

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**SKUPNOSTNI PRISTOP PRI OBVLADOVANJU
TVEGANJ V OSNOVNI ŠOLI**

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Somentor: asist. dr. Vera Grebenc

Peter Boštic

Ljubljana, 2010

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Peter Boštic

Naslov naloge: Skupnostni pristop pri obvladovanju tveganj v osnovni šoli

Kraj: Ljubljana

Leto: 2010

Št. strani: 130

Št. tabel: 40

Št. prilog: 9

Št. grafov: 0

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Somentor: asist. dr. Vera Grebenc

Deskriptorji: tveganje, dejavniki tveganja, varovalni dejavniki, skupnostno socialno delo, skupnostno socialno delo v šoli, preventiva, projekt: Lepo je živeti

Povzetek: Naloga se ukvarja s problematiko tveganih življenjskih situacij učencev osmega razreda osnovne šole. Zanimalo me je, katere so tiste situacije v šoli, doma ali v prostem času, v katerih se učenci počutijo v nevarnosti, v stiski, izpostavljeni nečemu, kdaj se jim zdi, da nekaj delajo narobe. To sem preverjal s fokusnima skupinama učencev in njihovih staršev ter intervjuji z razrednikom in šolsko svetovalno delavko. Ugotovil sem, da so učenci izpostavljeni različnim tveganjem, med katerimi je bilo v danem razredu najbolj izpostavljeno uživanje alkoholnih pijač. Sledijo pa mu fizično, psihološko in spolno nasilje, uporaba interneta, uživanje prepovedanih drog, preobremenjenost učencev in previsoka pričakovanja staršev. Tveganih situacij se morajo na osnovni šoli zavedati in na njih kot odgovor pripraviti preventivne dejavnosti, saj je zelo pomembno, kakšno mnenje o sebi in preko tega do tveganih situacij imajo učenci sami.

Descriptors: risk, risk factors, protective factors, community social work, community social work in school, prevention, project: It's good to live

Summary: This diploma paper deals with the problem of risky life situations pupils attending the eight grade of elementary school are faced with. I was interested in the question what are those situations in school, at home or in their leisure when pupils feel in danger, in dire straits, exposed to something or when they feel that they are doing something wrong. I researched that with two focus groups with pupils and their parents and two interviews with their class teacher and the school social worker. I have established that the pupils are exposed to different risks among which the risk of alcohol consumption was the most stressed in the before mentioned class. This is followed by physical, psychological and sexual violence, the use of internet, consumption of illegal drugs, overtaxing of pupils and high expectations of parents. The elementary school should be aware of risk situations and as a response to them prepare prevention activities, because the opinion the pupils have of themselves and through that of the risk situations is very important.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**SKUPNOSTNI PRISTOP PRI OBVLADOVANJU
TVEGANJ V OSNOVNI ŠOLI**

Mentor: doc. dr. Liljana Rihter

Peter Boštič

Somentor: asist. dr. Vera Grebenc

Ljubljana, 2010

PREDGOVOR

Študij na Fakulteti za socialno delo je v meni vzbudil veliko zanimanje za delo z ljudmi, še posebno pa s tistimi, ki imajo težave z zasvojenostjo s prepovedanimi drogami. Svojo prakso sem opravljal na društvu za zmanjševanje škode Stigma, kjer sem prišel v tesen stik s samimi uživalci prepovedanih drog. Na fakulteti sem se srečal tudi s preventivnimi programi s področja dela z mladimi. V zaključku študija sem si želel pridobljene izkušnje strniti v diplomski nalogi.

Moje razmišljanje me je pripeljalo k asistentki Veri Grebenc, ki me je povabila k sodelovanju pri raziskavi: *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki poteka na Fakulteti za socialno delo in vključuje več osnovnih šol po vsej Sloveniji. Z diplomsko nalogo, ki je narejena v okviru te raziskave, sem zato poskušal čim bolj zajeti vsa tveganja, v katere so vključeni učenci sodelujoče šole, pri čemer pa sem reševanje teh situacij poizkušal pogledati s skupnostnega vidika, ki je v sedanji individualizirani družbi velikokrat zanemarjen.

Na koncu bi se rad še zahvalil vsem, ki so kakorkoli prispevali k nastanku pričujočega diplomskega dela.

Hvala mentorici dr. Liljani Rihter, ter somentorici, dr. Veri Grebenc, za njun čas, strokovne napotke in spodbudne besede, ki sta mi jih namenili.

Zahvala gre osnovni šoli Komenda-Moste, ker so se prijazno odzvali mojemu povabilu k sodelovanju v raziskavi.

Hvala Jožici za podporo in spodbudo, ki je prišla vedno v času, ko sem jo najbolj potreboval.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	10
1.1. TVEGANJE.....	10
1.1.1 DEJAVNIKI TVEGANJA PITJA ALKOHOLA IN UPORABE NEDOVOLJENIH DROG.....	17
1.1.2 VAROVALNI DEJAVNIKI PITJA ALKOHOLA IN UPORABE NEDOVOLJENIH DROG.....	20
1.1.3 DEJAVNIKI TVEGANJA NASILJA MED MLADIMI.....	23
1.1.4 VAROVALNI DEJAVNIKI NASILJA MED MLADIMI.....	28
1.2 SKUPNOSTNO DELO.....	31
1.2.1 SKUPNOSTNO DELO V ŠOLI.....	38
1.3 PREVENTIVA.....	42
1.3.1 PREVENTIVA V ŠOLI.....	50
1.3.2 PRIMERI IZ PRAKSE PREVENTIVNIH AKTIVNOSTI ZA OSNOVNOŠOLSKO POPULACIJO V SLOVENIJI.....	53
1.3.2.1 PROJEKT LEPO JE ŽIVET.....	53
2. PROBLEM.....	57
3. METODOLOGIJA.....	59
3.1 VRSTA RAZISKAVE.....	59
3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV.....	59
3.3 POPULACIJA.....	59
3.4 ZBIRANJE PODATKOV.....	60
3.5 OBELAVA IN ANALIZA PODATKOV.....	61
4. REZULTATI.....	62
4.1 Fizično nasilje.....	62
4.2 Psihično nasilje.....	63
4.3 Spolno nasilje.....	64

4.4 Internet.....	64
4.5 Alkohol.....	65
4.6 Preobremenjenost.....	66
4.7 Prepovedane droge.....	67
4.8 Previsoka pričakovanja staršev.....	68
5. RAZPRAVA.....	69
6. SKLEPI	76
7. PREDLOGI.....	79
8. LITERATURA.....	81
9. PRILOGE.....	85
9.1 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE Z UČENCI	85
9.2 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE S STARŠI.....	92
9.3 INTERVJU Z RAZREDNIKOM.....	97
9.4 INTERVJU S SVETOVALNO DELAVKO.....	100
9.5 OPIS SITUACIJ TVEGANJA S KODAMI, KI IZHAJAJO IZ OSNOVNIH IZJAV.....	105
9.5.1 Učenci.....	105
9.5.2 Starši.....	111
9.5.3 Razrednik.....	115
9.5.4 Svetovalna delavka.....	117
9.6 ZDRUŽEVANJE IZJAV AKTERJEV.....	121
10. POVZETEK.....	129

KAZALO TABEL

Tabela 9.1.1 Fizično nasilje učenci.....	86
Tabela 9.1.2 Psihično nasilje učenci.....	87
Tabela 9.1.3 Spolno nasilje učenci.....	88
Tabela 9.1.4 Internet učenci.....	89
Tabela 9.1.5 Alkohol učenci.....	90
Tabela 9.1.6 Preobremenjenost učenci.....	91
Tabela 9.2.1 Alkohol starši.....	93
Tabela 9.2.2 Prepovedane droge starši.....	94
Tabela 9.2.3 Nasilje starši.....	95
Tabela 9.2.4 Internet starši.....	96
Tabela 9.3.1 Alkohol razrednik.....	98
Tabela 9.3.2 Nasilje razrednik.....	99
Tabela 9.4.1 Prepovedane droge svetovalna delavka.....	101
Tabela 9.4.2 Alkohol svetovalna delavka.....	102
Tabela 9.4.3 Internet svetovalna delavka.....	103
Tabela 9.4.4 Previsoka pričakovanja staršev svetovalna delavka.....	104
Tabela 9.5.1.1 Fizično nasilje učenci kodirano.....	105
Tabela 9.5.1.2 Psihično nasilje učenci kodirano.....	106
Tabela 9.5.1.3 Spolno nasilje učenci kodirano.....	107
Tabela 9.5.1.4 Internet učenci kodirano.....	108
Tabela 9.5.1.5 Alkohol učenci kodirano.....	109
Tabela 9.5.1.6 Preobremenjenost učenci kodirano.....	110
Tabela 9.5.2.1 Alkohol starši kodirano.....	111

Tabela 9.5.2.2 Prepovedane droge starši kodirano.....	112
Tabela 9.5.2.3 Nasilje starši kodirano.....	113
Tabela 9.5.2.4 Internet starši kodirano.....	114
Tabela 9.5.3.1 Alkohol razrednik kodirano.....	115
Tabela 9.5.3.2 Nasilje razrednik kodirano.....	116
Tabela 9.5.4.1 Prepovedane droge svetovalna delavka kodirano	117
Tabela 9.5.4.2 Alkohol svetovalna delavka kodirano.....	118
Tabela 9.5.4.3 Internet svetovalna delavka kodirano.....	119
Tabela 9.5.4.4 Previsoka pričakovanja staršev kodirano.....	120
Tabela 9.6.1 Fizično nasilje združevanje izjav.....	121
Tabela 9.6.2 Psihično nasilje združevanje izjav.....	122
Tabela 9.6.3 Spolno nasilje združevanje izjav.....	123
Tabela 9.6.4 Internet združevanje izjav.....	124
Tabela 9.6.5 Alkohol združevanje izjav.....	125
Tabela 9.6.6 Preobremenjenost združevanje izjav.....	126
Tabela 9.6.7 Prepovedane droge združevanje izjav.....	127
Tabela 9.6.8 Previsoka pričakovanja staršev združevanje izjav.....	128

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. TVEGANJE

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1991) se pod geslom tveganje skrivata dva odgovora:

- **nevárnost** -i ž (á) **1.** *možnost nesreče, škode ali česa slabega, neprijetnega sploh:* nevarnost mu grozi; evfem. pot ni brez nevarnosti *je nevarna*; rešil ga je iz nevarnosti; ekspr. fant kar sili v nevarnost; **2.** navadno z roditeljem *razmere, okoliščine, zaradi katerih lahko pride do nesreče, škode ali česa slabega, neprijetnega sploh:* nastopila je nevarnost požara; **3.** ekspr., v povedno-prislovni rabi *izraža veliko verjetnost, da se bo zgodilo kaj slabega, neprijetnega:* nevarnost je, da se hiša podre; **4.** publ. *odgovornost, tveganje:* blago so poslali na njihov račun in na njihovo nevarnost **5.** *lastnost, značilnost nevarnega:* zavedajo se nevarnosti poskusa; opozorili so ga na nevarnost njegove odločitve
- **riziko** -a m (i□) **1.** *tveganje, nevarnost:* sprejeti riziko; spodbujal jih je k drznemu dejanju in zamolčal riziko / sodelovali so na svoj riziko *odgovornost;* **2.** ekon. *možnost, da pride do škode, izgube v poslovanju:* veliki krediti so riziko za banko

Tveganje pa opisujejo tudi drugi viri. Tako Beck (2001: 3) definira tveganje kot produkt nesreče in verjetnosti. Medtem ko Douglas Mary (2003: 7) za definicijo tveganja poda naslednjo formulo: tveganje (T) je produkt verjetnosti dogodka (V) in resnosti škode (N) ($T=V \times N$). Vidimo torej, da Douglas naredi v definiciji tveganja velik korak naprej in nesrečo opredeli kot škodo.

Po Beckovem (2001: 36) mnenju postane znanstvena razlaga tveganja relativna za družbo, ko moramo ločiti med tveganjem tistih, ki tvegajo in tistih, ki morajo živeti z rezultati tveganja (odločitev) drugih. Tveganje obrne odnos med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo. Preteklost tako izgubi svojo moč z določitvijo prihodnosti. Postavi jo namesto vsakdanjih izkušenj, akcija tveganja je namreč usmerjena v prihodnost. Lahko bi celo rekli, da je trenutno

neobstoječa situacija skonstruirana grožnja. Grožnja pa je vsekakor odločilnega pomena, saj obstaja verjetnost, da se lahko nevarni dogodek, ki ga grožnja napoveduje, dejansko zgodi. Grožnja je torej pomembna sestavina tveganja oz. določanja verjetnosti tveganja.

Vidimo torej, da beseda tveganje opisuje zelo obširno dogajanje, ki je v našem življenju prisotno ves čas. Tako Flaker (1994: 189) ugotavlja da »...je tveganje eno prvinskih določil modernega človeka. Če nam ne bi bilo dovoljeno tvegati, bi se počutili le pol človeka«. Ljudje pa ne tvegajo zato, ker bi pričakovali negativne posledice, ampak računajo predvsem na ugodne izide oz. pozitivne rezultate svojih ravnanj (Grebenc 2009: 179).

Živimo torej v času, ko igra tveganje zelo pomembno vlogo v našem življenju. Ljudje čutijo meje lastne svobode in določajo svojo identiteto s pomočjo tveganj. Svoboda in tveganje sta si namreč zelo blizu. Ljudje, ki so v zaporu, bolnišnici, zavodu ali kakšni drugi totalni ustanovi, možnosti za običajno tveganje nimajo, saj je naravnost teh institucij in zaposlenih v njih usmerjena v varovanje svojih stanovalcev. Medicinski model dela tako temelji na odgovornosti zaposlenih strokovnjakov, kar je razlog za to, da svojim uporabnikom ne dovolijo tveganja. Perspektiva tveganja pa je drugačna, ko na tveganje gledamo iz vidika individualnega ali socialnega tveganja. Pri individualnem tveganju gre za naše odločanje in našo odgovornost. Ljudje pa v večini primerov ne živimo v izolaciji, pač pa v odnosih z drugimi ljudmi, kar nam zelo zmanjša verjetnost, da bi bili v tvegani situaciji sami. V večini primerov je tako tveganje socialno in tudi povezano z našimi bližnjimi. Družbeno tveganje se tako zdi kot privatno tveganje, kar pa v resnici ni (Ryan 1996: 94). Douglas in Wildarkky (*Risk and culture: an essay on the selection of technical and environmental danger*, izdal University of California Press v Berkeleyu, 1982, v Ryan 1996: 94) pa celo opozarjata, da tveganje lahko zaznavamo kot priložnost ali kot ravnanje. Tveganje se lahko uporabi tudi kot izraz socialne solidarnosti.

Tveganje oz. kako ga človek doživlja, se je, kot vidimo, zelo spremenilo. Zakaj tako? Proti koncu dvajsetega stoletja so se v zaznavanju koncepta tveganj in strategije zgodile velike

spremembe (Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 5). »Danes različna tveganja vedno bolj razumemo kot neločljiv del vsakdanjega življenja, ljudje pa naj bi se jih naučili prepoznavati in z njimi ravnati. Včasih so bili pojmi: nevarnost – varnost, pravilno ravnanje – nepravilno ravnanje, primerno vedenje – neprimerno vedenje veliko bolj jasno definirani. Prav tako se otroci in mladostniki o teh pojmi niso mogli pogajati in izrekati stališč o njih« (Järvien M, Room R. (ur.), *Youth Drinking Coulters: European Experiences*, izdal Ashgate v Burlingtonu, 2007, v Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 5).

Ta jasna defniranost pojmov je bila eden od ključnih načinov gledanja na svet z očmi modernizma, ki je bil v veljavi pred današnjim časom. Saj naj bi po takratnem mišljenju ljudje imeli skupen pogled na svet in imeli skupne značilnosti, ki bi jih lahko posplošili z uporabo statističnih podatkov (Milošević Arnold, Poštrak 2003: 24). Kar pa je seveda pripeljalo k totalizaciji človekovega gledanja na svet in svoje življenje.

Ob že zgoraj omenjenem koncu dvajsetega stoletja pa je prišlo v okviru družboslovnih in humanističnih ved do preobrata, ki ga imenujemo posmodernizem. Različni avtorji so po iskanju vsesplošno veljavne teorije o družbenem dogajanju prišli do zaključka, da kaj takega ni mogoče. Spoznali so, da človekovo znanje ni neko vsesplošno pravilo, ampak je to »...človeška predstava o realnosti v kontekstu uporabe idej in besed v njegovem jeziku simbolov. Ideje simbolizirajo, torej nadomeščajo realnost, one niso realnost sama po sebi« (Payne M., *Savremena teorija socijalnog rada*, izdal Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, 2001, v Milošević Arnold, Poštrak 2003: 25). Kar v našem kontekstu pomeni, da je tveganje z očmi različnih ljudi lahko zelo različno ovrednoteno oz. zaznano. Tako je npr. za nekoga plavanje dejavnost, v kateri ne vidi nobenega tveganja za svoje zdravje in življenje, medtem ko je z vidika nekoga drugega ta dejavnost zaznana kot smrtonosna.

Zaznavanje tveganj je tako odvisno od cele vrste osebnih faktorjev. Količina dostopnih informacij o določenem tveganju bo vplivala na to, kako ga bodo ljudje doživeli (Ryan 1996: 94). Več kot je informacij o potencialnem tveganem dogodku, bolj ga bomo doživljali kot

dogodek, ki se lahko zgodi. Zdel se nam bo bolj verjeten, kot če o nečem ne bi vedeli ničesar in ga tako ne bi pričakovali. Na to pa vpliva v naprej določen faktor, kako ljudje sprejemajo tveganje, ki vsebuje stopnjo kontrole, ki jo ljudje imajo ali mislijo da jo imajo nad tveganjem. Drugi faktor je povezan z zaznavanjem tveganja. Ljudje velikokrat menijo, da do tveganja pride ne glede na to, ali je ali pa ni prostovoljno. Tretji faktor vključuje vprašanje, kako so vplivi tveganja časovno razporejeni. Četrti faktor pa se nanaša na to, kako blizu je tveganje človeku oz. kako resno se mu zdi tveganje (*ibid.*).

Kot vidimo, pa nam današnji čas s postmodernističnim pristopom gledanja na stvari prinaša zaradi tega tudi veliko težav, ki nam jih prinašajo različne odločitve, saj je zgolj pasivno sprejemanje in seveda za to ne nositi odgovornosti veliko bolj lagodno kot stalno odločanje in konstruiranje realnosti. Tako tudi Beck (1999) v svoji knjigi *World risk society* opozarja, da je tveganje vedno odvisno od odločitev, kar pomeni, da tveganja vedno zahtevajo odločanje in odločitve. Tveganje se tako iz negotovosti vedno prelevi v odločanje, to pa poteka tudi v nasprotni smeri, saj vsako odločanje proizvaja nova tveganja, to pa se v novi moderni družbi tveganja uporablja za politične namene.

Naš čas pa poleg raznolikosti in nestalnosti preko obeh dveh lastnosti oblikuje tudi življenjski slog potrošnika. Ule in Kuhar (2003: 18) celo pravita, da so tveganja, vezana na koncept potrošništva utelešena v individualnih projektih posameznikov in prispevajo h konstrukciji posameznika kot preračunljivega in avtonomnega posameznika. Pri čemer lahko zasledimo tudi velik poudarek na avtonomiji posameznika, ki mora zaradi tega, ker je kot subjekt v družbi sam – ne štiti ga kot nekoč družina oz. rodovna skupnost – vse tveganje nositi sam, kar se še posebno vidi v okviru ekonomije.

V nekdanjih družbah, s tem mislimo družbo v času moderne, so bile vezi v družbi točno določene in odklon od njih je pomenilo takšno ali drugačno sankcijo. Tudi proces socializacije je bil točno dognan in uravnavan s strani politike. Z nastopom postmodernizma pa je prišlo do zamenjave socializacije z individualizacijo. »Politično oblikovane projekte

družbenega razvoja so nadomestili individualni življenjski projekti« (Ule, Kuhar 2003: 22). Ne gre več za le zgolj sprejemanje življenjskih danosti, v katere je posameznik rojen, pač pa gre za preseganje le-teh. Vsaka nova generacija se tako izraža s preseganjem starejše s pomočjo inovativnih, originalnih načrtov, kar pa seveda pripelje velikokrat tudi do medgeneracijskih napetosti (Ule, Kuhar 2003: 13). Pravilne izbire glede izobraževanja in zaposlitve so tako čedalje bolj pomembne, pri čemer ima tveganje in sprejemanje tveganja čedalje večji pomen (Sande 2004: 9).

Po drugi strani pa nam je družba tveganja dala ob spodbujanju potrošnje »...trg nočnega življenja, ki ima ključno vlogo v blaženju stresa in težav, ki spremlja negotovo in tvegano postmoderno življenje mladih« (Sande 2004: 9). Romer (Prospects of an Integrated Approach to Adolescent Risk Reduction, v Romer D. (ur.), *Reducing Adolescent Risk: Toward an Integrated Approach*, izdal Sage Publications v Londonu, Thousand Oaksu, New Delhiju 2002: 1-8, v Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 6) tako ugotavlja, da je obdobje mladostništva velikokrat povezano z zdravju tveganimi vedenji, kot so kajenje, opijanje, nezaščiteni spolni odnosi itd. Razlog za tovrstno tveganje vidi v občutku »neranljivost« mladostnikov v smislu »to se meni ne more zgoditi«.

Kelly (*Youth at Risk: Processes of Individualisation and Responsibilisation in the Risk Society*, Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 22, 1: 23-33, 2001: 30, v Grebenc, Šabić, Kvaternik 2008: 6) tako opozarja na to, da so mladi, »...izpostavljeni tveganju, da ogrozijo svojo prihodnost zaradi odločitev in ravnanj, ki se odvijajo v sedanjosti. V okviru koncepta »reflektiranega obvladovanja tveganj« zaznavamo otroke in mladostnike na nasprotujoč si način: hkrati kot sposobne in kot nesposobne nadzorovati tveganja. Kar pomeni kot odgovorne in kot (potencialno) neodgovorne. Od mladih pričakujemo, da bodo razvili lastna stališča do različnih tipov tveganj (na primer uživanje alkohola, drog, nasilja), da bodo ta tveganja obvladovali s pomočjo dogovarjanja in pogajanja z učitelji, starši in drugimi na racionalen in odgovoren način, ob tem pa jih ne sprejemamo kot povsem sposobnih obvladovati ta različna tveganja«.

Tako smo prišli do zanimivega zapleta. Mladim namreč družba na pomembnih življenjskih prelomnicah prepušča popolno svobodo, hkrati pa v želji po dobičku tudi možnost samouničenja, pri tem pa jih ne obravnava kot popolnoma samostojne in odgovorne sogovornike. V tem kontekstu številni avtorji govorijo tudi o »naredi si sam« biografiji oz. o »biografiji tveganja« – stanju permanentne skrite, kot tudi odkrite ogroženosti. Takšna biografija je rezultat preplavljanja s pogoji, ki jih posameznik ne more doseči, ukrotiti ali ignorirati zaradi omejenih sredstev ali kapacitet, ki so mu na voljo, kar lahko vodi v obup ali bes. Biografije tveganj in nevarnosti tako pomenijo gojišče nasilja, neonacionalizma in revolucije (Ule, Kuhar 2003: 39).

Stalnega napreznja, odločanja in grajenja svojega prostora v družbi, ki je kot smo videli zgoraj značilnost postmoderne družbe in s tem »družbe tveganj«, pa del mladih ne zmore, kar se pokaže še posebno v sistemih, ki ne omogočajo dovolj dobrih podpornih omrežij za ranljivejši del mladih. Kar nam povesta tudi Ule in Kuhar (*ibid.*): »V delu mladih, ki je na takšen ali drugačen način potisnjen na obrobje družbe tveganj, narašča odklonsko vedenje, uporaba drog, sovražnost do tujcev in samomorilnost«.

Sande (2004: 16) nas tako na primeru uporabe nedovoljenih drog opominja na dvojnost družbe tveganj, ki se kaže v tem, »...da na eni strani ustvarja odrinjen del populacije mladih, ki ne zmore tempa, ob katerem obstaja tveganje, da bodo uporabljali droge na kaotičen in destruktiven način, na drugi strani pa je proizvod te družbe integracija rekreativne uporabe drog v razmeroma velikem segmentu mladih. Kot integracijo razumemo prepletanje uporabe prepovedanih in dovoljenih drog z glasbenimi stili, modo, plesom in partiji, kar se sklada s teorijami globalnega trga, naraščanjem potrošnje ter mobilnostjo in internacionalizacijo mladinske kulture«.

Pri vsem tem pa imajo velik prispevek na naše gledanje družbe tveganja medijske podobe in javna svarila, ki utrjujejo mnenje, da se mladi vedno bolj tvegano vedejo ne meneč se za škodljive posledice svojega vedenja. »Tako npr. zasledimo na področju dovoljenih in nedovoljenih drog stališča, da se uporaba drog med mladimi širi in da lahko govorimo o epidemiji. Vendar podatki raziskav (ESPAD-a (Evropske raziskave o alkoholu in preostalih

drogah med šolsko mladino) in drugih) kažejo, da mladi sicer pogosteje droge in alkohol poskusijo, vendar k redni rabi pristopi le manjši del mladostnikov« (Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 4). Vidimo torej, da javno mnenje, napihnjeno iz potreb senzacij ter podkrepljeno z moralno paniko lahko naredi zelo veliko hudega še posebno, ker s tem še bolj distancira »neprilagojeno« skupino ljudi od uspešnih udeležencev družbe tveganja.

Kaj so torej dejavniki tveganja pri mladih? Tomori (Tvegano vedenje v adolescenci, v; Tomori, M., Stikovič, S., (ur.), *Mladina 2000 – slovenska mladina na pohodu v tretje tisočletje*, izdal Aristej v Mariboru 1998, v Sande 2004: 34) kot posebno ogrožajoče tvegano vedenje definira kot tisto:

- ki se začne zgodaj v procesu osebnega razvoja mladostnika,
- ki je kontinuirano in ni omejeno le na posamezne priložnosti in izolirane dogodke tveganja,
- ki je povezano z življenjskim slogom, ki je za mladostnika neustrezen in povzroča težave pri konstruktivnih dejavnostih,
- ki poteka v krogu vrstnikov, ki to vedenje spodbujajo, odobravajo ali občudujejo,
- ko se med seboj povezuje in dopolnjuje več oblik tveganega vedenja.

Pri vsem tem pa ne smemo vsega tveganega vedenja razumeti kot nekaj negativnega, saj je tudi v očeh mladih tveganje pogosto pozitivno ovrednoteno, saj nudi ugodje, vznemirjenje in odpravlja dolgčas. Preden pa si pogledamo dejavnike tveganja bolj podrobno, jih moramo opredeliti. Tako je v našem primeru vse tisto, kar statistično poveča možnost, da mladi zaidejo v (negativno/pozitivno percipirano) tvegano vedenje, dejavnik tveganja in obratno vse tisto, kar zmanjša statistično verjetnost (kljub prisotnosti dejavnikov tveganja), imenujemo varovalni dejavniki. Pri vsem tem pa se je seveda treba zavedati, da za nekim tveganim vedenjem ni le en dejavnik, pač pa so v ozadju pogosteje kompleksni mehanizmi, ki so navadno splet različnih dejavnikov tveganja (Sande 2004: 35). Seveda pa se moramo zavedati, da sama izpostavljenost dejavnikom tveganja še ne pomeni uporabe drog – poveča le verjetnost za uporabo (Sande 2004: 39).

1.1.1 DEJAVNIKI TVEGANJA PITJA ALKOHOLA IN UPORABE NEDOVOLJENIH DROG

Najprej se moramo zavedati, da prihajajo uporabniki drog iz vseh socialnih slojev (Nolimal 1996: 34). Med njimi je mnogo ljudi, ki jim droge ne povzročajo nikakršnih posledic in lahko živijo popolnoma urejeno življenje, se pravi življenje, ki ni v družbi obravnavano kot odklonsko. Raziskovanje, kaj človeka naredi za uporabnika alkohola ali prepovedanih drog, je zelo kompleksno vprašanje, vendar pa so strokovnjaki »...ugotovili, da so nekateri posamezniki bolj nagnjeni k uživanju drog kot drugi. To pojasnjujejo z različnimi psihološkimi in socialnimi lastnostmi ljudi. Specifične osebnostne lastnosti možnih uživalcev se praviloma razlikujejo od večine drugih v istem bivalnem okolju, kar marsikdaj vpliva, da postanejo redni uživalci in nato odvisniki. Številni avtorji ugotavljajo, da naj bi šlo zlasti za nezrele, depresivne, asocialne, duševno razklane, neprilagodljive in socialno ogrožene osebnosti. Te lastnosti veljajo predvsem za kasnejše odvisnike, ki se uživanju telesno ali duševno ne morejo več odreči« (Despotovoić *et.al.* 1978: 24). Vendar pa si moramo dejavnike tveganja, ki lahko privedejo do uživanja drog, ogledati malo bolj podrobno.

Jože in Ksenja Ramovš (2007: 101 – 102) opisujeta najbolj na splošno tri poglobitve skupine dejavnikov tveganja za pitje alkohola ali nedovoljenih drog:

- Sama substanca, ki sicer sama po sebi ni škodljiva, škodljiva je le uporaba le-te.
- Človek sam s svojimi individualnimi psihofizičnimi in drugimi značilnostmi. Škodljivo delovanje na človeka se količinsko in časovno razlikuje od človeka do človeka in je deloma odvisno od individualnih telesnih in duševnih ter socialnih dejavnikov. Na splošno pa delujejo alkohol in ostale droge po biokemični poti v isti smeri, neodvisno od njegove volje in socialnega okolja. Če povemo drugače: ni človeka, ki ga alkohol ne bi omamljal in pripeljal v zasvojenost.
- Socialno okolje s svojimi specifičnimi vzorci uporabe alkohola (nedovoljenih drog) ter njegovo dostopnostjo. Tako socialno okolje, ki je naklonjeno pitju alkoholnih pijač in omamljanju z njimi, okolje, v katerem je uporaba omamnih sredstev razširjena navada oz.

norma ter kjer se le-te na bolj ali manj javni način reklamira, znatno prispeva k škodljivi uporabi dovoljenih in nedovoljenih drog.

Pri vsem tem pa Ramovševa opozarjata na nujnost prisotnosti vseh treh dejavnikov tveganja na enkrat, pri čemer je ponavadi odločilen eden od naštetih dejavnikov.

Medtem ko Ramovševa dejavnike tveganja vzameta zelo na splošno, saj je med njimi tudi substanca, ki sama po sebi ni škodljiva, pa se drugi avtorji usmerjajo predvsem na opazovanje in razčlenitev zadnjih dveh Ramovševih dejavnikov. Tako Sande (2004: 36-37) in tudi Čebašek-Travnik (2003: 20) klasificirata pet skupin dejavnikov tveganja, ki jih bomo tu na kratko povzeli:

- Individualni dejavniki tveganja pomenijo osebne in interpersonalne ter vedenjske dejavnike, kot so: odtujenost ali uporništvu, asocialno vedenje, impulzivnost, motnje razpoloženja, anksioznost, depresija, večja osebna ranljivost, nagnjenost k pitju alkohola, visoka potreba po dražljajih.
- Družinski dejavniki tveganja so še posebej pomembni v obdobju otroštva in zgodnje adolescence, saj lahko spodbudijo razmeroma zgodnjo uporabo drog. Med družinske dejavnike tveganja sodijo: uporaba alkohola in drog pri starših ali sorojencih, nejasna pravila v družini, permisivna ali pretirano toga in stroga vzgoja, slabši nadzor nad otroki, negativna komunikacija, poslabšanje ali razdiranje družinskih vezi, oddaljeni starši. Med vsemi temi pa se je kot najbolj nevaren dejavnik tveganja pokazal »starši, ki so naklonjeni uporabi droge«, saj je za dijake, ki so bili izpostavljeni tovrstnem dejavniku tveganja, veljala osemkrat večja verjetnost, da so v preteklem mesecu uporabili alkohol ali prepovedane droge.
- Vrstniški dejavniki tveganja se lahko pojavijo znotraj vrstniške skupine. Dejavniki tveganja so: zgodnja iniciacija v skupino z uporabo drog, uporaba drog v vrstniški skupini, pritiski vrstnikov, primerjave med vrstniki, odnos vrstnikov do drog.
- Šolski dejavniki tveganja označujejo učno (ne)uspešnost in odnos, ki ga mladostniki razvijejo do šole. Mednje sodijo: šolska neuspešnost, odpor do šole, obdobje ob prehodu iz osnovne v srednjo šolo, pomanjkanje možnosti za konstruktivno uveljavitev, odnos učiteljev in drugega šolskega osebja do alkohola.

- Skupnostni dejavniki tveganja pomenijo (ne)uspešnost socializacije in možnosti za potrditev »odraslosti« mladostnikov. Pri tem izstopa pomanjkanje formalnih obredov in pravil za vstop med odrasle. Obredni pomen in status odraslosti lahko tako zapolnijo določene droge oz. uporaba teh drog. Skupnostne tvegane dejavnike sestavljajo: permisivne družbene norme in zakoni, dostopnost drog, nezmožnost uveljavljanja odraslosti na legitimen način, nejasnost prehoda v odraslost, slaba pripadnost soseski ali lokalni skupnosti, slab socialno-ekonomski status.

Teh pet skupin dejavnikov tveganja pa Scheffeldt in Wirth (*Parents as peers – New Approaches to Parent Education*, izdal Landschaftsverband – Westfalen – Lippe v Münstru, 1999, v Sande 2004: 37) razdelita na tri dimenzije: biološko, psihološko in situacijsko. Pri čemer psihološka in situacijska dimenzija več ali manj vključujeta vseh pet zgoraj navedenih skupin dejavnikov. Psihološka dimenzija vključuje individualne dejavnike tveganja, družinske dejavnike in šolske dejavnike ter dodaja odnosne dejavnike kot samostojno skupino. Situacijska dimenzija vpeljuje stres, nezadovoljstvo z lastnim telesom, težave v spolnosti, smrt ljubljene osebe, brezposelnost. Biološka dimenzija pa vključuje biokemično ravnovesje človeka.

Seveda je delitev dejavnikov tveganj zelo veliko in zato ne moremo opisati vseh. Moramo pa opozoriti na dodajanje delitvam tveganja tudi t.i. demografske dejavnike tveganja, ki so jih navedli Kumpfer, Williams in Baxley (*Drug Abuse Prevention for At – Risk Grups*, izdal NIDA v Rockville, 1997, v Sande 2004: 36-37). Ti dejavniki tveganja so: starost, spol, etičnost in rasa, socialno-ekonomski status, zaposlitev, izobrazba, kraj bivanja. Ti podatki sami po sebi niso problematični, če smo seveda zelo previdni, saj lahko zelo hitro pridemo do zaključkov, da je uporaba alkohola in prepovedanih drog povezana z barvo kože ali izobrazbo, kar nas lahko zelo hitro privede do politizacije dojemanja uporabe droge kot pravi Kocmur (2006: 4): »Droga je element političnega razmerja, saj se prek meje prepovedi, ki je politično konstituirana, ureja odnose med ljudmi in jih razvršča v različne kategorije, ki so v različnih družbeno-kulturnih kontekstih različno sprejete. V širši družbi (kulturi) se prepovedane droge uporablja za povzročanje strahu med ljudmi. Medtem, ko sta tobak in

alkohol družbeno sprejemljivi drogi, so druge droge nesprejemljive – in njihovi uporabniki tudi. Na podlagi tega razlikovanja je oblikovana globalna politika do drog. Terensko delo in analiza pogovorov z uporabniki pa potrjujeta, da je droga element političnega razmerja. Prepovedana droga je merilo razlikovanja med ljudmi, saj so tisti posamezniki, ki jo uporabljajo, onkraj tolerančnega praga. Uporabniki prepovedanih drog so prek monopolnih diskurzov umeščeni v kategorijo bolnih, patoloških, nesprejemljivih, deviantnih, kriminalnih, tujih«.

Na koncu pa se moramo obrniti tudi na psihoanalitični pogled, ki o zasvojenosti pravi, da je zasvojenost ponovno iskanje primarno vzpostavljenega odnosa ne glede, kako je bil ta odnos razdiralen in boleč. Tako kot glavne dejavnike tveganja štejejo zlorabe v otroštvu, saj nam statistika kaže, da je bilo 97% zasvojenih v otroštvu čustveno in 72% fizično zlorabljenih. Tako travme iz otroštva postanejo organizacijski princip zasvojenih v odrasli dobi, v prepričanju, kot so: »Sem nevredna oseba, v samem bistvu je z mano nekaj narobe.« ali »Vsakdo skuša zadovoljiti izključno svoje potrebe« (Gostečnik 2000: 269).

1.1.2 VAROVALNI DEJAVNIKI PITJA ALKOHOLA IN UPORABE NEDOVOLJENIH DROG

Varovalni dejavniki so po Jožetu in Ksenji Ramovš (2007: 105) tista dejstva, ki zavirajo začetek pitja alkoholnih pijač ali jemanja prepovedanih drog, ter varujejo človeka, ki zmerno pije, pred stopnjevanjem le-tega v tvegano in škodljivo pitje.

Tako, kot smo videli zgoraj pri dejavniki tveganja, so različni raziskovalci tudi pri varovalnih dejavniki sledili svoji usmeritvi, psihološko usmerjeni raziskovalci so se usmerili bolj na varovalne dejavnike v človekovi osebnosti, sociološko usmerjeni pa na varovalne dejavnike v socialnem okolju.

Kumpfer (Family Etiology of youth problems, v Kumpfer, K., Ashery, R., Robertson E. (ur.), *Drug Abuse Prevention Through Family Interventions*, izdal NIDA v Rockvillu, 1998:42 – 78, v Sande 2004: 37), psihološko usmerjen raziskovalec, tako povzema po literaturi sedem osebnostnih značilnosti, ki delujejo varovalno proti rabi alkohola in nedovoljenih drog:

- optimizem,
- empatija,
- vpogled vase ali poznavanje sebe,
- intelektualne lastnosti,
- samospoštovanje,
- življenjska usmeritev ali smisel življenja,
- odločnost in vztrajnost.

Poleg teh pa so po mnenju Jožeta in Ksenje Ramovš pomembne še tudi druge osebne značilnosti, kot so dobre navade na delavnem, higienskem, učnem, gospodinjskem, gospodarskem in organizacijskem področju (2007: 106).

Med varovalne dejavnike pa nekateri drugi raziskovalci štejejo tudi občutek kompetentnosti, asertivnost, sposobnost učinkovitega reševanja problemov, dobre socialne spretnosti in oporno socialno omrežje. Mladostnika naj bi tako opremili z veščinami za odločanje in reševanje problemov, da se bo znal kasneje v življenju soočiti s težavami in bo usmerjen k iskanju rešitev. Pomembno pa je tudi, da pri mladostniku krepimo njegovo samozavest, s tem da prepoznamo njegove dobre lastnosti in področja, na katerih je uspešen in ga v njih spodbujamo. Pomembno pa je naučiti mladostnika tudi tega, da se je zmožen pohvaliti sam, tako da ni odvisen od stalne hvale drugih. Za socialno mrežo in socialne spretnosti poskrbimo s tem, da otroku omogočimo vrstniško druženje in ga ne držimo v »varnem« objemu doma (Sorko 2009: 21).

Tako smo se že dotaknili socialnega področja, kjer po gledanju Jožeta in Ksenje Ramovš (2007: 107) izstopajo trije temeljni varovalni dejavniki:

- Človeška rodovna in lastna družina. Sem sodi urejeno sožitje med člani in primerna razdelitev vlog in nalog med njimi ter uspešna komunikacija, ki je že sama po sebi en od odločilnih varovalnih dejavnikov.
- Zdravo ravnotežje med uspešnim delom in poglobljenim praznovanjem. Mednje štejejo zlasti utrjene delovne navade in vseživljenjsko učenje ter duhovno poglobljanje in pozitivno doživljanje sebe in okolice.
- Jasno osebno stališče, da alkohol in prepovedane droge samodejno škodujejo človeku v njegovem hotenju biti svoboden in srečen.

Videli smo torej, da je tudi varovalnih dejavnikov tako kot dejavnikov tveganja veliko. Izpostavimo pa lahko še nekaj varovalnih dejavnikov, ki so jih identificirali z raziskavo po metodologiji ESPAD v letih od 1995 do 1997 (Stergar 1998: 118) na vzorcu srednješolcev v ljubljanski, novogoriški in celjski regiji. Kot ključne pri neuporabi alkohola in prepovedanih drog so izpostavili:

- Izoblikovano prepričanje, da je izogibanje pitja alkohola in neuporaba prepovedanih drog pomembno za ohranitev zdravja.
- Zdrav življenjski slog.
- Optimistični odnos do prihodnosti.
- Stabilna družina z mnogo čustvene opore staršev in/ali prijateljev.
- Pozitivne dejavnosti v prostem času, kot so: šport, prebiranje knjig, igranje glasbil, pisanje, itd. (*ibid.*).

1.1.3 DEJAVNIKI TVEGANJA NASILJA MED MLADIMI

Preden se lotimo ogleda samih dejavnikov tveganja, moramo seveda opredeliti, kaj je to nasilje. Avtorji opredeljujejo nasilje kot nekaj neprijetnega, nekaj čemur bi se najraje izognili. Nasilje sproža močno čustveno vznemirjenje, ki je povezano z jezo, odporom in strahom. V takšnih situacijah nas velikokrat prevzamejo občutki nemoči in nerešljivosti situacije, velikokrat je nasilje povezano tudi z občutkom krivde (Aničič *et.al.* 2002: 13).

Habbe (2000: 24) pravi, da se nasilje, ki ga povzroča splet različnih vplivov, odraža v različnih oblikah nasilnega vedenja do vrstnikov, odraslih in njihovega osebnega premoženja, do premoženja šole ter skupnosti nasploh. Pogosto preseže mladostniške razposajenosti in prestopke, ki jih šole običajno obravnavajo z vzgojnimi ukrepi, in preraste v kazniva dejanja. Otroci so od prvega dne, ko se pridružijo vrstnikom v vrtcu, v skupinah, kjer se vedno najdejo šibkejši posamezniki, ki si jih ostali privoščijo, in drznejši posamezniki, ki veljajo za močnejše, zaradi česar se jih drugi izogibajo ali bojijo. Na svoji vlogi tako eni kot drugi gradijo svoj odnos do vrstnikov in odraslih, prvi iščejo pozornost z nemočjo, drugi s predrznim vedenjem. Bolj kot delitev na šibke in močne pa vzbuja skrb nasilje, ki ni povezano zgolj z uveljavljanjem, temveč služi tudi sproščanju frustracij ali ustvarjanju dobrega počutja nasilneža. V tem primeru pa ne gre več za šibkejšo in močnejšo učence pač pa že za nasilneže in njihove žrtve. To ni pretep med dvema približno enakovrednima učencema. O nasilju med vrstniki govorimo, kadar učenec ali skupina učencev drugemu učencu govori neprijetne ali nespodobne besede, ga zafrkava, brca, tepe, mu uničuje oblačila ali šolske potrebščine, ga obrekuje ali izloča iz družbe vrstnikov; zaradi česar učenec trpi in se ne more braniti.

V našem primeru pa bi nasilje najbolje opisali z angleškim izrazom »bullying«. Pri čemer se »...izraz verjetno nanaša na »draženje bika« ali »bikovsko« vedenje, slovar pa pravi, da izraz pomeni uporabo moči ali nasilja, da prestrašiš ali poškoduješ druge ljudi, pri čemer uporaba te besede izraža neodobravanje takega vedenja« (Dekleva 1995: 27). Ta izraz pa naj bi se

uporabljal vedno le v zvezi z mladino. Prav tako pa izraz bullying pomeni individualno nasilje nad nekom (Dekleva 1996: 9).

Pa si za lažje razumevanje pogledajmo nekaj definicij našega izraza: Aničič *et.al.* (2002: 2) definira bullying kot namerno ponavljajočo se uporabo fizičnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja povzročitelja, nad drugim otrokom ali mladim podobne ali iste starosti.

Sharp in Smith (*Tackling bullying in your school*, izdal Routledge v Londonu, 1994, v Dekleva 1996: 120 - 121) bullying opisujeta kot obliko agresivnega vedenja, ki je običajno namerno in povzroča boleče posledice. Tako vedenje pogosto traja dalj časa in zanj je značilna nemoč žrtve. Izvira pretežno iz želje po ustrahovanju in dominiranju ter pomeni zlorabo moči.

Olweus (1995: 11-12) pa pravi, da gre za pojav, pri katerem je učenec dlje časa izpostavljen agresivnemu vedenju oz. negativnim dejanjem s strani vrstnika ali skupine učencev. Negativna dejanja pri tem opredeljuje kot namerne poškodbe ali povzročanje neugodja s fizičnimi ali verbalnimi sredstvi. Pri čemer k negativnim dejanjem prišteva tudi spakovanje, uporabo vulgarnih besed, agresivnih kretenj in namerno izključitev iz skupine.

Dekleva (1996: 122) iz teh definicij ugotavlja skupne značilnosti, pri čemer izraza bullying ne omejuje le na fizično nasilje. Definicije opredeljujejo nasilje kot verbalno, psihično, fizično in tudi socialno. Pri čemer so vse oblike z razliko fizičnega nasilja manj vidne in zaradi tega jih družba bolj tolerira. Kar pomeni, da se lahko izvajajo pogosteje in dolgotrajneje in na koncu z večjimi posledicami na žrtev in njeno okolico.

Sedaj, ko smo si ogledali, nekaj definicij nasilja, pa lahko preidemo na pregled dejavnikov, ki mlade pripeljejo do nasilnih dejanj. Kot ena od možnosti za dejavnike tveganja se nam ponuja v obliki pregleda dinamik nasilja oz. zakaj se mladostniki vedejo nasilno in kaj bi radi s tem pokazali – dosegli.

Vzroki za nasilje Pušnik (2004: 8 – 9) podaja kot:

- Znak premagovanja strahu. Veliko nasilnih mladostnikov je v nenehnem boju s svojim strahom. Lahko se počutijo ogrožene na splošno, lahko pa občutke strahu sprožajo v njih situacije in obremenitve, ki se jih v povezavi z neuspehom še posebno bojijo.
- Obvladovanje občutka ogroženosti. Mladostniki, ki so odraščali v neugodnih razmerah, v katerih ni bilo zanesljivih oseb, ki bi jim bile v oporo, se ves čas počutijo ogrožene. Svet doživljajo kot nekaj nepredvidljivega. Da bi se pred tem zavarovali, napadejo prvi. Zanje je značilno izrazito nezaupanje vase, ki ga razširjajo še na druge. Osnovno negotovost premagujejo z iluzijo, da obvladujejo okoliščine.
- Istovetenje z napadalcem. Življenjska zgodovina mladih nasilnežev je pogosto zaznamovana z izkušnjami agresivnega vedenja. Že v zgodnjem obdobju je pogosto žrtev ene ali več oseb. Vlogo žrtve je vzdrževal vse do takrat, ko je lahko prevzel vlogo nasilneža. S tem si poskušajo zgraditi občutek varnosti, ki jim ga primanjkuje.
- Način iskanja ugodja. Ustrahovanje in fizično obvladovanje druge osebe daje mladostniku občutek ugodja. Nakopičeno notranjo napetost se uspejo razbremeniti le tako, da tudi sami povzročajo bolečino.
- Nadomestilo za pomanjkljivo samospoštovanje. Mladostnik, ki v otroštvu ni mogel izoblikovati osnovnega samospoštovanja, je nezadovoljen. Zato poskuša nadomestiti mučne občutke manjvrednosti. V okolju, kjer sta moč in agresivnost cenjeni, je mogoče s temi sredstvi vzbuditi predstavo o svoji pomembnosti. Če je za nekoga nasilniško vedenje simbol moči, je prav mogoče, da nasilje postane zanj življenjski slog in sredstvo dokazovanja svoje vrednosti.
- Edina možnost samopotrditve. Med mladimi so tudi taki, ki nimajo posebnih sposobnosti, da bi se z njimi uveljavili med vrstniki in v okolju. Če nimajo izkušenj, da je mogoče z delom in trdom doseči cilj, se zatečejo k lažji poti do potrditve – nasilju. Ta cilj uveljavitve pa je mogoče doseči le v okolju, kjer je agresivnost dopuščena ali cenjena.
- Impulzivni odziv na prizadetost. Če se mladostnik tako odziva, moramo pomisliti, da je z njim nekaj narobe. Tak odziv je možni pokazatelj organske ali osebnostne motnje.

- Prikrito samokaznovalno vedenje. Neprepoznana in nezavedna občutja krivde so značilna za mladostniško obdobje. Mnoga mladostnikova samouničevalna dejanja izhajajo iz nezavedne težnje po kazni, ki bi prinesla sprostitev. Ta paradoksalen način iskanja varnosti z izzivanjem in testiranjem moči drugih potrjuje dejstvo, da je občutje negotovosti težje prenašati kot nadvlado drugega.

- Sprejemanje subkulturnih norm. V nekaterih okoljih je nasilje običajen način komuniciranja, obvladovanja okolja ali izražanja notranje stiske. Taka skupina ljudi prenaša na otroka in mladostnika norme, ki pri njej veljajo. Tako postane nasilno vedenje del procesa socializacije.

Ogledali smo si nekaj izmed vzrokov za nasilno vedenje, pri čemer lahko te vzroke štejemo za nekatere dejavnike tveganja, ki jih je treba prepoznavati in ustrezno obravnavati, s čemer tveganje za nastanek nasilja lahko izničimo ali vsaj omilimo. Mikuš Kos (1991: 94-95) pa navaja nekaj lastnosti otrok, ki so ponavadi udeleženi v nasilju.

- Nezrelost. Otrok, ki je manj zrel od svojih vrstnikov, je lahko v igri ali kaki drugi dejavnosti moteč in nezaželen. Lahko pa postane tudi tarča psihičnega ali socialnega nasilja zaradi nezrelih oblik vedenja npr. joka.

- Nesposobnost sodelovanja. Nekateri otroci so zaradi takšnega ali drugačnega vzroka lahko nesposobni tvorno sodelovati z enim ali z več sovrstniki in zlasti pri skupinskih dejavnostih. Ne prispevajo k skupini ali v njej delujejo moteče.

- Razdiralnost. Tu ne gre več za nesposobnost tvornega sodelovanja, temveč za izrazito dejavnost v nasprotni smeri. Takšni otroci namenoma izdajajo skrivnosti, podirajo izdelke, itd.

- Slaba sposobnost prenašanja porazov. In čezmerne reakcije na nevšečnosti. Otrok deluje po načelu vse ali nič, je nestrpen in že majhna neugodna situacija lahko povzroči, da reagira z nasiljem ali begom.

- Agresivnost. Otrok prinaša med vrstnike napetost, zelo hitro fizično nasilen.

- Vloga dežurnega krivca ali črne ovce. Nekateri otroci v razredu hitro dobijo vlogo stalnega krivca. Vrstniki in učitelji ga pogosto krivično obtožujejo. Taka oseba doživlja veliko krivic in ponižanj.
- Težnja po obvladovanju drugih. Oseba hoče biti vedno glavna, pri čemer drugim vsiljuje svoje načrte. Pogosto se to dogodi pri edincih ali zelo bistrim otrocih, ki so prepričani, da imajo boljše zamisli kot ostali.
- Drugačno ali nenaravno vedenje glede na skupino. S tem mislimo na otroke, ki so kakor koli drugačni glede na nacionalne, etične ali družinske pripadnosti ali po njihovih telesnih posebnostih.
- Pogosto tožarjenje in zatekanje po pomoč k odraslim. To je v velikih situacijah, še posebno ko gre za nasilje, pravilno. Vendar pa med samimi vrstniki ali v okolici takšno vedenje lahko pripelje še do večjih pritiskov na že tako trpinčeno osebo.
- Splošno nezadovoljstvo, godrnjavost, črnogledost, s čimer otrok že v rani mladosti ni najbolj prijeten družabnik.

Kot vidimo, je za nasilje odločilnih mnogo dejavnikov, ki jih morajo starši in strokovno osebje šol prepoznati in kar se da uporabiti v otrokovo – mladostnikovo dobro. Za malo bolj nazoren prikaz dejavnikov tveganja pa si pogledimo še razdelitev dejavnikov tveganja po Smith in Widdowsonu (2003: 80), ki nam lahko služi tudi kot združitev zgoraj navedenih dejstev. Dejavnike sta razdelila na tri področja in sicer:

- Tiste, ki izvirajo iz otroka, ki so, kot smo že videli zgoraj, predvsem slabše razvite sposobnosti komuniciranja, specifične učne težave, zaostanki v razvoju ali pa prehitel razvoj, genski vpliv, temperament, psihične bolezni, pri čemer izstopajo kronične in nevrološke bolezni, šolska neuspešnost in nizko samospoštovanje.
- Tiste, ki izhajajo iz družine. To so predvsem starševski konflikti, nezmožnost družine za soočenje s problemi, nedosledna ali nejasna vzgoja, sovražni ali zavračajoči odnosi, nezmožnost družine prilagajanja spreminjajočim otrokovim potrebam, psihične, spolne in

fizične zlorabe, psihične bolezni staršev, kriminal, alkoholizem, smrt ali druge izgube staršev oz. bližnjih.

- Tiste, ki prihajajo iz skupnosti. Mednje štejemo socialno-ekonomske ovire, brezdomstvo, nesreče, diskriminacije in ostale zaznamujoče dogodke v življenju

Vidimo torej, da je določitev dejavnikov tveganja, ki privedejo do nasilnih dejanj mladih, zelo težka. Po eni strani so definicije, kaj je nasilje, zelo jasne, težko pa določimo kdo in zakaj lahko postane nasilnež ali žrtev nasilnih dejanj, saj vzvodi za to izhajajo iz vseh področij osebe, se pravi notranjega področja, družinskega in skupnostnega. Res pa je, da je osebna raven človeka poglavitna za nastanek nasilja, saj le ob ustrezni notranji naravnosti lahko zavrne dražljaje iz okolja, ki ga napeljujejo k nasilju.

1.1.4 VAROVALNI DEJAVNIKI NASILJA MED MLADIMI

Tako kot smo v nekaterih primerih pri dejavnikih tveganja za nasilje med mladimi videli, da so isti kot pri dejavnikih tveganja za uporabo alkohola in prepovedanih drog. Tako bomo podobnosti zasledili pri varovalnih dejavnikih.

Mikuš Kos (1991: 21) varovalne dejavnike deli na dejavnike, ki so:

- V otroku. To so predvsem temperament, ki je po drugi strani lahko tudi dejavnik tveganja, inteligentnost, socialna spretnost, ženski spol.
- V družini. Dober odnos z enim od staršev ali z drugim družinskim članom v primeru kronične izpostavljenosti otroka neugodni družinski situaciji.
- V šoli, kjer veliko dogajanj in procesov deluje varovalno.
- V širšem okolju. Kot so interesne dejavnosti, konjički, širša socialna mreža.

Po drugi strani pa Petevi (*Opening and introduction speech. European Consultation on Health hazards of organized violence in children II, Coping and Protective Factors*, izdal Pharos v Bergenu The Netherlands, 2000, v Mikuž Kos 2001: 38) zaščitne dejavnike opredeljuje kot:

- individualne, kot so prisotnost osebne usmeritve in zavesti o lastnem poslanstvu v življenju, sposobnost realistične ocene samega sebe in svojega okolja, sposobnost empatije, jasna etična, religijska ali politična verovanja, pozitivno videnje lastnih zmogljivosti za obvladovanje nalog in težav, socialne veščine za reševanje problemov in sposobnost distanciranja.
- družinski. Prisotnost dobrega družinskega vzdušja in odnosov, družina, ki prevzema odgovornost za dogajanja v skupnosti in zaupa odgovornost tudi mladostniku, pričakovanja staršev, da bo mladostnik obvladal travmatsko doživetje in težave, topli in pozitivni odnosi z odraslo osebo znotraj ali zunaj družine.
- skupnostni. Vključenost v šolo, obšolske in zunajšolske dejavnosti, skrb družine za otroka (rejniška družina, v kolikor tega ne zmore njegova biološka družina).

Losel (Protective effects of social resources of adolescents at high risk for anti – social behavior, v Weitkamp, E., Kerner, H., J. (ur.), *Cross – national longitudinal research on human development and criminal behavior*, izdal Kluwer v Dordrechtu, NL, 1994, v Mikuž Kos 2001: 44) pa med varovalne dejavnike ob travmatski izkušnji šteje:

- Stanovitni in trden emocionalni odnos z vsaj enim staršem ali osebo, ki skrbi za otroka.
- Socialna opora znotraj ali zunaj družine.
- Čustveno pozitivno vzgojno vzdušje, v katerem so jasno prisotne vrednote in vedenjske norme, ki usmerjajo otroka.
- Socialni modeli, ki vzpodbujajo konstruktivno obvladovanje.
- Ravnesje med zahtevami okolja do otroka glede socialne odgovornosti in glede dosežkov ter med otrokovimi zmogljivostmi.

- Kognitivne zmogljivosti, mednje štejemo vsaj povprečno raven inteligentnosti, veščine komuniciranja, empatija, realistično načrtovanje.
- Temperamentne značilnost, ki omogočajo obvladovanje.
- Izkušnja lastne učinkovitosti, samozaupanje, pozitivna samopodoba.

Smith in Widdowson (2003: 80) pa po nam že znani razdelitvi dejavnikov tveganja razdelita tudi varovalne dejavnike. Ti po njuno izvirajo iz otroka, družine in skupnosti. Varovalni dejavniki, ki izhajajo

- iz otroka, so: varna navezanost na odraslo osebo, ženski spol, visoka inteligenca, temperament, pozitivna naravnost in usmerjenost k rešitvi problema, dobre komunikacijske sposobnosti, načrtovanje in občutek nadzora, humor, religijska prepričanja
- iz družine: dober odnos do otroka s strani vsaj enega od staršev, naklonjenost, ljubezen, vdanost, jasna in dosledna vzgoja, podpora izobraževanju
- iz skupnosti: široka podporna mreža, primerno stanovanjsko okolje, visoki življenjski standardi, šola, ki spodbuja pozitivno politiko obnašanja in omogoča teoretične ter praktične izkušnje.

Med posebnimi varovalnimi dejavniki pa se štejejo tisti, ki naj bi jih učencem dali v vsaki šoli. Čačinovič Vogrinčič (2008b: 44) te varovalne dejavnike opredeljuje kot skrb in podporo učencem. Pri čemer je ta opredeljena kot osebna pozornost, zanimanje, intenzivna zavzetost in vztrajanje v odnosu. Velik varovalni dejavnik je torej, kakor smo videli tudi pri govoru o alkoholu in prepovedanih drogah, odnos. Nadalje kot varovalni dejavnik šole opisuje veliko pričakovanje od učencev, kar pomeni visoke vendar dosegljive cilje. S tem omogočamo odprt prostor za dobre izide. Pri tem pa avtorica navaja primer, ko učencu učitelj podari pozitivno oceno in ga s tem oropa izkušnje uspeha in napredka. Na koncu pa nam avtorica ponudi zelo pomemben varovalni dejavnik, ki je ponavadi prezrt in sicer udeleženos, ki je v našem primeru udeleženos v odločitvah o okoliščinah in prihodnosti, kar se povezuje s človekovo potrebo po moči odločanja o smeri in poteku lastnega življenja. To pa se kaže tudi kot

vključenost vseh učencev v intelektualne in skupnostne dejavnosti šole (Čačinovič Vogrinčič 2008b: 45-47).

Kot vidimo, so si vsi ti varovalni dejavniki med seboj kljub različnim avtorjem zelo podobni. Po drugi strani pa nas lahko preseneti hitra primerjava varovalnih dejavnikov z dejavniki tveganja, saj pod obema poglavjema lahko najdemo enake dejavnike. Tako je npr. temperament v nekaterih oblikah dejavnik tveganja, medtem ko je v drugih varovalni dejavnik. Ali pa če si pogledamo inteligenco, ki je lahko v svojem večjem razumevanju popoln varovalni dejavnik, saj naj bi bile pametnejše osebe bolj pacifistično usmerjene kot popolnoma neizobražene. Po drugi strani pa smo videli, da lahko ravno inteligentnejše osebe povzročajo nasilje z uveljavitvami svojih »boljših« načrtov. Zavedati se torej moramo, da univerzalnega odgovora na vprašanje o dejavnikih tveganja in varovalnih dejavnikih nimamo.

1.2 SKUPNOSTNO DELO

Skupnostno socialno delo je »...metoda intervencije, s katero se posamezniki, skupine in organizacije vključujejo v načrtovane akcije, s katerimi vplivajo na socialne probleme. Ukvarja se z izboljševanjem razmer; razvojem in/ali spreminjanjem socialnih institucij in vsebuje dva procesa: načrtovanje (odkrivanje problemskih področij, opredeljevanje problemov in iskanje rešitev) in organizacijo (razvijanje strategij, ki so potrebne za učinkovito akcijo)« (Milošević Arnold, Poštrak 2003: 108).

Kahn (Community organisation, v *Encyclopedia of social work*, izdal NASW Press v Washington D.C. 1995: 569, v Milošević Arnold, Poštrak 2003: 109) pa pravi, da je skupnostno socialno delo »...orodje, ki ga uporabljajo vse kulture in družbe, da bi odpravile klasično neravnovesje med tistimi, ki imajo moč, in tistimi, ki je nimajo. Zanaša se na moč števila – mnogo ljudi skupaj misli, dela in ukrepa, da bi se uprli bogatim in močnim skupinam

in sredstvom, ki jih imajo ti na razpolago za svojo zaščito in uveljavljanje svojih interesov: ustave, vlade, birokracije, politične sile, davčno upravo, vojsko, korporacije, kastne in razredne sisteme, religiozne institucije, spolno in raso nasilje, lastništvo in kontrolo virov, izobraževanje in komunikacijske sisteme. Ne glede na vrsto specifičnega problema, zaradi katerega se skupnosti organizirajo, je vsem skupna njihova implicitna zahteva po demokratizaciji in redistribuciji obstoječih virov, od skromnih do ogromnih, kamor sodi tudi bogastvo in moč.«

Skupnostno usmerjena praksa/delo je zasnovana na ideji, da je skrb za ljudi skupna naloga tako strokovnjakov kot članov skupnosti. Razvoj je mogoč le z razvijanjem enakopravnega sodelovanja med strokovnjaki in člani skupnosti, zato skupnostni pristop poudarja porazdelitev moči med vsemi akterji neke problemske situacije (Darvill, Smalle, 1990: 14).

Vendar pa vsako skupnostno delo, pa čeprav je povezano s humanitarnim ali kakšnim drugim delom, ni metoda skupnostnega socialnega dela. Da to postane, mora zadostiti nekaterim kriterijem, ki jih našteva Golavšek (2002: 20):

- Specifične vrednote socialnega dela, ki poudarjajo pomen različnosti v skupnosti. Osnovno vprašanje je, kdo in kako definira problem, kaj je cilj in namen načrtovanja in izvajanja aktivnosti, za koga in v čigavo korist izvajamo določene aktivnosti.
- Enaka pozornost mora veljati ciljem in procesu, pomemben je tako tehnični vidik kot tudi vključevanje ljudi, njihova participacija, pripadnost in opolnomočenje uporabnikov.
- Upoštevati je potrebno širše družbeno (politično) okolje, pri čemer vključuje strategije vplivanja pri doseganju socialnih sprememb, odgovore na odpore in nasprotovanja spremembam ter strateške uporabe moči in konflikta.
- Razumevanje lastnega ravnanja in zavestna uporaba samega sebe.

Skupnostno delo pa vsebuje tudi nekatere specifične poudarke, kot jih to opisuje Golavšek (2002: 16-37):

Orientirano je na različne skupnosti (lokalne in funkcionalne) in zahteva formalno (državne institucije, zasebne in nevladne organizacije) ter neformalno mrežo pomoči (sorodniki, prijatelji, sosedi, sodelavci, člani interesnih skupnosti)

Temelji na enakopravnem sodelovanju med profesionalci in člani skupnosti, kar med drugim pomeni, da skupnostno delo teži k porazdelitvi moči med akterji zagotavljanja storitev.

Profesionalci so odprti za različne načine in poti doseganja ciljev; zavzemajo držo raziskovalcev in oblikujejo prostor, v katerem bodo člani skupnosti lahko sodelovali; zaradi razlikovanja med samimi skupnostmi se pristopi in načini pri reševanju problemov in zadovoljevanju potreb prilagajajo vsaki skupnosti posebej, vedno pa je skupnost v središču procesa pomoči; profesionalci upoštevajo pristop spoštovanja izkušenj in življenjskega stila članov skupnosti, kar pomeni, da profesionalci najprej spoznajo skupnost, ugotovijo, kaj potrebuje in šele nato začnejo proces nudenja pomoči.

Skupnostno orientirana praksa socialnega dela je usmerjena v preventivno delovanje, zagotavljanje boljšega dostopa pomoči, zadovoljevanje potreb ljudi, ki jih člani skupnosti sami definirajo, krepitev in prepoznavanje pomena neformalnih mrež pomoči, krepitev moči skupnosti, da ta razvije moč, znanje in strategije za upiranje neenakostim pri zagotavljanju storitev ter omogoča soočenje z vzroki diskriminacije in depriviligiranosti, lokalno participacijo, zagotavljanje novih socialnih storitev, koordinacijo načrtovanja v skupnosti, antidiskriminacijsko obravnavo, izenačevanje možnosti, ki temeljijo na spoštovanju človekovih pravic.

Preko skupnostnega socialnega dela posamezniki dobijo oporo za doseganje sprememb pri sebi in pri skupnosti, saj dosega večja skupina tudi večji vpliv na odločujoče dejavnike v okolju. Da se to zgodi, socialni delavec vzpodbuja ljudi, da se zberejo, da opredelijo svoje potrebe in cilje in jih poveže, da skupaj premagajo ovire, dokler ne dosežejo cilja.

S tem ko so posamezniki in celotna skupnost aktivno vključeni v proces reševanja lastnih problemov, razvijejo in povečujejo svoje sposobnosti in tudi lažje sprejemajo spremembe v

svojem življenjskem okolju, ki so dolgotrajnejše. Celovit pristop v skupnosti omogoča reševanje problemov, ki jih z individualnim pristopim ni mogoče obvladati.

Skupnostno organiziranje omogoča spremembe v sistemu družbene moči – sistemske in strukturne spremembe. Diskriminirani ali zatirani lahko na ta način dobijo izkušnjo enakovrednostnega člana v skupnosti in izkušnjo o pomenu vključevanja v vodenje.

Posamezniki in skupine si preko skupnostnega socialnega dela povečujejo socialni kapital in sicer v smislu, da si s pomočjo medsebojnih interakcij povečujejo lastne vire, ki vplivajo na produkcijo materialnih in nematerialnih dobrin ter s tem na dodajanje moči v dani življenjski situaciji.

Glede na zgoraj zapisane poudarke lahko kot cilje skupnostnega socialnega dela navedemo:

Funkcionalni – instrumentalni cilji:

- Reševanje socialnih problemov v skupnosti.
- Razvijanje novih in izboljšanje obstoječih socialnovarstvenih služb, storitev dajatev.
- Njihova večja dostopnost in prilagojenost potrebam uporabnikov.

Procesni cilji:

- Vzpodbujanje interakcije, povečanje kooperacije in integracije v skupnosti.
- Razvijanje medsebojne solidarnosti.
- Vzpodbujanje demokratičnega odločanja, participacije pri odločanju o skupnih zadevah in skupnem reševanju problemov.
- Razvijanje splošne pripravljenosti in funkcioniranje skupnosti za učinkovito reševanje skupnih problemov – izboljšanje kapacitete skupnosti (Golavšek 2002: 21).

Medtem pa v Enciklopediji socialnega dela (Encyclopedia of social work 1995) kot cilje skupnostnega socialnega dela navajajo: izboljšanje kvalitete življenja, zagovorništvo, human socialni in ekonomski razvoj, načrtovanje storitev in programov, integracija storitev, politična in socialna akcija, socialna pravičnost in organizacija sosesk in skupnosti.

Seveda pa skupnostno delo ni nekaj celovitega ampak, kot smo že videli zgoraj, vključuje zelo veliko različnih ciljev in praks za doseganje le-teh. Stroka pa je skupnostno delo razdelila v tri modele, ki jih bomo povzeli po Henderson (*Drugs prevention and community development: principles of good practise*, izdal Home Office v Londonu, 1995, v Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 13-14):

Razvijanje skupnosti

Razvijanje skupnosti je tesno povezano s samopomočjo in zanašanjem na lastne moči. Vsebuje tri glavne elemente:

- Srečevanje potreb: cilj je, da skupnost definira lastne potrebe in predvidi ukrepe za njihovo izpolnjevanje. Večinoma temelji na sosedskem nivoju in zavzema različne oblike: zagotavljanje skrbi, igralni projekti, svetovalne službe, mladinski klubi. Takšna oblika skupnostnega dela ima svoje omejitve, saj lahko spregleda oz. zanemari tiste potrebe, ki se jih v skupnosti ne zavedajo, ali jih rajši spregledajo, kot je npr. prekomerno uživanje alkohola.
- Dogovor: v ta proces se vključujejo ustvarjalne in za sodelovanje pripravljene mreže ljudi in skupin neke skupnosti. Kljub temu, da ne zanikamo, da v skupnosti lahko obstajajo tudi konflikti. Zagovorniki tega pristopa trdijo, da je mogoče združiti ljudi okoli skupnega interesa.
- Vloga ključnega delavca: ponavadi je v skupnostno delo vključen strokovnjak oz. praktik, ki se spozna na delo v skupnosti in ima za to potrebne sposobnosti. Taka oseba ima namen, da deluje na nedirektiven način, to je, da omogoča, spodbuja in izobražuje.

Skupnostna akcija

Skupnostna akcija je model skupnostnega dela, kjer gre za vključevanje skupnosti pri postavljanju zahtev, bodisi političnih bodisi zahtev po določenih virih, ki se izražajo nasproti nosilcem politične ali finančne moči. Ločimo tri elemente skupnostne akcije:

- Akcija, ki temelji na skupnem interesu: cilji so v organiziranju pri pridobivanju moči glede nekega konkretnega interesa oz. vprašanja.
- Akcija, ki temelji na konfliktu: vsebuje konfliktno orientirane strategije in taktike, taktike so lahko usmerjene v sodelovanje (pooblaščenje), kampanje (peticije, javni shodi) ali organiziranje protestov.
- Akcije, ki jih vodijo aktivisti: organizatorji so ponavadi aktivisti ali profesionalni organizatorji. Očitno je, da so tisti strokovnjaki – organizatorji, ki jih zaposlujejo javne inštitucije oz. oblasti, zelo težko v takšni vlogi.

Skupnostne službe

Model se nanaša na tiste metode in strategije, s katerimi se razvijajo in vzdržujejo skupnostno naravnane službe. Pogosto gre v tem primeru za prostovoljske organizacije, prav tako pa je pomembno tudi sodelovanje med javnimi, prostovoljskimi in privatnimi organizacijami.

Delovanje preko skupnostnih služb temelji na:

- Srečevanju potreb: razvoj in organiziranje služb, ki odgovarjajo na potrebe skupnosti, kot jih ocenjuje lokalno prebivalstvo in strokovnjaki.
- Participaciji: maksimiziranje priložnosti za vključevanje skupnosti, upoštevajoč kapacitete lokalnih političnih struktur v smislu povezovanja s skupnostnimi organizacijami.
- Medgeneracijsko sodelovanje: promoviranje medgeneracijskega sodelovanja, ko se zasledujejo skupnostni interesi.

Poglejmo pa si pet področij skupnostnega dela, ki jih poudarjajo angleške izkušnje na področju uživanja prepovedanih drog, kar bo zanimivo tudi za nas, saj naj bi bil, kot pravita

Jože in Ksenja Ramovš (2007: 132-141), med mladimi delež uživancev alkohola in prepovedanih drog v porastu:

- Izobraževanje: obstajajo primeri skupnostnih projektov, kjer je hkrati z izvajanjem projekta potekalo neformalno izobraževanje (kot spontano dogajanje) skupnosti. Večji poudarek je na procesu spreminjanja in razvoju kot pa na izvedbi in zaključku neke naloge/dejavnosti.

- Delo z mladimi: za skupnostno delo na področju uživanja drog je še posebej ustrezno terensko delo z mladimi, saj gre za srečevanje z mladimi na njihovem teritoriju in za odziv na njihove izražene potrebe.

- Sosedski družinski klubi: delujejo kot skupnostna oblika, kar je drugače kot institucionalno postavljene svetovalnice, kjer sprejemajo le uporabnike. Takšen klub lahko predstavlja pomemben vir pomoči skupnosti, klub je lahko del strategije, ki je usmerjena v preprečevanje zdrsov ljudi: v prestopništvo, zlorabo drog ali druga tvegana ravnanja.

- Ciljan pristop: Za tak pristop se v skupnostih odločajo, kadar z delom želijo doseči določeno ciljno skupino (npr. mlade intravenozne uživalce drog) ali ko se izpostavi kot cilj dela določeno vprašanje ali problem (npr. varna spolnost). Primer takih ciljanih pristopov so projekti s področja preventive okužbe z virusom HIV. Ko gre za ciljan pristop, se pri delu navadno uporablja kombinacijo samopomoči in vzajemne pomoči z zagovorništvom in izobraževanjem.

- Preventiva na področju kriminalitete: Različne tehnike in metode skupnostnega dela na področju preprečevanja kriminala so ustrezne tudi, ko gre za delo na področju uživanja drog (npr. ulično delo, mladinske delavnice ipd.). Med obema področjema obstajajo podobnosti: "panika", ki se dvigne v skupnosti, ko se na dnevnem redu pojavita ti dve vprašanji in tendenca k etiketiranju posameznikov in skupnosti kot problematične. Poleg tega je strah pred kriminalom in njegova povezava z zlorabo drog ponavadi zelo visoko na listi problemov, ki zadevajo depriviligirane in revne soseske, kar dokazujejo tudi nekatere raziskave (Henderson P., *Drugs prevention and community development: principles of good practise*, izdal Home Office v Londonu 1995: STR, v Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 15-16).

1.2.1 SKUPNOSTNO DELO V ŠOLI

»Šola, šolski prostor je glede na obstoječe kriterije, ki določajo značilnosti skupnosti idealno okolje, saj na svojevrsten način zadosti tako prostorskim (geografskim), interesnim in odnosnim kriterij ali rečeno drugače, šola je skupnost po vseh značilnostih. Vse kar se v šoli dogaja, se dogaja v skupnosti« (Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 31).

Res pa je tudi, da ima šolski prostor nekatere svojevrstne posebnosti. Tako osebe, ki sestavljajo šolsko skupnost, nimajo možnosti vplivanja na izbiro članov, ki jo sestavljajo. Prav tako pa so si med seboj zelo različne glede na povezavo šolske skupnosti z lokalnim okoljem. Pri tem pa mislimo na šole, ki jih obiskujejo pretežno otroci iz okolice ali pa šole, v katere so vpisani večinoma otroci, ki ne pripadajo lokalni skupnosti, zaradi česar tudi ni sodelovanja med skupnostma (*ibid.*).

Pojavi pa se tudi vprašanje povezanosti s staršev učencev, ki prav tako sestavljajo šolsko skupnost. Ti so, kot pravi Čačinovič Vogrinčič *et.al.* (2009: 8) sodelavci učiteljev in šolske svetovalne službe, ki poročajo učitelju o izkušnjah, uspehih, neuspehih svojih otrok, pomagajo učitelju, da podpre učenca, pri čemer pa v tem procesu tudi sami potrebujejo priložnost, da se naučijo učinkovito pomagati svojim otrokom.

To pa lahko tudi vidimo v sedmih argumenti, ki jih za sodelovanje staršev s šolo podaja Čačinovič Vogrinčič (Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 8):

- Potreba samih šol, ki niso zadovoljne s stanjem, kakšno je, da najdejo nove pristope.
- Učitelji se lahko o otrocih učijo od staršev, starši pa lahko nastopijo kot zagovorniki otrokovih pravic.
- Tretji argument temelji na pravici staršev, da so udeleženi v izobraževanju in vzgoji otrok v šoli.
- Sodelovanje s starši, učitelji in administracijo pripelje do boljših odločitev, manj je konfliktov.

- Peti razlog je uporaba virov, ki jih imajo na voljo starši, njihove materialne in politične podpore, starši lahko nastopijo kot zagovorniki šole.
- Ker staršev ne zavezuje politika šole, lahko prinesejo nove uvide in ideje, lažje ocenjujejo uspešnost kakor kolegi med seboj, v šolo prinašajo potrebe skupnosti.
- Avtorica navaja vrsto raziskav, ki potrjujejo, da je sodelovanje staršev in šole izboljšalo učni uspeh in stališča učencev do šole ter njihove aspiracije.

Avtorica pa nas z vsemi temi navedki hoče pripeljati do tega, da bi ozavestili skupnostno delo v šoli. Po raziskavah sodeč so šole zelo rezervirane do takšnega načina dela pri reševanju šolske problematike, saj so v pogovorih s šolskimi svetovalnimi delavkami ugotovili, da se jih zelo malo poslužuje te metode dela, ki se v tej obliki odvija le v posamičnih primerih pogosto vezano na individualno angažiranje posameznih ljudi v bolj sistemski razvoj in formalno podporo skupnostnemu pristopu v šoli (npr. ustrezna šolska zakonodaja, plačano delo, predvidene ure obremenitev), čeprav ima šola v Smernicah zapisano tudi sodelovanje in povezovanje z okoljem (Čačinovič Vogrinčič 2008a: 4).

Vse to pa nas tako lahko hitro privede do ignoriranja otrok pri upoštevanju njihovega pogleda na dogajanje in njihove želje za nadaljnje delo. Tako po besedah Čačinovič Vogrinčič (2008c: 42) učitelji in starši pogosto sprejmejo lastne definicije problemov/težav kot samoumevne in edine, otroku pa prepustijo le eno možnost – da jo sprejme ali pa tvega, da ga/jo okrivijo, da ne zmore razumeti, v čem je težava. Pri tem ne spregledamo le tega, da na takšen način ne rešimo problema, ampak otroka (otroke) prikrajšamo za pomembne izkušnje, da tudi sami lahko iščejo načine reševanja problema, da se do problema opredelijo, ga razložijo po svoje in na svoj način odkrijejo in preizkusijo možne strategije in načine reševanja problema/težave. Strpnost, ki jo moramo pri tem pokazati učitelji in starši, je vezana na dopuščanje možnosti, da otrok pojasnjuje, predlaga, ugiba. Ne gre za to, da se s svojo definicijo težave približa našim interpretacijam in zadovolji pričakovanja »močnejšega« v komunikaciji/pogovoru, ampak, da poskušamo razumeti drug drugega – da pojasnimo, kaj in na kakšen način razumemo situacijo sami in da nam otrok pojasni, kako situacijo razume sam. Na tak način se oboji učimo »...so-delovanja, so-ustvarjanja in so-odgovornosti.«

Pri tem pa ista avtorica za sodelovanje med starši, učenci in učitelji v šolah predlaga delo po konceptih delovnega odnosa in še posebno dveh njegovih elementih: perspektiva moči in etika udeležnosti (Čačinovič Vogrinčič *et.al.* 2009: 32). Poglejmo si torej koncepte delovnega odnosa, ki jih bomo povzeli po Nini Mešl in Gabi Čačinovič Vogrinčič (Mešl 2005: 16–18, Čačinovič Vogrinčič 2008b: 19-31):

- Dogovor o sodelovanju. Je prvi korak svetovalnega odnosa. Dobro je, da se ga udeležijo vsi udeleženi na začetku dela. Dogovor je pomemben uvodni ritual. Dogovor vsebuje dvoje, pristanek za sodelovanje tu in zdaj, ter o času, ki je na voljo in drugič, dogovor o delovnem odnosu, dogovor o tem, kako se bo delalo. Dogovor uvede socialna delavka in pri tem opiše svojo vlogo in vlogo vseh udeleženi v problemu. Dogovor je pomemben, ker postavi »socialnodelovni« okvir, ki že vsebuje koncept »biti udeležen v definiciji problema in soustvarjanju rešitev« in sporočilo, da je pomembno, da tukaj in zdaj začnemo proces soustvarjanja rešitev. Udeleženi v problemu pa s tem dobijo izkušnjo, da so kompetentni za svoje življenje, izkušnjo o spoštovanju in dostojanstvu.

- Instrumentalna definicija problema – Bistvo Lüssijevega koncepta je naloga socialnega delavca, da soustvari proces pomoči, v katerem uporabniki raziskujejo svoj delež v rešitvi, kar pomeni, da socialni delavec vzpostavi pogoje za pogovor, v katerem učenec, starš, učitelj vstopi s svojo definicijo problema. Socialni delavec pa poda svojo definicijo problema in v prvem delovnem pogovoru začne proces oblikovanja delovne definicije možnega, uresničljivega. Udeleženi v problemu morajo sodelovati tudi pri oblikovanju rešitve, saj sta v središču dialog in sodelovanje. Instrumentalna definicija problema je zastavljena tako, da udeleženi v problemu postanejo udeleženi v rešitvi. Proces pomoči se mora vsakokrat začeti tam, kjer so posamezniki s svojimi stiskami, težavami, nemočjo. Pri čemer vpeljemo in vzdržujemo procese razumevanja, da bi se dogovorili o uresničljivem.

- Osebno vodenje – socialni delavec ima pomembno nalogo, da vodi k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam oz. k dobrim izidom. V neposredni, zavzeti komunikaciji raziskuje zgodbe uporabnikov skupaj z njimi, tako da ko je to mogoče, pripelje uporabnike k postopnem oblikovanju zaželenih izidov. Pri čemer je potrebno vedno znova preverjati, se vprašati, kje smo, kam želimo priti, kaj je zaželeni razplet, da ne zaidemo s poti k cilju. Socialni delavec prispeva potrebne informacije, tehta preizkušene rešitve, raziskuje nove poti. Hkrati je tudi osebno udeležen v dialogu, pogovoru, sodelovanju s podelitvijo svoje izkušnje

ali zgodbe, ki odpira alternativne poglede na možne rešitve. Gre za zavzeto komunikacijo pri iskanju rešitev, za udeležen odziv na dogajanje »tu in zdaj« v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor, samospoštovanje uporabnikov in odkrivanje lastnih virov moči. V socialnem delu je pomembna izkušnja uporabnika o spoštovanju in dostojanstvu, ki pa se lahko dobi le v osebni izkušnji dialoga in sodelovanja.

- Perspektiva moči – svetovalno delo v šoli mora pomeniti strokovno pomoč z namenom, da dobijo vsi udeleženi v šolskem sistemu več moči. Ta koncept je zelo pomemben paradigmatični premik v sodobnem socialnem delu. Avtor opozarja, da se mora socialni delavec bolj kot na probleme uporabnika osredotočiti na možnosti, priložnosti v življenju. V travmi, bolečini, težavah lahko vidimo tudi zametke upanja in možnih sprememb. Saleeby daje formulo in sicer mobiliziraj moč uporabnikov (talente, znanje, sposobnosti, vire) s ciljem, da podpreš njihova prizadevanja, da bi tako dosegli svoje cilje in vizije. Po njegovem mnenju imajo besede moč, s katero lahko sogovornika navdihnemo. Ko delamo iz perspektive moči, skupaj z uporabniki spoštljivo raziskujemo njihove vire, njihove moči. Pomoč tako na novo ubesedi sedanost in sicer tako, da ubesedi nove vire moči in smisla ter obnovi stare.

- Etika udeleženosti – gre za idejo o odstranitvi objektivnega opazovalca s strani socialnega delavca, ki ga nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede in je tudi ne potrebuje, temveč gre za pogovor, ki se lahko nadaljuje ter ne za iskanje vzroka ali resnice. Hoffman opozarja na nujnost, da strokovnjak odstopi od moči, ki mu ne pripada; od moči, da poseduje resnice in rešitve. Etika udeleženosti nas vodi k dialogu, sodelovanju, soustvarjanju rešitev in skupno iskanje oz. raziskovanje dobrih izidov. Pri čemer je socialni delavec soodgovoren za interpretacije v pogovoru, vzdrževanje delovnega odnosa, soustvarjanje nove zgodbe. Pozornost je usmerjena na proces pogovora v vsakokratni sedanosti, v soustvarjanje interpretacij, razumevanja in rešitev.

- Ravnanje s sedanostjo – čas, ki ga uporabljamo za sodelovanje, je najdragocenejši čas v projektih pomoči. Sedanost je pomembna, ker delamo v njej. Varovati moramo čas, v katerem se pogovor zgodi, razvije in konča tako, da ga je mogoče nadaljevati. Potrebujemo skrbno varovano sedanost, da dobijo ljudje izkušnjo o spoštovanju in kompetentnosti. Poudarek na sedanosti pa nikakor ne zanika preteklosti; preteklost nas zanima zaradi nalog sedanosti in projekta prihodnosti.

- Znanje za ravnanje – pri socialnem delu obstaja veliko znanja, ki pa ga mora socialni delavec v procesu dela pretvoriti ali prevesti v akcijo. Čačinovič Vogrinčič vidi socialnega delavca, ki ni *sprachlos* (brez besed), ker ima znanje za ravnanje, kot strokovnjaka, ki zna dvoje: vzpostaviti in vzdrževati delavni odnos in kontekst socialnodelavskega pogovora ter zna deliti znanje z uporabniki v procesu soustvarjanja interpretacij v pogovoru in tako omogočiti »prevajanje« v osebni ali lokalni jezik in nazaj v jezik stroke za ustvarjanje nove zgodbe v raziskovanju rešitev. To pa pomeni, da uporabnikom razložimo koncepte, ki definirajo naše sodelovanje na njim razumljiv način.

Pri tem pa lahko kot dopolnilo koncepta delovnega odnosa omenimo tudi koncept izvorni delovni projekt pomoči. V delovnem odnosu se praviloma soustvarjajo izvorni delovni projekti pomoči. Tak projekt mora biti dogovorjen in usmerjen v izboljšanje življenja uporabnika, v uresničevanje skupaj definiranih ciljev. Soustvarjanje rešitev, zaželeni razpleti, ki se oblikujejo v delovnem odnosu, se prevajajo v akcijo, v dejanja, v konkretne korake, ki udeležijo dogovore. Projekti so izvorni, ker se vsakokrat na novo in posebej oblikujejo za vsakega uporabnika, za vsako skupino udeleženi v problemu posebej. Soustvarjeni so skupaj z njimi in zanje. Projekti so delovni, ker v vsakdanjem jeziku in v vsakdanjem življenju ljudi konkretizirajo dogovorjene spremembe, naloge, delež posameznika, roke kamor spada tudi dogovor za naslednji sestanek. Poudarek je na delu, torej na sodelovanju, na aktivnostih, ki sledijo iz dela, opravljenega v delovnem odnosu. Govorimo o projektih, ker tečejo v času in so usmerjeni k dobrim izidom ali k zaželenim razpletom. V projektu ne zapišemo le konkretnih nalog, temveč tudi ugotovljene razlike, celo minimalne spremembe v procesu napredovanja k rešitvam (Čačinovič Vogrinčič 2006: 21-22).

1.3 PREVENTIVA

Preventiva je, kot jo opredelita Jože in Ksenja Ramovš (2007: 111), zavestno delo za preprečevanje psihosocialne motnje ali socialne težave, preden je do nje prišlo. Če vzamemo

preventivo v najširšem pomenu, je to kvaliteten način življenja in sožitja. V ožjem pomenu pa je preventiva »...namenska akcija socialnega učenja, s katerim se posameznik, skupina ali celotna skupnost ustvarjalno prilagajajo danim razmeram tako, da lahko zdravo zadovoljujejo vse glavne človeške potrebe tudi v razmerah, ko je sicer ta zadovoljitev na tem ali onem področju otežena ali ogrožena« (*ibid.*).

Na področju alkohola, lahko preventivo opredelimo kot: »...preprečevanje ali preventiva zajema vse družbene, gospodarske, zakonske, medicinske in psihološke ukrepe, s katerimi poskušamo doseči čim manjšo rabo alkoholnih pijač, zmanjšati tveganje za nastanek odvisnosti pri preobčutljivih osebah (npr. pri otrocih od alkohola odvisnih ljudi) in zmanjšati posledice rabe alkoholnih pijač.« (Čebašek Travnik 2003: 50)

Mravlje (1992: 54) pa pravi, da moramo preventivo razumeti kot dolgoročna prizadevanja v smeri odprave ali pa spremembe okoliščin, ki lahko vplivajo in spodbujajo ali pa povzročajo širjenje zlorabe alkohola in nedovoljenih drog. Pri čemer opozarja, da njegovi socialno-medicinsko usmerjeni kolegi razlagajo preventivo kot tiste ukrepe, ki so usmerjeni v krepitev zdravja in splošne sposobnosti za premagovanje življenjskih težav brez drog med prebivalstvom ter preprečevanje rasti novih zdravstveno-socialnih težav.

S preventivo naj bi tako, bolj kot ozaveščali ljudi o škodljivosti alkohola, nedovoljenih drog in ostalega nesprejemljivega vedenja, kot je npr. nasilje, ljudi nagovarjali k izboljšanju njihovega življenja s krepitvijo življenjskih navad in podobnim.

Tako Jože in Ksenja Ramovš (2007: 114) opisujeta, da moramo programe preventive izvajati iz dobrih dosedanjih življenjski izkušenj uporabnikov. Te oni osvežujejo, jih širijo z nekaj novih pridobljenih spoznanj, z veliko več osebne jasnosti v stališčih do tveganega vedenja in z največjo mero novih dobrih navad za kakovostno življenje in sožitje na področju, ki je potrebno za to, da rizične skupine in posamezniki obidejo nevarnosti določene socialne

patologije. Pri čemer opozarjata, da je potrebno preventivo začeti zelo zgodaj, in sicer še pred puberteto, ker takrat še ni takega vpliva vrstnikov na otroke.

Prav tako kot Ramovš delo preventive opisuje Mravlje (1992: 54), ki opozarja, da mora biti preventiva zastavljena v obliki kontinuuma prevencija – intervencija – zdravljenje. Tako naj bi ta vsebovala vse od splošnih informacij do specifičnega izobraževanja o prepovedanih drogah, o načinu življenja in naših življenjskih navadah, sistemu naših vrednot, sposobnosti odprtih komunikacij in izražanja čustev ter razpoloženj na vseh nivojih vse do tistega, čemur rečemo iskanje osebne sreče, realiziranja naših hotenj in želja s ciljem doseči večje osebno zadovoljstvo, avtonomijo in samorealizacijo.

Pri čemer pa nas Kastelic (1992: 65) opozarja na to, da mora biti preventiva usmerjena predvsem na povečanje samospoštovanja in učenje socialnih veščin. O drogah pa naj bi se govorilo le v manjšem delu. Ta na prvi pogled malo absurdna trditev pa izhaja iz dveh dejstev, ki nam jih ponujata Jože in Ksenja Ramovš (2007: 132-141) in sicer, če mladostniku ves čas prikazujemo le slabe strani alkohola, prepovedanih drog, sam pa se bo ob tem, ko bo nekaj od tega prvič poizkusil, dobro počutil, nam ne bo več verjel. Drugi razlog pa je v statističnih dokazih, ki nam povedo, da so programi, ki so govorili le o drogah, bili večinoma neuspešni in da so le povečali zanimanje in uporabo drog med mladim. Bistveno naj bi bilo, da odločitev za neuporabo alkohola in nedovoljenih drog prihaja iz mladostnikove lastne odločitve za zdrav način življenja.

Seveda pa sama preventiva ni nekaj celovitega in enkratnega, pač pa jo delimo na tri vrste preventive. Te so primarna, sekundarna in terciarna preventiva.

- Primarna preventiva. Ta je usmerjena na celotno populacijo in ima namen ustvarjati takšne družbene razmere, da se določena psihosocialna patologija (npr. nasilje, alkoholizem) sploh ne bi pojavila. To je predvsem »socialna politika«, ki se uresničuje v smislu političnih, gospodarskih, izobraževalnih, kulturnih in socialnih procesov določene države in družbe. Nosilci primarne preventive so tako politika, gospodarstvo, zakonodaja in vzgoja, ki pa naj bi

delale v skladu z alkoholološko in psihosocialno stroko, ki ima vlogo servisa strokovnih znanj (Ramovš, Ramovš 2007: 112). Če pa si pogledamo primarno preventivo v šolskem okolju, lahko rečemo, da je le ta oblikovana tako, da služi vsem otrokom in mladostnikom pri bolj učinkovitem spoprijemanju z nalogami, ki jih prednje postavlja šolsko in širše družbeno okolje (Pečjak 2005: 71).

- Sekundarna preventiva. To je že konkreten program za določenega posameznika ali skupino prebivalstva, ki so še posebej ogroženi za določeno socialno patologijo. Sekundarne preventivne akcije izvajajo strokovnjaki službeno ali prostovoljci v raznih civilnih organizacijah. Kot dober primer civilne sekundarne preventive alkoholizma lahko navedemo skupine AI – ateen za odraščajoče otroke iz alkoholičnih družin, ki delujejo pod okriljem družinskih skupin AI – anon. Prav tako pa imajo veliko preventivno vrednost skupine tabornikov in skavtov s svojimi razvojnimi programi, ker v svojih vrstah vključujejo tako intelektualno zelo uspešne kot tudi zelo neuspešne otroke. Oboji so namreč po svoje nadpovprečno ogroženi, da zaidejo v zasvojenost ali druge psihosocialne patologije. Nekateri avtorji pa sekundarno preventivo opisujejo že tudi kot zgodnjo terapijo (Ramovš, Ramovš 2007: 112).

- Terciarna preventiva poskuša pri že obolelih zmanjšati osebno ali družbeno škodo ali preprečiti poslabšanje stanja. Na tem področju je najbolj značilno delovanje civilnih humanitarnih in dobrodelnih združenj, del te preventive pa vrši tudi javna služba, predvsem centri za socialno delo (Ramovš 2001: 38).

Cilji preventive so:

- Zbuditi zanimanje in seznaniti s problemom zlorabe alkohola in prepovedanih drog celotno populacijo neke družbene oz. državne srenje.
- Sistematično razvijati pozitiven odnos do zdravja, vzdrževanja dobrega počutja in iskanja osebnega zadovoljstva.
- Razvijati in podpirati pravico do abstinence kot možnega legitimnega izbora posameznika.

- Prizadevanje za čim poznejše izkušnje – glede na starostno dobo – posameznika, s katerokoli psihoaktivno snovjo.
- Opozarjati in seznanjati ljudi s problemi, ki so posledica uživanja psihoaktivnih snovi (Mravlje 1992: 56).

Kot odgovor na te cilje lahko damo pisanje Jožeta Ramovša (1988: 24), ki opisuje preprečevanje alkoholizma v treh smereh, ki pa so uporabne tudi na drugih področjih preventive. Kot prvo ozaveščanje ljudi o stvarni podobi alkoholizma in možnosti zaščite pred njim, in sicer tako, da so osnovna sodobna alkoholološka spoznanja sistematično vgrajena v splošno izobrazbo vsega prebivalstva, podobno, kot so npr. higienska, obširneje pa v redno šolanje vseh poklicev, ki delajo z ljudmi. V drugi smeri prestrukturiranje gospodarstva in splošne družbene ekonomije, da ne bo več velik del družbe dohodkovno odvisen od proizvodnje in prodaje alkohola in drugih škodljivih psihoaktivnih snovi. Kot tretjo smer Ramovš navaja podpiranje kulture, kar bo imelo v našem smislu dvojni učinek; prvi je oplajanje javnega mnenja s pristnimi človeškimi vrednotami in modeli ravnanja, oz. čiščenje antivrednot iz javnega mnenja; drugi učinek pa je prispevek kulture za bogatitev in osmišljanje človeškega bivanja.

Vprašati pa se moramo tudi, zakaj je kar naenkrat toliko govorjenja o preventivi. Tako nekateri avtorji kot prelomnico v preventivi navajajo sodobno demokratično družbo, kjer naj bi bil kraj in prostor raznolikosti, kjer različnosti morejo sobivati v harmoniji, kjer prevladuje solidarnost in pravičnost. Kjer ni preventive, deluje samo intervencija, izključevanje in izločitev »slabih« ljudi iz okolja, kar pa sodobna družba zavrača v večini primerov (Bajzek 1998: 42).

Preventiva je v današnjem času torej nujno potrebna in kakor pravi Religiosi (1992: 8), so za to trije razlogi:

- Kulturna občutljivost. Naša kultura je vedno občutljiva za kvaliteto življenja. Krščanstvo, renesansa, razsvetljenstvo, industrijska in moderna doba so vedno upoštevali posameznika, ki naj bi se izogibal slabega pod imenom greh, nezmožnost, nevednost ali revščina in se usmerjal v bolj kvalitetno in človeka dostojno življenje.
- Drugi razlog za preventivo je v tem, da se kriminal in prestopništvo ne zmanjšujeta brez preventive, ampak se vedno bolj in bolj razširjata. Odstotek prestopništva vedno bolj narašča in če je danes že nekaj odstotkov tistih, ki so že v njem, ni vseeno ali bo ta odstotek naraščal, ker gre za toliko posameznikov, ki živijo z nami in med nami.
- Tretji razlog pa je gospodarski. Mnogi se pritožujejo češ, da je za preventivo porabljenega veliko denarja. Toda morali bi se zavedati, da se za te namene vseeno namenja premalo denarja. Družba najde denar za zdravljenje, ki je ponavadi zelo drago; za preventivo pa ni pripravljena dati ničesar. Pomanjkanje denarja za preventivo v preteklosti je danes pahnilo mnogo zdravstvenih zavarovalnic v propad.

Ob vseh glasovih za preventivo pa se istočasno pojavljajo seveda tudi nasprotniki tovrstnega delovanja, saj preventiva prinaša neko spremembo, ki je ljudje velikokrat ne želijo sprejeti, saj te v človeku zbujajo občutke krivde, ker nas opozarjajo na pomanjkljivosti, ki smo jih v preteklosti zagrešili. Prvi odgovor na spremembe je torej logično obramba. Iz vidika, da če sem poklican v spremembe, sem torej v preteklosti nekaj zagrešil. Kar pa je napačno, saj so takrat lahko obstajale drugačne okoliščine kot v sedanjosti in zato takrat nekaj ni bilo škodljivo, kot je to danes (Bajzek 1998:44).

Poglejmo si torej po Contessi (1994: 43-45) nekaj tipičnih samoobrambnih mehanizmov, ki nasprotujejo spremembam pri uvajanju preventive.

Vedno smo tako delali. To je ponavadi prvi odgovor pri obrambi starega modela, kakor hitro se je potrebno soočiti s kakršnokoli spremembo. Uporabniki se sklicujejo na izročilo, šole na

svoje dolgoletno prakso, športne in druge organizacije na svojo slavno preteklost in uspehe. Velikokrat se organizacije pred spremembami, kot je preventiva, sklicujejo na mlade in nanje vržejo vso krivdo. Njim očitajo, da ne razumejo, koliko so pripravljeni zanje storiti in kaj vse počnejo na tem področju. Na ta način pa se mladi vedno bolj oddaljujejo od vseh ustanov. Ideja preventive je, da mladi sodelujejo znotraj ustanov in sooblikujejo pobude, ki upoštevajo vse prejšnje dosežke, pa tudi spremembe in okoliščine današnjega časa.

Nihče ni prerok v domačem kraju. Kdor predlaga ali poizkuša vpeljati kakšne spremembe, je označen kot zanesenjak. Tako pa se zavrže mnogo energije in sposobnosti, ki obstajajo znotraj skupnosti. Navadno so predlagatelji znotraj skupnosti gledani kot tisti, ki si nekaj domišljajo in še sami ne vedo, kaj bi radi. V takšnih primerih se skupnost obrne raje na zunanje »strokovnjake«. Navadno se domače sile in nasveti podcenjujejo. Ne sprejemajo pa se niti zunanji nasveti, ker tisti, ki prihaja od zunaj, kot prevladuje mnenje, ne pozna dobro položaja in okolja. Tako ni sprejet, ne domač ne tuj predlog, in sprememba se prepreči.

Preden začnemo z lokalno preventivo, se mora spremeniti vse drugo, cel sistem. Tu gre za sklicevanje na ideologijo. Preden se spustijo v kakšno spremembo, ljudje zahtevajo, da se spremeni politični sistem, svetovni trg drog, itd. S tem prelagamo lastno odgovornost na druge, višje sile, ki so odgovorne za vse težave v družbi. Tu se odraža strah pred lastno odgovornostjo. Gotovo bi bilo veliko lažje, če bi se spremenili nekateri politični sistemi, vendar pa se moramo zavedati, da je idealna družbena ureditev nerealnost. Ta obrambna drža zahteva, da bi, preden bi priskočili na pomoč mladim s preventivno dejavnostjo, morali čakati, na spremembo svetovne ureditve.

Preventiva je neke vrste zarota proti nam. Teorija zarote je posledica slabe zavesti skupnosti. Kjer posamezniki živijo ločeno (izolirano), bodo v vsakem videli nevarnost in zaroto. V drugih vedno vidimo nasprotnika, ki ne prinaša nič dobrega, čeprav prihaja v prijazni obliki, kot je npr. preventiva. V naši preteklosti so vse spremembe prihajale od zgoraj. Do vseh teh sprememb se je gojilo popolno nezaupanje in vse je bilo videti kot zarota proti skupnosti in posamezniku. To pa se vidi tudi danes, ko se v kakšnem kraju hoče ustanoviti skupnost za odvisne od prepovedanih drog. Kakšen je odpor krajanov, ki so v tem videli le zaroto proti lastnemu kraju.

Preventiva nič ne zaleže, mi delamo že vse, kar je mogoče. Šole, družine, športne organizacije mislijo, da delajo vse na najboljši mogoč način. Tu je preventiva mišljena kot preverba obstoječih dejavnosti, saj se ta začne po temeljitem preučevanju okolja in mladostnikov. Pustiti stvari dogajanju, da tečejo naprej, tako kot tečejo, pomeni prepustiti se slabšanju in se ne vprašati po vzrokih poslabšanja. Spoznati, da ne gre vse tako dobro, kot bi moralo iti, pomeni postaviti se v stisko, ki je vedno povezana z varnostjo.

Prav izvedimo preventivo, naj nam izvedenec pove, kaj in kako. Vsaka preventivna dejavnost v skupnosti potrebuje zunanje izvajalce, ki pomagajo pri delovanju in njegovem usklajevanju. Člani skupnosti pa kaj hitro radi prepustijo svoje dolžnosti drugim. Od drugih pričakujejo dejanja ali kar čudežne spremembe. Toda zunanji delavci nočejo sprejeti odgovornost za vse in poskušajo, kot je prav, vključiti v odgovornost vse. Videti v strokovnjaku vsemogočnega rešitelja lastnih problemov pomeni prelagati odgovornost na drugega, zase pa ohraniti odpor proti vsem spremembam.

Vsega so drugi krivi. To je prenos krivde na drugega. Tu ni občutka pripadnosti skupnosti, ki je prvi pogoj za to, da se lahko pristopi k preventivnemu delovanju. To je najtežji obrambni mehanizem proti preventivi in proti njemu je najtežje delovati, ker v tako razdrobljeni družbi, kot je naša, živijo vsi kot posamezniki. Ravno izguba občutka pripadnosti je največkrat vzrok za nesporazume, porast prestopništva in stiske. Nepriznavanje lastne odgovornosti in prenašanje krivde na drugega je najbolj občutljiva težava v postopku preventive. Strah pred občutkom krivde je tudi znamenje slabosti. Obramba proti temu pa je komunikacija.

Tukaj jaz zapovedujem. Preventivni načrt je skupek dejavnosti, ki imajo namen spremeniti osebe ali okolje. Vsaka sprememba pa mora računati tudi na vzvode oblasti. Ko začnemo s kakšno dejavnostjo, se zbudijo vzvodi oblasti, ki imajo naravno nalogo, da branijo prostor in kraj, za katerega so odgovorni. To je nagon osebne premoči in oblasti. Vsi vzvodi oblasti se ob novih spremembah postavijo v pozor in se samodejno branijo pred morebitno izgubo oblasti. Treba je priznati, da je nemogoče izvajati kakršnokoli preventivno dejavnost, če so ji vzvodi oblasti nasprotni. Strah pred izgubo oblasti pa lahko premagamo s tem, da jo ojačimo in priznamo.

Preventiva da, toda kakšni rezultati? Ta obrambni mehanizem je del potrebe po učinkovitosti, ki zahteva od preventive hitre in vidne pozitivne rezultate. Sprememba vedenja, do katerega

preventiva pripelje, je lahko vidna šele čez leto ali več, kar moramo upoštevati. Seveda pa to ne pomeni, da vrednotenja rezultatov preventive ni, saj je le-to za izvedbo preventive celonujno potrebno.

1.3.1 PREVENTIVA V ŠOLI

Kot smo to videli že v poglavju skupnostno delo v šoli, ima šola pomembno vlogo v življenju otrok. Šole so mikrokozmosi s svojimi pravili, predpisi, družbenimi strukturami in kulturami. Vse šole se med seboj razlikujejo. Večina mladih pomemben del otroštva in mladosti preživi v šoli, zaradi česar želijo strokovnjaki za področje promocije zdravja in zlorabe drog izkoristiti šolsko strukturo, da bi podali svoje sporočilo (Gallà 2002: 3).

Prav tako pa tudi Svet evropske unije v enem od poglavitnih strateških ciljev Akcijskega načrta EU za droge 2000-2004 (2000) predvideva »...v naslednjih petih letih občutno zmanjšati razširjenost uživanja drog in zmanjšati širitev uživanja predvsem med mlajšimi od 18 let...«. Da bi dosegli ta cilj, Akcijski načrt poziva »...države članice in Komisijo, da razvijejo obsežne programe preventivne na področju dovoljenih in nedovoljenih drog, ki naj vključujejo tudi uživanje več različnih vrst drog hkrati. Države članice naj spodbujajo vključevanje šolske preventive na področju dovoljenih in nedovoljenih drog v šolske učne načrte, in ustvarjanje programov za pomoč staršem in skrbnikom.«

Vidimo torej, da nam je preventiva v šolah kratko malo močno priporočena. Preventivo na področju drog opredeljujemo kot pobude, dejavnosti in politike, ki jih izvajamo z namenom preprečevanja negativnih posledic zakonite in nezakonite uporabe ali zlorabe drog. Te vključujejo poslabšanje zdravstvenega stanja ter družbene in druge posledice za uživalca drog in njegovo ali njeno okolico. Cilj preventivnih dejavnosti je lahko preprečiti začetek uživanja

drog (prvo zaužitje), preprečiti zlorabo in odvisnost od drog, zmanjšati težave okolice uživalca drog, ali preprečiti, da uživalec drog zaide v težave z zakonom (Gallà 2002: 10).

Preventiva na področju drog v šoli vključuje vse zgoraj naštetu s tem, da je omejena na svojevrstno šolsko okolje, ki ima svoje pozitivne in svoje negativne strani. Prav tako pa je vsaka šola svoja zaključena skupnost kar pomeni, da je potrebno program preventive načrtovati za vsako šolo posebej.

Pomembno vprašanje pri pisanju o preventivi v šoli pa je, kaj je v resnici učinkovit program šolske preventive na področju drog. Tako so nekateri raziskovalci določili, da so učinkoviti programi šolske preventive na področju drog opredeljeni kot programi, ki:

- Preprečujejo ali zakasnjijo začetek (prvo uporabo) ali zmanjšujejo razširjenost drog med učenci.
- Zmanjšujejo socialna in zdravstvena tveganja ter morebitno škodo pri učencih (vključno z njihovim delom v šoli) zaradi uporabe drog.
- Povečujejo sposobnost učencev, da odločitve glede lastne uporabe drog sprejemajo odgovorno in dobro informirani.
- Da ima preventivni program trajni učinek (Gallà 2002:15).

Skorajda vsi programi šolske preventive na področju drog med mladimi izboljšujejo poznavanje problematike odvisnosti od drog. Toda izsledki raziskav kažejo, da to znanje samo po sebi ni dovolj za spremembo vedenja. Programi, ki zgolj izboljšujejo poznavanje (kar sicer počne večina programov), torej niso nujno "učinkoviti". Večina programov šolske preventive na področju drog namreč ni učinkovitih (Ramovš, Ramovš 2007:132-141).

Vendar pa je potrebno poudariti, da odvracanje od uživanja drog, kot smo videli že zgoraj, ne sme biti edini cilj preventivnega programa, čeprav je veliko obstoječih šolskih programov, ki krožijo na 'tržišču preventive', na žalost zastavljenih ravno tako. Po številnih znanstvenih ocenah pristop 'reci ne drogami' ne prinaša uspeha (Gallà 2002: 14). Velika večina mladih rada preizkuša nove stvari, vključno z dovoljenimi in nedovoljenimi snovmi. Če ne priznamo, da ljudje eksperimentirajo, zanikamo obstoj adolescence. Pristop 'reci ne drogami' lahko celo poveča možnost, da bodo učenci poizkušali droge. Če celoten šolski preventivni program poudarja le abstinenco in podaja zavajajoče ali napačne informacije o učinkih drog, mladi ne bodo vedeli, kaj narediti, ko pridejo v stik z drogami, ali kakšni so resnični učinki drog. Če se dijaki bojijo postavljati vprašanja ali ne vedo, kako se izogniti neposrednim težavam, ki lahko na primer nastanejo ob uporabi ekstazija (prevelik odmerek zaradi zapoznelih učinkov, premalo zaužite tekočine) ali ob popivanju (zaužitje velike količine alkohola; 15 do 20 alkoholnih pijač, zaužitih v nekaj urah, lahko povzroči resne zdravstvene težave), se lahko nevarnost še poveča (*ibid.*).

Preventivna vloga šolske svetovalne službe je tako organizacija različnih oblik skupinskega dela z učenci, s katerimi učence učimo določenih veščin in s tem neposredno vplivamo na njihovo vedenje in odnos do sebe in okolja in ne samo podajamo suhoparna dejstva o drogah in drugih psihosocialnih patologijah. To izvajamo preko najrazličnejših predavanj, treningov, delavnic, itd. Preko tega se usposablja učence za tisto, kar potrebujejo oziroma bodo potrebovali za srečnejše in uspešnejše delo v šoli in zunaj nje ter se znali samostojno in zavestno odločiti o svojih dejanjih. Poleg neposrednega dela s posameznikom pa je pomembno tudi poseganje v šolski socialni prostor, saj to pomeni vplivati na posameznika posredno, preko sodelovanja s šolskim socialnim prostorom, preko sodelovanja z okoljem, ki ni samo fizično, pač pa tudi psihično. Tovrstni učinki se pokažejo preko sodelovanja s starši, učitelji, sošolci, saj imajo te osebe pomembno vlogo in vpliv na otrokovo življenje in razvoj. Prav tako pa lahko ob nesodelovanju staršev in učiteljev zaradi katerikoli že bodi vzroka preventiva propade (Resman 1999: 43).

1.3.2 PRIMERI IZ PRAKSE PREVENTIVNIH AKTIVNOSTI ZA OSNOVNOŠOLSKO POPULACIJO V SLOVENIJI

Pa si pogledjmo nekaj izmed preventivnih akcij v Sloveniji: projekt Lepo je živet (Inštitut Antona Trstenjaka), »Vozi trezno!« – Vrstniško svetovanje za preprečevanje rabe drog in alkohola v prometu (Fakulteta za socialno delo, Mestna občina Ljubljana), Veter v laseh – s športom proti drogi (športna unija Slovenije). Rola se mi tudi brez alkohola (društvo MMM), Z glavo na zabavo (Fundacija Z glavo na zabavo – ZGNZ), projekt Alkohol, ne hvala (dom Antona Skale), Mislim s svojo glavo (Zavod za varstvo Ravne na Koroškem), Sporočilo v steklenici (Univerza v Ljubljani: Medicinska fakulteta, Akademija za likovno umetnost, Fakulteta za socialno delo), projekt Moja odločitev (društvo Moja odločitev).

1.3.2.1 PROJEKT LEPO JE ŽIVET

Bolj podrobno pa bom opisal projekt Lepo je živet', Inštituta Antona Trstenjaka, v katerem tudi sam sodelujem. Projekt se izvaja na šoli, kjer sem opravil raziskavo za diplomsko nalogo.

Projekt Lepo je živet' izhaja iz preventivnega programa Preventiva pitja mladih, ki se je leta 2006 začel na pobudo mestne občine Ljubljana. Program se je izvajal dve leti. Nato pa je na osnovi tega programa inštitut kandidiral na razpisu Evropskega socialnega sklada in pridobili projekt »Lepo je živet«, da bi spoznanja in izkušnje pridobljene v teh dveh letih nadgradili v sistematično oblikovanje modela, ki bo zrel za izvajanje učinkovite in enostavne preventive na področju vzgoje za zdravo in trezno življenje brez omamljanja z alkoholom, ilegalnimi drogami, motnjami hranjenja, igralnštvom.

Strokovno skupino za oblikovanje modela in za spremljanje njegovega preizkušanja v praksi, po metodi akcijskega raziskovanja, sestavljajo: ravnatelj OŠ, svetovalni delavci OŠ, razredniki 5. razredov, kjer poteka intenzivno preizkušanje modela, preventivni adiktološki strokovnjaki in adiktološki raziskovalci iz inštituta in drugih organizacij; občasno pa sodelujejo v tej strokovni skupini tudi starši otrok izbranih 5. razredov OŠ in prostovoljci.

Pri projektu Lepo je živeti, kjer ima Inštitut vlogo vodilnega partnerja, so vključene sledeče šole: OŠ Miško Kranjc, OŠ Kolezija, OŠ Poljane, OŠ Komenda-Moste in OŠ Brinje-Grosuplje. V projekt pa so vključeni tudi zunanji sodelavci, in sicer Društvo socialni forum za zasvojenosti in omame ter prostovoljski sodelavci, ki izvajamo delavnice po osnovnih šolah.

Same delavnice se izvajajo v petem razredu osnovne šole, ponavadi preko celega šolskega leta po eno delavnico na mesec. Preventivni program zajema osem delavnic po eno šolsko uro in zaključno delavnico – predstavitev dela staršem. Vsako delavnico vodita dva prostovoljca, ponavadi v stalni sestavi vedno v istem razredu, s čimer se vzpostavi določeno zaupanje med učenci in prostovoljci. Delavnice so zastavljene po najnovejših dognanjih, tako da so usmerjene predvsem na izboljšanje otrokove samopodobe in učenje avtonomnega razmišljanja ter kakšne so možnosti za odklonitev pitja alkoholnih pijač.

Delavnice so zasnovane tako, da je na začetku vedno ena socialna igra, ki je v povezavi z vsebino delavnice. Sledi ji pregled domače naloge. Nato sledi osrednja tema delavnice, v kateri se uporabljajo delavni listi, ki jih je pripravil inštitut. Na koncu pa je še naročilo za naslednjo domačo nalogo.

Na kratko si torej oglejmo posamezne delavnice.

1. Navdušujoče spoznavanje sebe in drugih. Namen prve delavnice je predvsem spoznavanje učencev s strani prostovoljcev in spoznavanje, katere stvari gredo posameznim učencem dobro od rok ter katere so njihove dobre lastnosti, kar ugotavljajo preko delavnih listov, ki jih najprej zase rešijo sami, nato pa jim pozitivne lastnosti napišejo tudi trije sošolci.

2. Vsakdanje življenjske naloge. Delavnica je namenjena spoznavanju otrok o njihovih življenjskih nalogah in kaj morajo za izpolnitev le-teh opraviti sami. Najprej se o tem učenci pogovorijo s prostovoljcema, nato pa svoje življenjske naloge napišejo še na svoj delavni list.

3. Alkohol in njegov vpliv na telo. V tej delavnici učenci spoznajo alkohol in njegove učinke na telo. Prostovoljca učencem za spoznavanje alkohola ponudita učencem za povohati etanol, čemur sledi pogovor z učenci, pri katerem poizkušamo podati čim več lastnosti alkohola. Na koncu delavnice pa pripravimo za domačo nalogo tudi preizkus, in sicer razredu damo dve rožici. Od teh dveh si učenci izberejo eno, ki jo nato do naslednje delavnice zalivajo z etanolom, eno pa normalno z vodo in pri tem opazujejo reakcijo rožic.

4. Alkohol vpliva na življenjske naloge, naše vedenje in odnose z bližnjimi. Na začetku delavnice pogledamo, kako je z rožicama. Ponavadi je roža zalita z etanolom popolnoma uničena, kar si učenci zelo dobro zapomnijo. Nato pa se v tej delavnici pogovarjamo predvsem o socialnih težavah, ki jih prinese prekomerno pitje alkohola, pri čemer prostovoljca zaigrata tudi igrico o opitem mladostniku, ki je pozabil na prijateljev rojstni dan.

5. Oblikovanje stališč – znam reči »NE«. Pri tej uri pa se z učenci že pogovarjamo, kako zavrniti vsiljevanje alkohola s strani prijateljev, pri čemer z učenci najprej oblikujemo možne odgovore na prigovarjanje prijateljev k pitju alkohola, nato pa jih še zaigramo.

6. Zagovarjanje stališč – čemu, kdaj in kako reči »DA« in »NE«. V tej delavnici pa poglobimo otrokova stališča s tem, da prijatelje zamenjamo z neko bližnjo osebo, kot je npr. stric, saj je sorodniku ali tesnemu prijatelju veliko težje odkloniti alkoholno pijačo.

7. Zdrava zabava. Učenci v tej delavnici pokažejo, kaj so se do sedaj naučili z izdelavo plakata na temo alkohola in s sestavo rap komada, ki ga seveda na koncu tudi predstavijo.

8. Kaj vem? Zadnja delavnica pa je namenjena ponovitvi stališč in znanja pridobljenega na delavnicah. Za ta namen se organizira kviz.

Delavnica, ki je namenjena staršem, pa poteka malo drugače, saj jo vodi nekdo iz Inštituta Antona Trstenjaka, ki ima eno uro delavnico s starši. Medtem pa prostovoljca organizirata učence v kratko predstavitev dela, ki so ga naredili učenci čez leto.

S tem so delavnice, na katerih je poudarek predvsem na zavzemanju stališč do pitja alkoholnih pijač, končane. Vendar pa se delo z učenci nadaljuje tudi v nadaljnjih letnikih osnovne šole. Tako vsako leto potekajo dvakrat po dve šolski uri dolge delavnice. Pri tem pa je v šestem razredu poudarek na ponovitvi znanja iz petega razreda in na problemih odvisnosti od iger na srečo. V sedmem razredu je prva delavnica prav tako namenjena ponovitvi znanj, druga delavnica pa se dotakne odnosa do hrane in kulture hranjenja. Osmi razred pa poleg ponovitve vseh dosedanjih delavnic obravnava tudi odvisnost in učinke prepovedanih drog na človeka.

2. PROBLEM

Študij na Fakulteti za socialno delo je v meni vzbudil veliko zanimanje za delo z ljudmi, ki imajo težave z zasvojenostjo s prepovedanimi drogami. Svojo prakso sem opravljal na društvu za zmanjševanje škode Stigma in prav tesen stik s samimi uživalci prepovedanih drog mi je dal nov pogled na probleme današnjih mladostnikov. Poleg programov, ki se ukvarjajo z zdravljenjem zasvojenosti, sem se pričel zanimati tudi za preventivne programe. Po rezultatih nekaterih raziskav so prav preventivni programi pogosto neučinkoviti, mladi pa izpostavljeni dejavnikom tveganja že zgodaj v osnovni šoli (Ramovš, Ramovš 2007: 132-141). Tako sem svojo pozornost usmeril predvsem na osnovnošolsko mladino in tveganja, ki so jim otroci vsakodnevno izpostavljeni. K temu me je dodatno spodbudil dogodek, ki se je zgodil v moji osnovni šoli Komenda-Moste, ko se je zadnji šolski dan na šolski poti zgodil dogodek, ki bo še dolgo odzvanjal v glavah staršev našega kraja. Neka skupina fantov je po prejemu spričeval odšla na šolsko pot in se ga tam napila, pri čemer je najmanj izkušeni v pitju pretiraval in se zastrupil z alkoholom ter nezavesten obležal. Fantje, s katerimi je pil, so se od strahu razbežali in le po srečnem naključju sta po poti prišli dve njegovi sošolki, ki sta o tem takoj obvestili starše, ki so nato poklicali reševalce.

Preden pa lahko začnemo s katerim koli preventivnim programom, je najbolj pomembno določiti realen problem, v mojem primeru torej tiste nevarne situacije, ki so jim osnovnošolci dejansko izpostavljeni. Kot študent na Fakulteti za socialno delo sem se seznanil tudi z analizo tveganja (Flaker 2003) – z orodjem, ki nam pomaga ugotoviti, kakšna tveganja v resnici lahko pričakuje posameznik ali skupina v svojem okolju in ki služi za to, da lahko nekatere prenapihnjene strahove ovržemo in se na resnična tveganja odzovemo s pripravljenostjo nanje oziroma s preventivnimi ukrepi.

Moje razmišljanje me je pripeljalo k asistentki Veri Grebenc, ki me je povabila k sodelovanju pri raziskavi: *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki poteka na Fakulteti za socialno delo in vključuje več osnovnih šol po vsej Sloveniji. V okviru te raziskave pa sem nato naredil tudi svojo diplomsko nalogo na osnovni šoli Komenda-Moste, kjer do sedaj ta raziskava še ni bila narejena. Najprej sem stopil v stik s socialno delavko osnovne šole Komenda-Moste, ki je

mojo prošnjo za raziskavo zelo rada sprejela. Za dovoljenje je posredovala tudi pri ravnateljici šole, tako da s samo šolo nisem imel nikakršnega problema, saj se tudi sicer rada odziva na prošnje študentov po izvedbah raziskav ali kakšnih akcijskih projektov. Še posebno pa sem bil vesel, da je razred, v katerem sem izvedel raziskavo, bil ravno razred, v katerem se je zgodil zgoraj opisani incident.

Šola se že sedaj zelo trudi s preventivnimi akcijami na področju uporabe nedovoljenih drog in kajenja, še posebej pa se trudi na področju uživanja alkohola in v okviru tega sodeluje z Inštitutom Antona Trstenjaka v projektu: *Lepo je živeti*, ki ima to značilnost, da se začne izvajati že v petih razredih torej še pred časom, ko naj bi po statistiki otroci začeli segati po alkoholu in traja do konca osnovnošolskega izobraževanja.

V svoji raziskavi bom poskušal odgovoriti na naslednja vprašanja:

- Kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, v nevarnosti, imajo občutek, da so izpostavljeni nečemu ali da delajo nekaj narobe?
- Okolje, v katerem se zgodijo te situacije (v času pouka, v prostem času, ali v domačem okolju)?
- Kaj se je dogajalo v času tega dogodka, kje natančno se je zgodil, kdaj se je zgodil in kdo je bil vpleten?
- Kakšno vlogo imajo v konkretnih situacijah učenci, njihovi starši in kakšno učitelji ter šolska socialna delavka?

Na ta vprašanja pa bom skušal v poglavjih razprava in predlogi pogledati tudi z vidika skupnostnega pristopa pri reševanju problematike tveganj.

3. METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Raziskava je kvalitativna, saj sem podatke zbral na podlagi »...besednih opisov, v katerih je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in operacij nad števili« (Mesec 1997: 11).

3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Vir podatkov v raziskavi je bil zapis pogovora (intervju) v dveh fokusnih skupinah, ki sem ju opravil z učenci in njihovimi starši in intervjuja z razrednikom in s šolsko svetovalno delavko. Merski inštrument pri vseh štirih intervjujih je bil polstrukturirani vprašalnik, ki je bil sestavljen že za potrebe projekta z naslovom: *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki se izvaja na Fakulteti za socialno delo.

3.3 POPULACIJA

Populacijo predstavljajo:

- vsi učenci enega od osmih razredov na osnovni šoli Komenda-Moste,
- starši učencev enega od osmih razredov, ki so se udeležili govorilnih ur,
- razrednik enega od osmih razredov,
- šolska svetovalna delavka.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Kontakt s šolo sem dobil preko njihove svetovalne delavke, s katero sodelujem že v nekem drugem projektu. Ta je po predstavitvi moje želje po izvedbi intervjujev na šoli od ravnateljice pridobila dovoljenje za raziskavo. Prav tako je učencem posredovala obvestilo za starše o poteku raziskave, ki sem ga pripravil, in se z razrednikom domenila za odstopitev ene od razrednih ur, v kateri sem nato lahko izvedel fokusno skupino z učenci.

Vse intervjuje sem izvedel na isti dan s pomočjo vprašalnika, ki je bil pripravljen za raziskavo v projektu: *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki se izvaja na Fakulteti za socialno delo. Pri izvedbi fokusnih skupin nisem imel nobenih težav, saj so me učenci in tudi njihovi starši zaradi majhnega kraja, v katerem živimo, že poznali. Sodelovalo je vseh 18 učencev, 9 fantov in 9 deklet. Skupino s starši sem imel v času govorilnih ur, ki so bile na isti dan kot razredna ura, pri kateri sem izvedel fokusno skupino z učenci. Udeležilo se jo je le 8 staršev, 2 očeta in 6 mater, ki pa so pokazali veliko zanimanja za raziskavo, saj jih zaradi lanskega dogodka preveč popitega alkohola na zadnji dan šole za svoje otroke še bolj skrbi. Obe fokusni skupini sta trajali po 60 minut.

Intervjuja z razrednikom in šolsko svetovalno delavko pa sem imel po izvedbi fokusne skupine z učenci. Pri čemer je bil intervju z razrednikom zaradi pomanjkanja časa sorazmerno kratek – le 20 minut. Prav tako pa se je med intervjujem pokazalo, da je razrednik edini izmed udeleženih v raziskavi, ki me ni poznal že od prej, kar se je kazalo v določeni zadržanosti v odgovorih.

Intervjuja z učenci in razrednikom sem tudi posnel zaradi lažje analize podatkov. Pri drugih dveh intervjujih pa to zaradi tehničnih zapletov s snemalno napravo ni bilo možno, zato sem si intervjuva sproti zapisoval.

3.5 OBELAVA IN ANALIZA PODATKOV

Analizo dobljenih podatkov sem opravil s kvalitativno metodo, tako da sem posnete in zapisane intervjuje zapisal v tabele in sicer za vsako tvegano situacijo in vsako populacijo, ki so mi jo omenili udeleženci intervjujev, svojo tabelo, pri čemer sem pazil, da so se njihove izjave ujemale z vprašanji, ki so sestavljali tabelo. Vsako izjavo sem nato v novi tabeli kodiral. Na koncu pa sem kode v tabelah različnih populacij združil v nove tabele med seboj glede na iste tvegane situacije.

Vse tabele se nahajajo v prilogi.

4. REZULTATI

4.1 Fizično nasilje

Fizično nasilje kot tvegano situacijo opisujejo učenci, starši in razrednik. Dogajalo naj bi se predvsem v šolskem času in v prostem času, in sicer največ na šolski poti, v sami šoli, na interesnih dejavnostih, na igrišču in v mladinskem centru Mravljishče. Nasilje se dogaja skozi vse leto, še posebej pa so otroci izpostavili čas na poti v šolo in iz nje, med odmori in zvečer na igrišču. Akterji fizičnega nasilja so osnovnošolci in, kot menijo starši, tudi srednješolci, ki se znašajo nad mlajšimi. Kot fizično nasilje so vsi vprašani navedli zapiranje poti v šolo in iz nje, tako da učenci izbirajo nevarnejše lokalne poti za pot v šolo (*»Zapirajo nam šolsko pot, tako da se ponavadi na mostu, kjer je najozžje postavijo čez vso pot in te ne spustijo čez. Zato se pa potem vozimo po glavni cesti, če drugače ni mogoče«*). Veliko pa je tudi manjših pretefov in klofut ali samo odrivanja, kar privede do tega, da se učenci ne počutijo najboljše v svojem razredu ali okolju in se prenehajo udeleževati interesnih dejavnosti (*»Med seboj se vsake toliko časa malo stepemo, veliko pa je klofut ali odrivanja po hodnikih. Vse to ni najbolj prijetno, ko se nekdo stalno spravlja nate samo zato, ker mu je to padlo na pamet. Ampak ponavadi nato ne hodimo več tja, kjer je nekdo nasilen«*). Učenci se po pripovedovanju staršev počutijo osramočene, kar prevladuje predvsem pri dekletih, ki tudi veliko prejkajo. Velika težava pri starših je tudi v tem, da se ne znajo odzvati na otrokove stiske in imajo občutek nemoči (*»Saj ne vemo, kaj bi naredili, pogovarjamo se s svojimi otroki, kaj več pa že ne vem, kaj bi lahko«*). Učenci so izpostavili, da nasilja med vrstniki nikakor ne odobravajo, če pa do njega pride, se postavijo na stran nedolžnega in ga tudi branijo, kar so povedali tudi starši. Prav tako se otroci na fizično nasilje odzovejo z združevanjem v skupine, tako da se posamezniki ne upajo več spravljeni nanje. Šele v najtežjih primerih pa o nasilju obvestijo razrednika ali starše, kar so potrdili tudi starši in razrednik, ki meni, da je ključni problem nasilja to, da učenci o njem ne povedo odraslim, pač pa se zaradi sramu ali pa iz strahu pred ponovnim napadom raje pritajijo (*»Glavna težava je v tem, da mi izvemo za nasilje le, če ga je že res preveč, saj za manjše stalne nasilne incidente učenci ne povejo. Učitelji pa sami ne vidimo nasilja, saj ga otroci zelo dobro skrivajo. Neinformiranost je najtežji problem«*). Tako vsi pričakujejo, da bodo učenci za nasilna dejanja povedali odraslim. Vendar pa so učenci izpostavili še en vidik, zakaj o nasilju ne povedo odraslim, in sicer so navedli, da jih starši, v

kolikor so bili otroci žrtve nasilnih dejanj, velikokrat ne spustijo več za nekaj časa na igrišče ali k prijateljem. Na ta način pa postanejo kaznovani, kot bi bili sami krivi za nasilje (*»Če se ti kaj naredi, te starši ne spustijo več ven ali ni to krivica, kot da sem jaz kriv, da se nekdo stalno name spravlja«*). Učitelji se po nasilnih dejanjih večinoma z nasilneži le pogovorijo in le v hujših primerih obvestijo starše in socialno delavko. Učenci in starši so zato povedali, da bi morali tudi kaznovati nasilneže, saj bi se po njihovo tako nasilje zmanjšalo (*»Prav gotovo pa bi bilo manj nasilja, če bi učenec dobil tudi kakšno kazen, ne pa da mu samo pridigajo, kar si gotovo nič ne zapomni«*). Razrednik pa je na koncu še enkrat opozoril na težavo odkrivanja nasilja in sam zaključil, da bi morali biti vsi učitelji bolj pozorni na nasilje, ki se dogaja v šoli.

4.2 Psihično nasilje

Na psihično nasilje so opozorili učenci, starši in razrednik. Dogajalo naj bi se predvsem v šoli in v prostem času. Kot glavne lokacije so navedli šolsko pot, šolo, interesne dejavnosti in igrišče. Za čas, ko se pojavlja psihično nasilje, pa so navedli šolske odmore, med poukom, ko gredo v šolo in iz nje ter v času interesnih dejavnosti. Učenci naj bi se na druge spravljali predvsem z opravljanjem, žaljenjem, zbadanjem in ignoriranjem. Učenci se počutijo osramočeni, radi bi bili sprejeti, ne pa odrinjeni na rob. Žaljenje negativno vpliva na samozavest (*»Ni v redu če se nekdo stalno spravlja nate, počutiš se osramočenega. Še posebno je težko, če te nekdo zavestno ignorira«*). Psihično nasilje pa privede tudi do fizičnega. Še posebno težko po pripovedovanju staršev in razrednika psihično nasilje prenašajo dekleta, ki velikokrat jokajo in se nočejo več udeleževati kakšnih dejavnosti v šoli ali izven nje (*»Stalno žaljenje potre predvsem punce, ki nato veliko prejokajo in se nočejo več udeleževati kakšnih aktivnost«*). Učenci se na psihično nasilje odzovejo predvsem s tem, da nasilnežu povedo kaj nazaj ali pa ga ignorirajo. V najhujših primerih obvestijo tudi razrednika ali starše, pri čemer sami ugotavljajo, da bi bilo bolje, če bi za več primerov psihičnega nasilja povedali odraslim (*»Bolje bi bilo če bi večkrat povedali razredniku ali socialni delavki za nasilje«*). Starši se s svojimi otroki o nasilju pogovarjajo in jim poizkušajo biti v oporo, pri čemer se bojijo, da jim ne znajo najbolje pomagati. Bojijo se, da bi zaradi nasilja prišlo predvsem pri dekletih do motenj hranjenja ali pa celo do samomora (*»Bojim se, ker ne vem, kako pravilno pomagati svojemu otroku. Upam samo, da na koncu ne bo zapadla v kakšno anoreksijo ali pa se bo še celo ubila, mi pa ne bomo vedeli, kaj jo je težilo«*). So pa starši

povedali, da če je potrebno, pridejo na povabilo razrednika ali socialne delavke na pogovor tudi v šolo. Učitelji se z nasilneži pogovarjajo o nasilju ter v težjih primerih obvestijo starše ali socialno delavko, pri čemer so učenci in starši tako kot pri fizičnem nasilju izpostavili kazni kot pravo rešitev za zmanjšanje nasilja v šoli. Razrednik pa je spet opozoril na še težjo nalogo ugotavljanja psihičnega nasilja v šoli, za katerega učenci ponavadi ne povedo in tudi na zunaj ni tako očitno kot fizično nasilje. Zato je mnenja, da bi morali biti učitelji bolj pozorni na tovrstno nasilje v šoli še posebno med odmori.

4.3 Spolno nasilje

Spolno nasilje so izpostavili le učenci. Dogajalo naj bi se v šoli in v prostem času, predvsem na šolski poti in pri interesnih dejavnostih ter v šoli med odmori. Fantje se tako spravljajo na dekleta in jih otipavajo ali pa se nad njimi znašajo z besedami, ki so žaljive (*»Ni prijetno, če se te nekdo dotika, če tega nočeš ali pa če te stalno zafrkava le zato, ker si ženskega spola. Počutiš se osramočeno in še manj zadovoljno s svojim videzom«*). Kot obramba na tovrstna dejanja so pogovori deklet med seboj in, če je potrebno, tudi skupaj nastopijo proti nasilnežem (*»Pogovarjamo se med seboj, če je potrebno se pa skupaj tudi branimo, ker res ni prijetno, da se nekdo stalno spravlja nate«*). Bi pa po njihovem bilo prav, če bi za vsak primer spolnega nasilja povedali staršem ali razredniku. Otroci so omenil tudi, da se učitelji ponavadi le pogovarjajo z nasilneži in jim grozijo s kaznimi, ki pa jih ne izvedejo. Tako bi morali učitelji biti bolj pozorni na tovrstno nasilje in ga kaznovati (*»Bolj bi morali biti pozorni, ne pa da imajo to za nekaj samoumevnega pa tudi kazni bi morali izdajati za kaj takega, ne pa da samo grozijo z njimi«*).

4.4 Internet

Internet so kot tvegano situacijo opredelili otroci, starši in socialna delavka. Šlo naj bi predvsem za problem, ki se pojavlja doma, ko staršev ni, če je kje računalnik v skupnih prostorih ali pa kadarkoli, če imajo otroci računalnik v svoji sobi. Računalnik jim tako vzame veliko časa, ki gre seveda na račun učenja ali kakega drugega dela (*»Zaradi interneta nam zmanjka časa za učenje ali pa kakšno domače delo, ki ga moramo narediti«*). Otroci se zaradi

tega manj družijo s svojimi prijatelji, čedalje več imajo virtualnih prijateljev, ki pa niso vsi dobronamerni in tako lahko otroci hitro postanejo žrtve zlorab (*»Učenci so zelo veliko na internetu in preko njega spoznavajo različne ljudi. Po lanskoletni raziskavi je bilo na naši šoli kar 17 primerov, ko so pedofili otrokom pošiljali svoje gole slike in jih nagovarjali, naj se tudi sami tako slikajo in naj jim jih pošljejo«*). Prav tako je internet tvegana situacija zaradi velikokrat napačnih informacij, ki jih otroci dobijo preko interneta (*»Otroci so zelo veliko časa pred računalnikom, kjer so preko interneta izpostavljeni veliko slabim informacijam v zvezi z odraščanjem, modo, prijateljstvom, spolnostjo ...«*). Otroci sami poizkušajo omejiti čas uporabe računalnika. Prav tako ne dajejo svojih informacij na različne internetne portale. Starši upajo, da jim bodo otroci o kakršnikoli zlorabah povedali. Že sedaj pa svojim otrokom omejujejo čas preživet na internetu in nekateri tudi pregledujejo zgodovino obiskanih strani (*»Seveda pregledujem zgodovino obiskanih strani na internetu za svojim otrokom, saj sem jo že prevečkrat zalotil ob kakšnih čudnih slikah«*). Učitelji se, glede na raziskavo, ki je bila narejena v njihovi osnovni šoli, posvečajo predvsem opozarjanju učencev pred internetnimi zlorabami.

4.5 Alkohol

Nevarnost alkohola so navedli vsi izmed vprašanih akterjev. Po njihovo je največja nevarnost za zaužitje alkoholnih pijač v prostem času in sicer na šolski poti, pred šolo, ko ni pouka in na zabavah, pri čemer je v ospredju čas po koncu pouka. Vpleteni v problem so osnovnošolci in srednješolci. Problem pri alkoholu je predvsem v tem, da je v kraju po pripovedovanju staršev in socialne delavke zelo razširjen in dostopen ter da ga mladi uporabljajo za pridobivanje veljave v skupini sovrstnikov (*»V našem kraju je veliko alkohola, pijejo ga skoraj vsi mladi in stari in skoraj ni gostilne ali trgovine, kjer otroku, kljub premajhni starosti, ne bi dali alkoholne pijače. Predvsem pa alkohol mladi uporabljajo za dokazovanje pred sovrstniki«*). Izpostavili so tudi dogodek, ki se je zgodil v razredu, zajetem v raziskavi. Po koncu pouka so se fantje odpravili na šolsko pot, kjer so pili alkohol, pri čemer je prišlo do zastrupitve enega izmed njih. Tega so sošolci zapustili in le po srečnem naključju sta mimo prišli dve sošolki, ki sta o tem obvestili starše. Problem tako vidijo vsi v zapustitvi sošolca v težavah (*»Problem je bil v nepomoči sošolcu in ne toliko v pitju alkohola«*). Starši in socialna delavka so izpostavili še problem nasilja, ki je tudi velikokrat povezan s pitjem alkoholnih pijač in vandalizma ter

skrb predvsem za dekleta, ki so v alkoholiziranem stanju veliko lažje žrtve različnih zlorab (*Prav tako je problem nasilja in vandalizma, povezanega s pitjem alkoholnih pijač. Skrbi pa nas tudi za dekleta, ki že tako hitro postanejo žrtve različnih zlorab*). O pitju alkohola se učenci po tragičnem dogodku zelo veliko pogovarjajo s starši in tudi v šoli z razrednikom in socialno delavko. Vsi menijo, da bi morali o pitju alkohola otroci obvestiti starše udeležencev ali vsaj razrednika in pomagati drug drugemu v težavah (*»Iz te izkušnje smo se naučili to, da je veliko bolje, da o tem obvestimo odrasle, kot da se poskrijemo*). Razrednik in socialna delavka od staršev predvsem pričakujeta, da bi bolj spremljali svoje otroke kje so, kaj delajo in s kom se družijo ter v kakšnem stanju prihajajo domov. Medtem pa učenci opozarjajo na panični odziv šole na omenjeni dogodek, ker na začetku menda niso vedeli, kaj naj pravzaprav naredijo (*»Na začetku je zavladala panika, učitelji niso vedeli, kaj naj naredijo, šele kasneje pa smo imeli pogovore z razrednikom in socialno delavko*). Tako predlagajo šoli, da bi naredila nek načrt za podobne situacije.

4.6 Preobremenjenost

Preobremenjenost so izpostavili le učenci. Navedli so, da se preobremenjenost pojavlja tako v šoli kot doma. Učenci se počutijo preobremenjene s šolskimi aktivnostmi, ki jih morajo kombinirati še s domačim delom in interesnimi dejavnostmi, v katere so nekateri izmed njih tudi primorani s strani ambicioznih staršev (*»Problem je v tem, da imamo po dvakrat na teden teste vmes pa še spraševanje, tako se ne moremo vsega naučiti, saj imamo še kaj drugega kot samo šolo. Vsi pa od nas pričakujejo, da bomo odličnjaki in ob tem še postorili vse doma, se učili še dodatnih jezikov itd.*). Kot odgovor na situacijo se poizkušajo učenci boriti na več načinov in sicer s tem, da se pred spraševanjem opravičijo, se bolj učijo ali pa se izgovarjajo, da imajo kakšne zdravstvene probleme (*»Na začetku pouka se opravičimo, tako da nismo vprašani, ali pa se bolj učimo, nekateri pa tudi pravijo, da jim je slabo ali kaj podobnega, tako da jim nato ni potrebno nič delati*). Starši se po njihovo na slabši uspeh zaradi preobremenjenosti odzovejo predvsem z govorom o pomembnosti izobrazbe in represivnimi ukrepi kot je npr. prepoved izhodov. Pri čemer so učenci sami izjavili, da bi bilo v nekaterih primerih najbolje še zaostri kaznovanje kar bi, po njihovo, pomenilo prepoved uporabe računalnika ali ukinitve žepnine (*»Starši nam ponavadi pridigajo o pomembnosti izobrazbe ali pa nam ne dovolijo iti ven za kak dan ali dva. Bi bilo veliko bolje, če bi prepovedali*

računalnik ali pa ukinili žepnino, ker je kdaj še bolje biti doma«). Za učitelje učenci pravijo, da so korektni, saj upoštevajo, če se jim učenci opravičijo. Bi pa po njihovo bilo tudi dobro, da bi za spraševanje že vnaprej povedali, kdo bo vprašan, tako da se ne bi bilo potrebno vsem učiti in bi si tako lažje porazdelili delo (*»Učitelji so korektni, saj večinoma upoštevajo, če se jim opravičiš, bi bilo pa dobro tudi, če bi vnaprej povedali, koga bodo vprašali, tako da se nam ne bo potrebno vsem učiti in pol trepetati v razredu«).*

4.7 Prepovedane droge

Kot tvegano situacijo so prepovedane droge navedli starši in socialna delavka. Oboji se bojijo, da bi prišlo do poskusa uživanja prepovedanih drog, pri čemer so kot nevarni lokaciji za tovrstno dejavnost navedli šolsko pot in zabave, ki jih otroci organizirajo doma (*»Možnosti, da bi poizkusili drogo, je več predvsem na šolski poti, kjer se tako ali tako vse dogaja ali pa na zabavah, kjer se tudi pije, tako da ne bi bilo nič čudnega, če ne bi še kaj drugega poizkusili«).* To pa naj bi bilo predvsem v času odhoda iz šole in v času prihoda in odhoda od interesnih dejavnosti. Akterji tveganja naj bi bili po navedbah obojih predvsem otroci in njihovi starejši vrstniki, ki že hodijo v srednjo šolo. Starši so izpostavili tudi prisotnost nekaj primerov odraslih oseb iz domačega kraja, ki imajo težave z odvisnostjo. Kot problem oboji navajajo veliko radovednost mladih pri preizkušanju novih stvari, še posebno naj bi bilo problematično potrjevanje pred sovrstniki, zaradi česar bi lahko začeli uživati prepovedane droge (*»Ja radovednost je težka stvar, že pri alkoholu je bilo tako in kaj hitro bi se lahko naredilo, da bi poizkusili še malo trave in nato heroína. Problem pa je tudi v postavljanju pred prijatelji, saj so zaradi tega že marsikatero neumnost ali vandalsko dejanje naredili«).* Starši se predvsem bojijo, ker ne vedo, kako točno bi svojim otrokom v primeru jemanja prepovedanih drog pomagali. Poleg tega socialna delavka opozarja, da poizkušanje lahko vodi v zasvojenost in s tem po njenem mnenju v nazadovanje v življenju. Otroci so imeli o prepovedanih drogah že nekaj predavanj, vendar bi si jih starši želeli še več in sicer zaradi dogodka v lanskem letu, ko so po dogodku prekomernega zaužitja alkohola sošolci nezavestnega prijatelja iz strahu zapustili. Tako naj bi bila kakšna ura namenjena tudi vzgoji za pomoč ali vsaj kot zavedanje, da bi v takšnem primeru poklicali ustrezno pomoč (*Otroci so že imeli nekaj predavanj o drogah in alkoholu, vendar se mi zdi da neuspešno, morali bi jih imeti več in tudi kakšno tako o pomoči predoziranemu«).* Starši od svojih otrok pričakujejo, da

bi o pojavljanju in uporabi drog povedali njim, učiteljem ali svetovalnemu delavcu. Veliko se o tej temi pogovarjajo z otroki in nekateri občasno tudi pregledujejo otrokove sobe. Oboji so izrazili tudi to, da bi morali biti starši bolj pozorni na svoje otroke in na to, v kakšnih družbah se ti gibljejo. Učitelji naj bi po izjavah staršev že imeli kar nekaj znanja v zvezi s prepovedanimi drogami. Tako lahko v primeru sumljivega vedenja učencev ukrepajo in obvestijo starše.

4.8 Previsoka pričakovanja staršev

Ta problem je izpostavila le socialna delavka. Dogodki povezani s previsokimi pričakovanji staršev, naj bi bili omejeni le na domače okolje, ko so otroci s starši. Celotna dinamika je omejena le na otroka in njegove starše (*»Doma, ko je otrok s svojimi starši, ga ti priganjajo, naj se bolj trudi, naj ne bo tako len«*). Starši ne sprejemajo svojih otrok kakršni so, pač pa od njih zahtevajo nekaj, kar otroci niso. (*»Starši preveč zahtevajo od svojih otrok, ne meneč se za to, da njihov otrok nečesa ne zmore, ker ima posebne potrebe. Ali pa ne sprejemajo otrokovega značaja in ga zato stalno kaznujejo«*). Tako so otroci stalno pod pritiskom, pri vsem tem pa imajo velikokrat občutek, da jih starši nimajo radi. Rezultat je izguba samozavesti in učenčev zapiranje vase ter prikrivanje šolskega (ne)uspeha staršem (*»Otrok zgubi samozavest, saj se od njega pričakuje, da bo nekaj, kar ni. Zato prikriva svoje ocene in se zapira sam vase, kar še dodatno otežuje njegovo delo«*). Socialna delavka meni, da si otroci kar dobro pomagajo med seboj, v kolikor ima nekdo od njih takšne težave z inštrukcijami in moralno podporo, v čemer se kaže tudi skupnostni pristop reševanja problema. Opozarja, da bi bilo dobro, da bi učenci čim večkrat povedali za takšno ravnanje staršev, ki velikokrat ostane skrito. Za slab šolski uspeh pa je kriv učenec sam. (*»Sošolci učencu pomagajo z inštrukcijami in ga spodbujajo k učenju, vendar pa je problem, da velikokrat tovrstna stiska ostane neopažena, saj jo učenci ponavadi ne izrazijo«*). Tudi sodelovanje staršev, če pride do takšnega primera, je ponavadi dobro, saj imajo radi svoje otroke, tako upoštevajo nasvete svetovalne delavke ali učiteljev, ki se ob takšnem primeru še bolj posvetijo učencu v težavah. Bi pa starši lahko po pripovedovanju socialne delavke v nekaterih primerih poiskali tudi terapevtsko pomoč.

5. RAZPRAVA

Rezultati so pokazali, da je najbolj tvegana situacija povezana z uživanjem alkohola. Situacijo so navedli vsi izmed vprašanih akterjev, kar je seveda logična posledica dogodkov na šoli, ko se je učenec raziskovanega razreda zadnji dan šole napil, njegovi sovrstniki pa so ga zapustili. Kot lokacijo za uživanje alkohola so vsi največkrat navedli šolsko pot, ki je v tem kraju eno najnevarnejših področij pa naj bo to v zvezi z alkoholom ali nedovoljenim drogami in kakršnim koli nasiljem, saj so vse te tvegane situacije v intervjujih našli kot tiste, ki se večinoma dogajajo tam.

Prav tako so me opozorili na lahko dostopnost alkohola mladim, saj po pripovedovanju socialne delavke zelo malo trgovin in barov v želji po dobičku upošteva prepoved točenja pijač mladoletnim osebam. Starši se v obrambo pred pitjem alkoholnih pijač s svojimi otroki pogovarjajo, vendar menim, da je pogovor, kot so mi povedali tudi učenci sami, bolj podoben neki moralizirajoči pridigi kot pa konstruktivnemu pogovoru o alkoholu in posledicah le-tega na človeka. Že Ramovš (1981: 109) piše, da bi se o alkoholizmu morali pogovarjati tako, da bi imeli pred očmi vso družino. Posledice alkoholizma se najprej poznajo v družini in prav na družini najprej odkrijemo, kaj alkoholizem pravzaprav sploh je. Tudi z zdravljenjem se je potrebno spoprijeti samo v družini. Kar se ponavadi na žalost ne zgodi.

V šoli se borijo proti pitju alkoholnih pijač predvsem s pogovorom in z različnimi delavnicami, ki jih vodi katera od organizacij, ki se ukvarjajo s preventivo na področju pitja alkohola. Tako lahko, če štejemo šolo kot skupnost, ugotovimo, da se nekatere preventivne akcije že dogajajo. Šola je na primer v letu 2009/2010 pristopila k projektu Inštituta Antona Trstenjaka Lepo je živeti, ki poteka v petem razredu, kar pomeni, da višji razredi izpadejo iz preventive. Šola bo tako morala biti pozorna še posebno na te razrede, ki lahko ob popustljivosti na tem področju hitro postanejo bolj dovzetni za alkoholno omamo.

Kot navezavo na alkohol si lahko pogledamo tudi, kaj so starši in socialna delavka povedali o jemanju prepovedanih drog. Ugotovil sem, da se starši bojijo, da bi njihovi otroci začeli uporabljati droge, še posebno zato, ker se je tovrstno preizkušanje že začelo z alkoholnimi pijačami. Možnosti za uživanje prepovedanih drog imajo predvsem pri starejših prijateljih. Izkazalo se je, da bi se to lahko dogajalo popoldne in zvečer, na šolski poti oz. na zabavah.

Raziskava je pokazala, da se otroci po mnenju staršev in socialne delavke za droge odločijo iz radovednosti ter iz želje po sprejetosti med družbo starejših. Podobnega mnenja sta tudi Šarenac Jarc in Toman (2006: 72), ki navajata, da mlade v poskušanje droge vodi radovednost, družba, osamljenost in trenutna stiska. Po mnenju staršev in socialne delavke otroci ne poznajo učinkov drog in se ne zavedajo posledic uživanja. Šarenac Jarc in Toman (2006: 71) pišeta, da je za uspešno preprečevanje odvisnosti potrebno poznati motive, ki spodbujajo mlade k uživanju drog. Ker so najpogostejši vzroki sprostitvev, potrjevanje, pripadnost vrstnikom, je potrebno mladim pomagati do izpolnitve teh prizadevanj brez drog.

Ugotovil sem, da se o drogah pogovarjajo tako v šoli kot doma. Starši se strinjajo, da bi morali biti bolj pozorni na spremembe v vedenju svojih otrok. Prav tako bi morali biti učitelji bolj pozorni na to, kaj se dogaja na šoli in okoli nje. Učenci pa bi morali za uporabo drog povedati staršem ali razredniku. V šoli imajo že nekatere preventivne dejavnosti v zvezi s prepovedanimi drogami.

Med zelo tveganimi situacijami se je znašel tudi internet. Kot takega so ga navedli učenci, starši in socialna delavka. V mnenjih je opaziti kar nekaj razlik. Tako učenci internet dojemajo kot nekaj, kar jim krade čas za učenje in druženje s prijatelji, pri čemer so starši opazili, da so njihovi otroci z mislimi odsotni in radi pozabijo na vse obveznosti, saj izgubijo občutek za čas, ko so na internetu. Po drugi strani se starši in socialna delavka najbolj bojijo zlorab. Vse bolj priljubljene postajajo različne spletne klepetalnice, preko katerih učenci sklepajo prijateljstva in si izmenjujejo podatke ter slike, kar s pridom izkoriščajo tudi različni nepridipravi, ki mlade tako lahko izsiljujejo, čustveno izrabljajo ali jih nagovarjajo k

pošiljanju golih fotografij in podobnega. Starši vidijo težavo v tem, da mladi preko interneta dobivajo raznovrstne informacije v zvezi z življenjem, modo in spolnostjo, ki po njihovem mnenju mladim prej škodujejo kot koristijo.

Tako v šoli kot tudi starši se vseh teh pasti zavedajo, saj kot pravi Žorž (1997: 87) postajamo v današnji dobi vedno bolj občutljivi do nasilja nad otroki in do najrazličnejših zlorab otrok, kamor seveda spada tudi internet. Starši se veliko pogovarjajo s svojimi otroki. Menijo, da bi morali otroci več prostega časa preživeti v naravi in s svojimi sošolci ter prijatelji. Svojim otrokom so že omejili uporabo interneta ali pa prenesli računalnik v skupne prostore, tako da imajo vsaj malo nadzora nad delom svojih otrok. Nekateri izmed njih redno pregledujejo zgodovino obiskanih internetnih strani. Po drugi strani so v osnovni šoli naredili raziskavo o varni uporabi interneta, ki je pokazala, kako varna je uporaba interneta med otroki. Kot odgovor na to raziskavo so staršem na roditeljskih sestankih prikazali rezultate in jih informirali o možnih ukrepih v prid njihovim otrokom.

Tvegana situacija na šoli je tudi nasilje. Fizično in psihično nasilje opisujejo tako učenci kot njihovi starši in razrednik, medtem ko spolno nasilje izpostavljajo le učenci. Nasilje se dogaja predvsem v šoli na hodnikih in v razredih ter v okolici šole in šolski poti. Pri fizičnem nasilju gre predvsem za odpiranje, brcanje, manjše udarce in pretep. Pri psihičnem pa za opravljanje, žaljenje, zbadanje in ignoriranje. Se pa se obe vrsti nasilja izvajata med sošolci samimi ter s strani starejših osnovnošolcev in srednješolcev. Žorž (1997: 104) piše, da nasilno vedenje otroka skoraj nikoli ni njegov problem. Da je to le njegova neprimerna reakcija; neprimerno, za okolje nesprejemljivo odzivanje na neke hude notranje stiske. Podobnega mnenja je tudi Antončič (2005: 262), ki pravi, da na nasilno vedenje vplivajo različni dejavniki hkrati in da je nasilje večinoma posledica nerazrešenih socialnih težav in konfliktov. Ali pa, kot pravi Pušnik (2004: 8-9) iskanje odgovorov na notranje krize otroka, ki z nasiljem lajša svoje stiske. Lahko je nasilje tudi samo sprejemanje nekaterih subkulturnih norm.

Med nasilnimi dejanji so učenci najprej izpostavili zaporo šolske poti, kar ponavadi naredijo fantje dekletom. To nasilje povzroči, da učenci namesto, da bi v šolo hodili po za njih namenjeni in varni poti, izbirajo za pot v šolo nevarnejšo lokalno cesto, ki je še posebno zjutraj, zaradi odhodov v službe, zelo prometna. Učenci tudi ostalo nasilje doživljajo kot zelo stresno. Zato se ne počutijo dobro v svojem razredu ali družbi prijateljev. Velikokrat se zgodi, da učenci zaradi fizičnega in psihičnega nasilja opuščajo interesne dejavnosti ali obiske v mladinskem centru, saj se počutijo osramočeni, zmanjšuje pa se jim tudi samozavest in pozitivna samopodoba, po drugi strani se velikokrat obtožujejo, da so sami krivi za nasilje, ki se jim je zgodilo.

V primeru nasilja se učenci večinoma branijo med seboj. Združujejo se v skupine, ki jih je težje napadati in ki si med seboj nudijo določeno čustveno oporo pri premagovanju nasilnih dejanj. Starši po pripovedovanju učencev delujejo proti nasilju s pogovorom s svojim otrokom in s prepovedjo izhodov otrokom, tako da je v bistvu otrok dvakrat žrtev. Po drugi strani jim starši velikokrat govorijo, kako se morajo braniti pred napadi, kar po pripovedovanju učencev pomeni, da jih velikokrat spodbujajo k nasilju, kar lahko vedenje učencev še poslabša. Olweus (1995: 26) poudarja pomen družinskih dejavnikov na vedenje otrok. Eden izmed njih je uporaba moči. Več telesnega kaznovanja povzroča več agresivnih odzivov otroka na okolico. Dejstvo je, da se odraščajoči otrok največ nauči iz zgledov in izkušenj v svoji družini. Izkušveno učenje je v tej fazi odraščanja zelo intenzivno. V vzgoji morajo starši najti ustrezno razmerje med spodbudo, zaščito in varnostjo ter zahtevnostjo. Zahteve oziroma omejitve staršev pa morajo biti posredovane na pravilen način. Nasilje lahko tako rodi nasilje, ki se nato le še stopnjuje.

Učitelji v šoli skrbijo za red in vsako nasilno dejanje, ki ga opazijo, ustrezno obravnavajo, vendar so starši in tudi učenci opozorili na premalo kaznovanja v zvezi z nasiljem, saj so mnenja, da bi kazni rešile nasilno vedenje mladih. Vendar Žorž (1997: 105) meni, da so poskusi discipliniranja otrok s kaznimi obsojeni na neuspeh. Takšno discipliniranje pogosto uspe – otrok preneha z nasilniškim vedenjem, postane ubogljiv, priden. Okolje je z novo vedenjsko sliko zadovoljno – otrok pa zadušen, zlomljen, obsojen na to, da bo vedno odvisen

od drugih in da bo v življenju počel le to, kar od njega hočejo drugi. To pa seveda ni cilj šole, ki naj bi vzgajala kritično misleče avtonomne posameznike.

Velik problem pri vseh vrstah nasilja je informiranost, kar se še posebno kaže pri psihičnem in spolnem nasilju. Pri psihičnem nasilju se to kaže v tem, da je ta oblika nasilja manj vidna in zaradi tega tudi bolj tolerirana. Kar pomeni, da se lahko izvaja pogosteje in dolgotrajneje in na koncu z večjimi posledicami za žrtev in njeno okolico (Dekleva 1996: 122). Spolno nasilje je zavito v senco sramu, zato o spolnem nasilju žrtve zelo redko spregovorijo, se pravi le ob najhujših primerih in še to ponavadi ne staršem, kar nam potrjuje tudi raziskava, saj učenci niso znali povedati, kako bi se na tovrstno nasilje odzvali starši ali pa kako bi se lahko; kot da kaj takega ni mogoče. Zaradi neinformiranosti so tako spolno nasilje navedli le učenci. Učenci sicer hočejo, da bi bili učitelji bolj pozorni na tovrstno nasilje in da bi tudi kaznovali nasilneže, saj se sami branijo le z združevanjem v skupine, ki skupaj nastopijo proti nasilnežu.

Neinformiranost je tako glavni problem vseh vrst nasilja. Starši in razrednik si želijo, da bi jim učenci povedali za nasilna dejanja, ki se jim dogajajo in tudi učenci vedo, da bi bilo sicer bolje, da bi povedali za nasilje, ki se dogaja okoli njih, vendar se tega ne poslužujejo, saj se bojijo, da bodo zaradi tega še bolj izpostavljeni nasilnežem, prav tako pa jim z zaupanjem svojih težav pada ugled v družbi (Mikuš Kos 1991: 94-95), česar seveda učenci nočejo.

Preobremenjenost so kot tvegano situacijo navedli le učenci. Ta se pojavlja tako v šoli kot doma. Učenci se počutijo preobremenjene s šolskimi aktivnostmi, ki jih morajo kombinirati še z domačim delom in interesnimi dejavnostmi. Posledica tega je, da so pod stresom ter v nenehni napetosti. Vse to se izraziteje kaže na koncu ocenjevalnih obdobj in ob koncu šolskega leta, ko je pritisk še nekoliko večji. Učenci se poskušajo iz tega izvleči na več načinov, med katerimi sta najpogostejša opravičilo pred spraševanjem in izgovarjanje na zdravstvene težave. Učitelji opravičila ponavadi upoštevajo, učenci pa še dodatno predlagajo, da bi bilo tudi spraševanje, tako kot pisno preverjanje znanja, napovedano v naprej. Starši v nasprotju z učitelji poizkušajo spodbuditi svoje otroke k učenju s pogovorom in kaznimi, kot

so prepovedi izhodov. To je povezano s previsokim pričakovanjem staršev, tveganjem, ki ga je izpostavila socialna delavka. Starši namreč hočejo za svoje otroke najboljše in pri tem mnogokrat spregledajo otrokovo nezmožnost za doseganje najboljših rezultatov. Učencem tako zmanjkuje prostega časa. Čačinovič Vogrinčič (2008b: 45) sicer navaja rezultate raziskav, ki potrjujejo, da velika pričakovanja do učencev skupaj z ustvarjanjem pogojev za to, da jih učenci lahko uresničijo, pripomorejo k dobremu in uspešnemu delu učencev. Nasprotno Brcar (2005: 117) meni, da dodatno vključevanje otrok s strani staršev v zunajšolske aktivnosti dodatno obremenjuje otroke in mladostnike in jim jemlje čas za igro in sprostivne dejavnosti ter druženje z vrstniki, kar pa nujno potrebujejo za zdrav osebni in telesni razvoj.

Učence bi bilo potrebno naučiti, kako bolje razporediti svoj čas. Čačinovič Vogrinčič (2006: 91) meni, da učenci v šolo ne pridejo že opremljeni z učnimi in delovnimi navadami, temveč naj bi bila to »učna vsebina« vsakega učitelja posebej, pri vsakem predmetu, pri vsaki vzgojno-izobraževalni dejavnosti, torej pri učenčevem konkretnem delu tu in zdaj. Slabe ocene in preobremenjenost so torej velikokrat posledica pomanjkljive vzgoje za učenje, kar seveda še poveča starševski pritisk na otroka v želji po čim boljših ocenah in s tem, po mišljenju staršev, boljših možnostih za uspeh v življenju. Problem pri vsem tem je, kot navaja socialna delavka, informiranost šole o učenčevem problemu, saj o pritiskih domačih učenci v šoli ponavadi ne govorijo. Do sedaj se je pokazalo, da so starši po pogovoru s socialno delavko lažje sprejeli svojega otroka ter ga predvsem bolje razumeli. Učenci sami pa so ponavadi ob tovrstnem primeru organizirali inštrukcije in sošolcu stali ob strani.

Raziskava, ki sem jo naredil, ima seveda tudi nekaj pomanjkljivosti. Kot prvo lahko navedem malo časa, ki sem ga imel na razpolago z učenci. Verjetno je, da bi, če bi imeli na voljo več časa, na plan prišla še katera od tveganih situacij. Poleg tega lahko kot pomanjkljivost in tudi kot prednost navedem to, da smo se z učenci poznali že pred raziskavo. Po eni strani je seveda to prednost, saj so bili zato učenci bolj sproščeni, tako da smo lahko začeli delati takoj, po drugi strani predpostavljam, da mi zaradi tega, ker sem jim znan, nekatere stvari niso upali povedati. Prav tako je pomanjkljivost raziskave dokaj nizka udeleženos staršev, saj se je

fokusne skupine udeležilo le osem staršev, kar je seveda pod polovico razreda. Poleg tega predpostavljamo, da je šlo le za starše, ki so bolj zavzeti za svoje otroke in imajo tako drugačne poglede na tvegane situacije kot starši, ki jih takrat na govorilne ure ni bilo. Njihove izjave tako ne morem posploševati in predvidevam lahko, da bi, v kolikor bi se fokusne skupine udeležili vsi starši, bili podatki o tveganih situacijah veliko bolj obširni, predvsem bi jih bilo več.

6. SKLEPI

- Na raziskani osnovni šoli je nasilje dokaj pogost pojav. Prevladujeta fizično in psihično nasilje, medtem ko je spolno nasilje manj pogosto. Nasilje so dogaja največkrat v šoli ali okolici le-te ter na šolski poti. Učenci se proti nasilju borijo z združevanjem v skupine, ki jih nato posamezniki ne napadajo, kar lahko razlagamo tudi že kot skupnostno akcijo proti nezaželenim dogodkom. V primeru zapore šolske poti s strani večjega števila učencev, za pot v šolo izbirajo lokalno pot, ki je zaradi prometa veliko nevarnejša. Starši se o nasilju pogovarjajo s svojimi otroki ter jim poizkušajo biti v oporo. Učitelji in šolska svetovalna družba se prav tako trdijo zmanjševati vsakršno nasilje v šoli s pogovorom z nasilneži in v težjih primerih z obveščanjem njihovih staršev. Glavni problem pa je v neinformiranosti staršev, učiteljev in socialne delavke, saj jim učenci iz takšnih ali drugačnih razlogov ne povedo za nasilje, ki se jim je zgodilo, tako da ti ne morejo ustrezno reagirati.

- Uporaba interneta je prav tako tvegana situacija, vendar so tu mnenja deljena. Učenci internet dojemajo predvsem kot nekaj, kar jim krade čas za druge stvari, kot so npr. učenje in druženje s prijatelji. Starši in socialna delavka internet kot tvegano situacijo opisujejo zaradi različnih, po njihovem, škodljivih informacij o življenju, modi, spolnosti, ki jih učenci dobijo na njem. Prav tako pa opozarjajo na sklepanje internetnih prijateljstev, ki so nepreverjena in velikokrat tudi zlonamerna. Učenci si poizkušajo že sami omejiti čas, preživet na internetu in se pred zlorabami zaščititi s tem, da ne dajejo svojih podatkov na internet. Starši in učitelji učencem poizkušajo pomagati predvsem s pogovorom in predavanji o nevarnostih, ki prežijo na internetu. Starši pa tudi s tem, da računalnike predstavljajo v skupne prostore v hiši, tako da imajo svoje otroke vsaj delno pod nadzorom.

- Alkohol je po vseh vprašanih največje tveganje v obravnavanem razredu. Največjo nevarnost za uživanje alkoholnih pijač predstavlja šolska pot in zabave. Opozorjen sem bil tudi na neupoštevanje zakonskih predpisov o tem, da se mladoletnim ne prodaja alkoholnih pijač, s strani trgovcev in gostincev. Starši se bojijo, da se bo ponovil dogodek, ko se je nekdo iz raziskovanega razreda napil, sošolci pa so ga zapustili. Kar je, po pripovedovanju vprašanih, tudi eno od večjih tveganj pri pitju alkoholnih pijač. Učenci alkohol uživajo predvsem zaradi radovednosti ali zaradi dokazovanja pred vrstniki. Starši in učitelji se z

učenci pogovarjajo in jim tako poizkušajo predstaviti zdrav način življenja. Prisotna je tudi kazen v obliki prepovedi izhodov s strani staršev, na katere se razrednik in socialna delavka obračata s prošnjo, naj bolje spremljajo svoje otroke, kaj ti počnejo in s kom.

- Prepovedane droge so v kraju prisotne, zato se starši bojijo, da bo učence tako kot pri alkoholu radovednost pripeljala k njihovem uživanju. Lokacije možnega uživanja prepovedanih drog so predvsem šolska pot, zabave in igrišča. Starši opozarjajo, da ne vedo natanko, kaj bi v primeru uživanja drog s strani njihovega otroka naredili. Socialna delavka pa opozarja, da se mladi ne zavedajo, kako hitro lahko prepovedane droge vodijo v zasvojenost. Starši se s svojimi otroki pogovarjajo o drogah, kolikor le znajo, saj je njihovo znanje omejeno. V šoli pa imajo učenci kar nekaj predavanj v zvezi s preprečevanjem uporabe prepovedanih drog.

- Učenci so opozorili na problem preobremenjenosti. Menijo, da so preobremenjeni s šolo, z interesnimi dejavnostmi in z domačimi opravili. V takšnih situacijah se učenci opravičijo na začetku ure, tako da niso vprašani, ali pa se izgovarjajo na zdravstvene težave. Starši se na slabe ocene ponavadi odzovejo z govorom o pomembnosti izobrazbe ali pa s kaznovanjem. Učitelji učenčeva opravičila ponavadi upoštevajo. So pa učenci predlagali, da bi uvedli napovedano spraševanje, tako kot to že velja pri pisnem preverjanju znanja.

- Previsoka pričakovanja staršev so tveganje, ki ga je izpostavila socialna delavka. Gre za to, da starši ne sprejemajo otrokove nezmožnosti za kakšno stvar, kar vodi v stalne pritiske na otroka s strani staršev in velikega stresa pri otroku. Rezultat tega je otrokovo zapiranje vase in prikrivanje šolskega uspeha staršem. Učenci si v takšnih primerih pomagajo med seboj. Prav tako naj bi bila zelo uspešna intervencija šolske svetovalne službe in razrednika pri starših, ki se velikokrat pritiska na otroka ne zavedajo.

- Kot najbolj izpostavljen kraj tveganja se je izkazala šolska pot. Ta je odmaknjena od lokalne ceste in speljana skozi gozdičke, kar pomeni, da je zaradi svoje odmaknjenosti in nepreglednosti dobra lokacija za nasilna dejanja ali pa preizkušanje različnih dovoljenih ali nedovoljenih drog. Pot je v času prihoda in odhoda iz šole zelo zasedena, vendar na njej ni nobenega nadzora s strani šole ali lokalne skupnosti.

- Kot velik problem pri preprečevanju tveganih situacij se je pokazala neinformiranost o dogodkih. Tako učitelji in šolska svetovalna služba ne more priti do informacij v zvezi z

nasiljem ali uporabo drog, saj jim o tem noben od učencev ne pove, razen ko gre za težje situacije. Prav tako pa to velja za starše, ki jim otroci ne zaupajo več svojih težav in stisk.

7. PREDLOGI

- Šola mora jasno in odločno odgovoriti na vsak pojav nasilja v šoli. Najprej je potrebno priznati, da je nasilje, tudi spolno, prisotno na šoli. Povzročiteljem nasilja je potrebno pokazati, da se obsoja njihova dejanja in jih nekako odvrniti od nadaljnjih nasilnih dejanj.
- V šoli je potrebno izboljšati pregled nad dogajanjem v času odmorov in prostih ur. Dežurni učitelji ali socialni delavec naj bi bili tisti, ki hodijo po šoli in preprečujejo kakršno koli nasilje in ob pojavitvi le-tega ustrezno ukrepajo. Pri tem mu mora stati ob strani ves učiteljski zbor.
- V šoli je potrebno ustvariti takšno vzdušje, da se učenci ne bodo bali ali sramovali povedati za nasilje, ki se jim je zgodilo ali se dogaja drugim.
- Z občino ali lokalno skupnostjo bi se morala šola povezati in vzpostaviti učinkovit nadzor nad šolsko potjo, kjer se dogodi največ tveganih situacij, zaradi česar učenci izbirajo bolj nevarno lokalno cesto za pot v šolo. Ob času, ko je na poti več otrok (pred in po pouku ter v času interesnih dejavnosti) bi lahko organizirali obhode poti s strani policije ali starejših prostovoljcev.
- Sestaviti je potrebno preventivne programe in učence in njihove starše informirati o nevarnostih, ki prežijo nanje na internetu. To vedenje pa se mora osveževati čim večkrat.
- Šola mora pri pripravi preventivnih programov upoštevati skupnostni vidik, preventiva naj torej postane subkultura celotne šole in naj zajame vse člane šolske skupnosti, ne samo otrok. Preventivni programi naj bi bili usmerjeni h kakovostnemu življenju in dobrim delovnim navadam. Preventivni programi bi morali biti namenjeni otrokom vseh razredov osnovne šole.
- Šola bi morala skrbeti za dosledno upoštevanje zakona, ki prepoveduje uživanje in vnašanje alkohola in nedovoljenih drog v šolske prostore.
- Šola bi lahko s skupnostjo staršev vplivala na občinsko glasilo, da to ne bi več objavljalo toliko prispevkov in slik, ki mlade napeljujejo k uživanju alkohola, kot za njih najboljše zabave.

- Za starše bi morali organizirati kakšno izobraževanje o prepovedanih drogah, kakšno spremembo vedenja povzročajo le-te in kam se zateči po pomoč, ko ugotovijo, da njihov otrok uživa prepovedano drogo.
- Učence bi morali, poleg preventivnih programov proti uživanju alkoholnih pijač ali prepovedanih drog, seznaniti tudi s postopki pomoči v primerih, ko bi do uživanja prej navedenih substanc prišlo.
- Šola bi morala pomagati učencem, če so preobremenjeni. To bi lahko naredila z, kot so želeli učenci, napovedanim spraševanjem ali pa bi lahko uvedli delavnice učenja ali organiziranja časa.
- Šolska svetovalna služba in učitelji bi morali biti bolj pozorni na učence, ki imajo starše s previsokimi pričakovanji in jim pomagati s pogovorom s starši in z dodatno pomočjo. V to bi lahko vključili sošolce ali pa starejše prostovoljce, ki bi bili pripravljene pomagati.
- Šola mora učencem zagotoviti možnost sodelovanja in izražanja svojega mnenja o stvareh, ki se tičejo vseh v šolski skupnosti. Pri čimer se morajo učenci jemati kot kompetentne za reševanje svojih težav.

8. LITERATURA

1. Akcijski načrt Evropske Unije za droge 2000 – 2004 (2000), 9283/00.
2. Ančič, K., Lešnik Mugnaioni, D., Plaz, M., Vanček, N., Dobnikar Verbnik, T., Veselič, Š., Zabukovec Kerin, K. (2002), *Nasilje – nenesilje: priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol*, Ljubljana: I2.
3. Antončič, E. (2005), Medvrstniško nasilje in prestopniško vedenje otrok in mladostnikov, V: Črnak-Meglič, A. (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
4. Bajzek, J. (1998), Teritorialna preventiva, V: Baligač, A. (ured.), *Mladi, ulica, prihodnost*, Ljubljana: Salve.
5. Beck, U. (1999), *World Risk Society*, USA: Blackwell publishers Inc.
6. - (2001), *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*, Ljubljana: Krtina.
7. Brcar, P. (2005), Zdravje otrok, mladostnic in mladostnikov, V: Črnak-Meglič, A. (ured.), *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
8. Contessa, G. (1994), *La prevenzione. Teoria di modelli di psicosociologia e psicologia di comunita*, Milano: Citta Studi.
9. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006) *Socialno delo z družino*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. - (2008a), *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
11. - (2008b), *Soustvarjanje v šoli – učenje kot pogovor*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
12. - (2008c), *Učne težave v osnovni šoli: koncept dela*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
13. Čačinovič Vogrinčič, G., Grebenc, V., Kodele, T., Kvaternik, I., Mešl, N., Rihter, L., Šabić, A. (2009), *Aktivno vključevanje staršev in mladostnikov v načrtovanje in izvajanje preventivnih dejavnosti na področju drog in zasvojenosti na podlagi analiz potreb : "Pogovarjajmo se" : zaključno poročilo*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

14. Čebašek Travnik, Z. (2003), *Sindrom odvisnosti od alkohola*, Maribor: Dispanzer za zdravljenje alkoholizma in drugih odvisnosti.
15. Darvill, G., Smale, G. (1990), Introduction: The face of community social work, V: Darvill, S. (ured.), *Partners in empowerment: Networks of innovation in social work*, London: NISW: 11-28.
16. Dekleva, B. (1995), Pogledi na nasilje in ustrahovanje med vrstniki, V: *Zbornik strokovnih tekstov in razprav ter Magnetogramov 4. In 5. Nacionalnega otroškega parlamenta*, Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
17. Dekleva, B. (1996), Nasilje med vrstniki v šoli in v zvezi s šolo, V: Šelih, A. (ured.), *Otrokove pravice, šolska pravila in nasilje v šoli*, Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
18. Despotović, A., Ignjatović, M., Fridman, V. (1978), *Alkoholizam – Etiologija, klinika, lečenje i prevencija*, Niš: Institut za dokumentacijo zaštite na radu.
19. Douglas, M. (2003), *Risk Acceptability According to the social sciences*, London: Routledge and Kegan Paul.
20. Encyclopedia of social work, 19th edition, (1995), Washington D.C.: NASW Press.
21. Flaker, V. (1994), *Analiza tveganja* Socialno delo 33, 3: 189-196.
22. - (2003), *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*, Ljubljana: FSD in Skupnostno CSD.
23. Gallà, M. (2002), *Zdrave šole – priročnik za učinkovito preventivo na področju dovoljenih in nedovoljenih drog, ki jo izvajajo šole*, Utrecht: Trimbo's Institute.
24. Golavšek, M. (2002), *Prispevek Don Boskovega preventivnega modela k praksi socialnega dela v skupnosti*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
25. Gostečnik, C. (2000), *Psihoanaliza in religija*, Ljubljana: Frančiškanski družinski center.
26. Grebenc, V., Šabić, A., Kvaternik, I. (2008), *Varna vožnja*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
27. Grebenc, V. (2009), Mladostniki v tveganih življenjskih situacijah: primer obvladovanja in zmanjševanja škode v prometu, V: Gaber, S. (ured.), *Za manj negotovosti*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
28. Habbe, J. (2000), *Nasilje in varnost otrok v šolah*, Ljubljana: Lisac&Lisac.

29. Kastelic, A. (1992), *Starši in učitelji – kaj lahko in kaj moramo storiti*, V: Andrej, K. (ured.), *Zloraba drog*, Ljubljana: Rokus.
30. Kocmur, D. (2006), *Zmanjševanje škode kot nova paradigma v politiki do drog*, neobjavljeno.
31. Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja s statistiko II, Študijsko gradivo*, Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
32. Mešl, N. (2005), *Sodobni pristopi v socialnem delu v šoli: delovni odnos in izvorni delovni projekt pomoči*, *Šolsko svetovalno delo*, X, 3 / 4: 15–20.
33. Mikuš Kos, A. (1991), *Šola in duševno zdravje*, Murska sobota: Pomurska založba.
34. - (2001), *Psihična odpornost, varovalni dejavniki in procesi ter obvladovanje travme*, V: Samec, T., Slodnjak, V. (ured.), *Psihične travme v otroštvu in adolescenci*, Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
35. Milošević Arnold, V., Postrak, M. (2003), *Uvod v socialno delo*, Ljubljana: Študentska založba.
36. Mravlje, G. (1992), *Preprečevanje zlorabe drog*, V: Andrej, K. (ured.), *Zloraba drog*, Ljubljana: Rokus.
37. Nolimal, D. (1996), *Pogovori o drogah*, Ljubljana: Reprostudio S.
38. Olweus, D. (1995), *Trpinčenje med Učenci: kaj vemo in kaj lahko naredimo*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
39. Pečjak, S. (2005), *Vrste šolsko psihološkega svetovanja*, V: Pečjak, S. (ured.), *Šolsko psihološko svetovanje*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
40. Pušnik, M. (2004), *Vloga šole pri zmanjševanju nasilja*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
41. Ramovš, J. (1981), *Alkoholno omamljen I*, Celje: Mohorjeva družba.
42. - (1988), *Socialni delavec in alkoholizem*, Ljubljana: Delavska enotnost.
43. - (2001), *Slovar socialno alkoholološkega izrazja*, Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
44. Ramovš, J., Ramovš, K. (2007), *Pitje mladih*, Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.
45. Regoliosi, L. (1992), *Un approccio formativo alla prevenzione*, Milano: Franco Angeli.

46. Resman, M. (1999), Pojem in karakteristike šolskega svetovanja, V: Resman, M. (ured.), *Svetovalno delov v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
47. Ryan, T. (1996), Risk management and people with mental health problems, V: Kemshall, H., Pritchard, J. (ured.), *Good Practice in risk assessment and risk management*, London: Jessica Kingsley.
48. Sande, M. (2004), *Uporaba drog v družbi tvegaj: vpliv varovalnih dejavnikov in dejavnikov tveganja*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
49. Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2. Izdaja, (1991), Ljubljana: Državna založba Slovenije.
50. Smith, B., Widdowson, M. (2003), Child – centered counseling practice, V: Lago, C., Smith, B. (ured.), *Anti – discriminatory counseling*, Sage.
51. Sorko, N. (2009), *Odraščanje: z ali brez alkohola?: rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci*, Ljubljana: Društvo Žarek upanja.
52. Stergar, E. (1998), *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih*, Ljubljana: Littera picta.
53. Šarenac Jarc, N., Toman, T. (2006), Preventiva pred zasvojenostjo z drogami, *Šolsko svetovalno delo*, XI, 1–2: 71–74.
54. Ule, M., Kuhar, M. (2003), *Mladi, družina, starševstvo*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
55. Žorž, B. (1997), *Stiska je lahko tudi izziv: kratkotrajna izvendružinska obravnava: gestaltični pristop za pomoč otrokom in mladostnikom v stiski*, Nova Gorica: Educa.

9. PRILOGE

9.1 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE Z UČENCI

Datum: 20.10.2009

Lokacija: OŠ Komenda-Moste

Število in opis udeležencev: 18 učencev, 9 fantov in 9 deklet

Ime izvajalca fokusne skupine: Peter Boštic

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se počutiš v stiski, nevarnosti, izpostavljen nečemu in da nekdo dela (ali delaš ti) nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v tvojem prostem času (ki ga preživljaš izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opiši, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE Kaj je bil (so bili) problem, težava zate v tem dogodku, situaciji?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
  - a. Kaj običajno narediš v taki situaciji in kaj bi še lahko vi kot učenci/dijaki storili, da bi bila situacija za vas lažja, manj težka?
  - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj vi pričakujete, da bi starši še lahko naredili?
  - c. Kaj običajno naredijo učitelji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki so jih navedli učenci:

- Fizično nasilje
- Psihično nasilje
- Spolno nasilje
- Internet
- Alkohol
- Kajenje
- Preobremenjenost

Tabela 9.1.1 Fizično nasilje učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
FIZIČNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Učenci se med seboj vsake toliko časa stepejo. Predvsem pa je problem na šolski poti, kjer skupina fantov zapira pot drugim učencem, ki hočejo priti v šolo ali iz nje. Prav tako je do nasilja že prišlo v Mravljšču (otroškem dnevnem centru), kjer prevladujejo klofute ali odrivanja itd.	-šola -šolska pot -Mravljšču	-na poti v šolo in iz nje -med odmori -popoldne oz. zvečer v Mravljšču	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
Težko je, če se nekdo stalno spravlja nate in te terorizira, ker mu je to pač padlo na pamet. Nekateri zaradi tega ne hodijo več v Mravljšču. Izogibanje šolski poti in izbira bolj nevarne lokalne poti za pot v šolo.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-Družijo se v skupinah, da se ostali ne upajo spraviti nanje -Se branijo -V težjih primerih obvestijo razrednika -pokličejo starše, da jih pridejo iskati	-Vsako nasilno dejanje prijavili razredniku	-nam govorijo, kako se moramo upreti nazaj -ne spustijo otrok ven	-se pogovorili s starši nasilnih otrok -jim pomagali, ne pa da jih še oni kaznujejo s tem, da jih ne pustijo ven	-pogovarjajo se z učenci -grozijo nasilnežem s kaznimi -v hujših primerih obvestijo starše in soc. delavko	-bili bolj pozorni na nasilje v šoli -bi izdajali kazni, ne samo grozili z njimi

Tabela 9.1.2 Psihično nasilje učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PSIHIČNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Učenci se z besedami ali dejanji spravljajo na sošolce. Veliko je opravljanja, žaljenja, zbadanja ali pa ignoriranja.	-v šoli -na šolski poti -pri interesnih dejavnostih	-v šoli med odmori in tudi med poukom -na poti v šolo ali iz nje -na krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
Učenci se počutijo osramočeni, radi bi bili sprejeti, ne pa odrinjeni na rob. Žaljenje jim zbija samozavest. Ponavadi to počnejo vedno eni in isti učenci.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-se odzovejo in povejo kaj nazaj -ignorirajo to osebo ali skupino -če gre za hujšo situacijo o njej obvestijo razrednika	-več primerov povedati razredniku	-se pogovarjajo s otroci -če je potrebno pridejo tudi v šolo	- se pogovorili s starši otroka, ki izvaja nasilje	-ponavadi ne naredijo nič -v težjih primerih obvestijo soc. delavko	-kaznovati nasilneže -jih napotiti k soc. delavki -narediti za učence kakšen tečaj lepega vedenja

Tabela 9.1.3 Spolno nasilje učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
SPOLNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Občasno se fantje spravijo na dekleta in jih otipavajo, ali pa se na njih znašajo s besedami, ki so žaljive.	-v šoli -na šolski poti -pri interesnih dejavnostih	-med odmori -na poti v šolo ali iz nje -pri krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
Ni prijetno, če se te nekdo dotika, če tega nočeš ali pa če te stalno zafrkava le zato, ker si ženskega spola. Počutiš se osramočeno in še manj zadovoljno s svojim videzom.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovarjajo se med seboj -punce skupaj nastopijo proti nasilnim fantom	-povedali staršem ali razredniku			-v hujših primerih se pogovorijo z nasilneži -grozijo s kaznimi	-morali bi izdajati kazni za kaj takega -biti bi morali bolj pozorni na to vrsto naslija

Tabela 9.1.4 Internet učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Učenci so precej časa na internetu, kar jim krade čas za učenje in druga opravila.	-doma	-ko staršev ni doma, če imajo računalnik v skupnih prostorih -če imajo računalnik v svoji sobi popoldne in zvečer	-osnovnošolci -starši

4. Zaznavanje, problem
Preveč interneta jim krade čas za druge bolj pomembne stvari. Manj se družijo s prijatelji. V šoli so velikokrat zaspani, ker so ponoči na računalniku.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-nekateri poizkušajo omejiti čas, ko so na internetu	-se več družili s prijatelji	-onemogočijo dostop do interneta ali računalnika -pregledujejo vsebine, ki so jih gledali otroci	-spremljali koliko časa je otrok na računalniku	-pogovarjajo se o nevarni uporabi interneta	

Tabela 9.1 .5 Alkohol učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Lansko leto so se ga sošolci napili na šolski poti. Eden je podel v komo zaradi preveč popitega alkohola. Ko sta ga dve sošolki našli, sta o tem obvestili starše ti pa so poklicali rešilca.	-šolska pot -pred šolo -na zabavah	-po koncu pouka -ko ima nekdo zabavo -popoldne pri druženju s prijatelji	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
Problem je že samo pitje alkohola, ki je za njih kot mladoletne osebe prepovedano. Prevelika količina popitega alkohola in nepomoč pri tem dogodku.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-so se pogovarjali s starši in razrednikom ter soc. delavko -o najdbi opitega sošolca sta obvestile starše	-tisti, ki so bili zraven pri pitju obvestili starše oz. poklicali rešilca -manj pili	-pogovarjali so se z otroki -kaznovali fante, ki so pili	-bolj spremljali svoje otroke, kaj delajo	-na dogodek so se odzvali panično in niso vedeli, kaj narediti -imeli so kasneje pogovor z učenci	-narediti bi morali kakšno izobraževanje za učence -imeli bi kakšen načrt, kako delati v takšnih situacijah

Tabela 9.1.6 Preobremenjenost učenci

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREOBREMENJENOST	X		X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Učenci se imajo veliko za učiti poleg vseh interesnih dejavnosti, ki jih obiskujejo ter vsega dela, ki ga imajo doma.	-šola -doma	-med poukom -ko se imajo za učiti	-osnovnošolci -učitelji -starši

4. Zaznavanje, problem
Problem je v tem, da imajo po dvakrat na teden teste vmes pa še spraševanje, tako se ne morejo vsega naučiti, saj imajo še kaj drugega kot samo šolo. Vsi pa od njih pričakujejo, da bodo odličnjaki in ob tem še postorili vse doma, se učili še dodatnih jezikov itd.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-se na začetku pouka opravičijo, tako da niso vprašani -se učijo -se izgovarjajo, da jim je slabo	-se bolj učili	-pridigajo jim o pomembnosti izobrazbe -jim ne dovolijo izhodov	-prepovedali uporabo računalnika -ukinili žepnino	-upoštevajo, če se jim opravičiš	-v naprej bi povedali koga bodo vprašali

9.2 IZVEDBA FOKUSNE SKUPINE S STARŠI

Datum: 20.10.2009

Lokacija: OŠ Komenda-Moste

Število in opis udeležencev: 8 staršev, 2 moška in 6 žensk

Ime izvajalca fokusne skupine: Peter Boštic

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se vaš otrok počuti v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da dela nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
  - a. Kaj običajno naredite starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
  - b. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
  - c. Kaj običajno naredijo učitelji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki so jih navedli starši:

- Alkohol
- Prepovedane droge
- Nasilje
- Internet

Tabela 9.2.1 Alkohol starši

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Razred je že imel izkušnjo pitja alkohola. Lansko leto so se nekateri fantje zadnji dan na šolski poti tako napili, da je nekdo padel v komo. Le srečno naključje je preprečilo najhujše, saj so fanta drugi udeleženci popivanja zapustili. Našle so ga sošolke, ki so se vračale domov in o tem obvestile odrasle. -Tudi sicer je alkohol zelo prisoten med mladimi njihovega kraja.	-Šolska pot -Zabave doma	-Po koncu pouka, ko učenci odhajajo sami domov. -Ko so brez nadzora staršev.	-Osnovnošolci -Srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: Zato da bi bili sprejeti v družbo, začnejo piti alkohol in se tako dokazovati pred svojimi vrstniki. V pitje alkohola jih premami tudi radovednost, vendar v manjšem obsegu, saj večina otrok poskusi alkohol že v krogu družine.</p> <p>Za starše: Strah staršev je po tem dogodku zelo velik, saj se bojijo da bo še kdaj prišlo do kakšnega podobnega primera predoziranja, ki pa se ne bo končal s srečnim razpletom. Prav tako se bojijo za dekleta, ki lahko postanejo žrtve zlorab, ko so v vinjenem stanju.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
O pitju alkohola so se intenzivno pogovarjali na razrednih urah.	Učenci bi nujno morali ob vsaki uporabi alkohola to povedati njihovim staršem	-Pogovarjali so se z otroki -Na šoli so zanje pripravili posebno predavanje o alkoholu	-Bili več s svojimi otroki -Namesto da otroci hodijo sami v šolo in druge interesne dejavnosti, bi jih starši spremljali	-učitelji so bili seznanjeni s situacijo na šoli	-Za njih bi lahko organizirali predavanje na temo zlorab alkohola

Tabela 9.2.2 Prepovedane droge starši

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Starši se bojijo, da bodo njihovi otroci poskusili prepovedane droge, med katerimi je marihuana najbolj pogosta v njihovem okolju. Ne manjka pa tudi drugih drog.	-Šolska pot -Zabave doma	-Po koncu pouka, ko učenci odhajajo sami domov. -Ko so brez nadzora staršev.	-Osnovnošolci -Srednješolci -Nekaj odraslih odvisnikov

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: Da bi bili sprejeti v družbo bi poskusili prepovedane droge. Nekaj sicer že vedo o zasvojenosti z alkoholom, vendar to ni dovolj, saj so prepovedane droge bolj nevarne.</p> <p>Za starše: Strah jih je, ker vedo, da so že padli pri alkoholu, zato se bojijo, da jih bo premamila radovednost in bodo slej kot prej poizkusili še druge droge. Ne vedo točno, kako otrokom pomagati v primeru, če bi prišlo do tega.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
O prepovedanih drogah so se že pogovarjali na razrednih urah poleg alkohola.	Imeli še kakšno uro namenjeno samo prepovedanim drogam in njihovem vplivu na človeka	-pogovarjajo se s svojimi otroci o zasvojenostih. -Nekateri občasno pregledujejo otrokovo sobo	-- -Bi lahko imeli še kakšno izobraževanje na temo nedovoljenih drog. -Bolj bi bili pozorni na otrokovo obnašanje in se v primeru suma posvetovali s šolsko svetovalno delavko	Imajo nekaj znanja o prepoznavanju uporabe drog	Lahko bi imeli še kakšno dopolnilno izobraževanje.

Tabela 9.2.3 Nasilje starši

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-Med učenci je veliko nasilja predvsem psihičnega. Veliko je zbadanja in zafrkavanja ter žaljenja.	-V šoli -Na šolski poti -Pri interesnih dejavnostih -Na igrišču	-Med šolskim letom -Med počitnicami	-Osnovnošolci -Srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: Otroci se počutijo osramočeno, jezni so kar privede tudi do manjšega fizičnega nasilja. Dekleta ponavadi jokajo in se nočejo več udeleževati kakšnih dejavnosti.</p> <p>Za starše: Se počutijo nemočne, saj velikokrat ne vedo, kako reagirati v nastali situaciji. Bojijo se za svoje otroke, da ne bi prišlo do anoreksije ali še huje do samomorov.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-Poskušajo se pogovoriti s prijateljem/prijateljico -V primeru nasilja ponavadi branijo drug drugega	-svoje stiske povedali staršem, socialni delavki oz razredničarju.	-s svojimi otroki se pogovarjajo in jim poskušajo biti v oporo.	-Svojim otrokom bi morali biti večkrat na razpolago in se še večkrat pogovarjati z njimi	-Opravijo pogovor z udeleženi otroki in jim povedo, da kar počnejo ni prav	-Nekako kaznovali nasilneže, tako da bi si ti zapomnili

Tabela 9.2.4 Internet starši

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-Otroci so zelo veliko časa pred računalnikom, kjer so preko interneta izpostavljeni velikim slabim informacijam v zvezi s odraščanjem, modo, prijateljstvom, spolnostjo, ... Na internetu sklepajo prijateljstva, za katera pa ne vedo ali so dobra ali ne. Lansko leto so namreč v raziskavi v šoli ugotovili, da je kar 17 učencev bilo tarča pedofilov.	Doma	Kadarkoli so na računalniku	-osnovnošolci -osebe, ki jih spoznajo prek interneta

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: Otroci veliko časa preživijo na internetu, kjer s svojimi prijatelji klepetajo, zato nimajo pa časa za druge aktivnosti, kot so učenje ali pa športna dejavnost oz. druženje z »resničnimi« prijatelji.</p> <p>Za starše: Otroci nimajo več nekega ritma, ki bi jim povedal, kdaj morajo spati, kdaj vstati in se odpraviti v šolo. Zanimarjajo ostale prijatelje, kar nato velikokrat vodi do preprirov med njimi. Otroci velikokrat dobijo popolnoma napačne informacije, kako je dobro, da živijo in zato padejo v težave.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-Se poskušajo omejiti glede dolžine časa preživetega na internetu. -Ne dajejo preveč svojih informacij na različne internetne strani	-staršem povedali ob kakšnih čudnih dogodkih povezanih z internetom -se več družili s prijatelji	-starši so se pogovarjali s svojimi otroci glede nevarnosti, ki na njih prežijo na internetu. -prepovedali so jim uporabo interneta oz. računalnika za nekaj časa	-računalnik prenesli v skupni prostor, kjer bi bili otroci pod nadzorom.	-z učenci se pogovarjajo o internetu in zlorabah	-Obvestili starše, če bi izvedeli, da je učenec žrtev internetnih zlorab

9.3 INTERVJU Z RAZREDNIKOM

Datum: 20.10.2009

Lokacija: OŠ Komenda-Moste

Ime izvajalca intervjuva: Peter Boštic

Vprašalnik:

1. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da delajo nekaj narobe?
2. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
3. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
4. ZAZNAVANJE SITUACIJE Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
5. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
  - a. Kaj običajno naredite učitelji v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
  - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
  - c. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki jih je navedel razrednik:

- alkohol
- nasilje

Tabela 9.3.1 Alkohol razrednik

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Konec lanskega leta se je skupina fantov mojega razreda odločila, da bo šla popivati. Ker so s seboj vzeli tudi fanta, ki do sedaj še ni pil, se je ta tako napil, da je padel v komo. Drugi fantje so ga preplašeni pustili na šolski poti, kjer sta ga našli sošolki, ki sta se vračali domov. Ti sta nato obvestila starše, ki so na pomoč poklicali rešilca.	-šolska pot	-po koncu pouka	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: Problem je bil v tem, da so otroci pili alkohol.</p> <p>za učitelja: Meni se zdi, da pitje alkohola ni tako velik problem, saj bi slej kot prej prišli do njega. Problem vidim v nepomoči sošolcu, ki je bil v težavah.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovarjajo se z menoj in soc. delavko na razrednih urah	-bolj stopili skupaj in si med seboj pomagali	-pogovorili so se s svojimi otroki -nekateri so bili tudi kaznovani	-bolj spremljali svoje otroke, kaj delajo	-imeli smo pogovore z učenci in jim predstavili pasti pitja alkohola	-še za starše naredili kakšno izobraževanje

Tabela 9.3.2 Nasilje razrednik

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
V šoli in tudi v prostem času prihaja do nasilja med učenci. Fizično nasilje je predvsem zapiranje šolske poti, tako da punce ne morejo preko njih. Več pa je psihičnega nasilja se pravi zbadanja, žaljenja, opravljanja itd.	-šola -šolska pot -interesne dejavnosti	-med potjo v šolo in domov -v šoli med odmori -na različnih krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: Učenci se ne počutijo dobro v svojem razredu oz. med prijatelji. Za pot v šolo izbirajo nevarnejšo pot, kjer ni urejene kolesarske poti. Stalno žaljenje zelo potre predvsem punce, ki nato veliko prejkajo.</p> <p>za učitelja: Glavna težava je v tem, da mi izvemo za nasilje le, če ga je že res preveč, saj za manjše stalne nasilne incidente učenci ne povejo. Učitelji pa sami ne vidimo nasilja, saj ga otroci zelo dobro skrivajo. Neinformiranost je najtežji problem.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-Pogovarjajo se med seboj -povejo, če pride do kakšnega večjega nasilja	-povedali za vsako nasilje, ki se jim naredi	-tolažijo svoje otroke	-po pomoč prišli tudi v šolo k razredniku oz. soc. delavki	-pogovorimo se z učenci -za hujše primere obvestimo starše	-bili bolj pozorni pri ugotavljanju nasilja

9.4 INTERVJU S SVETOVALNO DELAVKO

Datum: 20.10.2009

Lokacija: OŠ Komenda-Moste

Ime izvajalca intervjuva: Peter Boštic

Vprašalnik:

6. SITUACIJE TVEGANJA: Kateri so tisti dogodki, ko se učenci počutijo v stiski, nevarnosti, izpostavljeni nečemu in ko imate občutek, da delajo nekaj narobe?
7. OKOLJE, V KATEREM SE ZGODIJO TE SITUACIJE: Se ta situacija zgodi v času pouka, v prostem času otrok (ki ga preživljajo izven šole ali izven doma), ali v domačem okolju?
8. ZNAČILNOSTI TE SITUACIJE: Opišite, kaj se je dogajalo v času tega dogodka; kje natančno se je zgodil; kdaj se je zgodil, kdo je bil vpleten!
9. ZAZNAVANJE SITUACIJE: Kaj je bil (so bili) problem, težava za otroka v tem dogodku, situaciji? Kaj pa za vas?
10. VLOGA POSAMEZNIH AKTERJEV V SITUACIJI:
  - a. Kaj običajno naredite svetovalni delavci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili, da bi bila situacija za vse lažja, manj težka?
  - b. Kaj običajno naredijo starši v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?
  - c. Kaj običajno naredijo otroci v taki situaciji in kaj bi še lahko naredili?

Situacije tveganja, ki jih je navedla svetovalna delavka:

- Prepovedane droge
- Alkohol
- Internet
- Previsoka pričakovanja staršev

Tabela 9.4.1 Prepovedane droge svetovalna delavka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-učenci imajo preko starejših prijateljev dostop do prepovedanih drog. Poskusili so že alkohol, kar je privedlo do predoziranja enega izmed učencev, zato je verjetnost, da bodo učenci poskusili tudi prepovedane droge, visoka.	-šolska pot -zabave	-po koncu pouka -ko prihajajo in odhajajo k interesnim dejavnostim v šolo ali drugam -na zabavah	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: Učenci lahko zaradi zanimanja in potrjevanja pred prijatelji poskusijo prepovedane droge.</p> <p>za soc. delavko: Lahko pride tudi v tem primeru tako kot pri alkoholu lansko leto za predoziranje in zaradi tega tudi do hujših posledic. Lahko pa poskušanje vodi tudi do odvisnosti in s tem do nazadovanja v življenju.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
pomagajo drug drugemu oz. o tem obvestijo starejše ljudi	vedeli več o prepovedanih drogah in bili seznanjeni z reševanjem kritične situacije	z otroki se pogovarjajo	bolj spremljali svoje otroke kam gredo in v kakšni družbi se gibljejo	če pride do kakšnega sumljivega vedenja, se z učencem pogovorijo in pokličejo starše	imeli še kakšno dopolnitev znanja na tem področju

Tabela 9.4.2 Alkohol svetovalna delavka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Nekaj učencev se je lansko leto zadnji dan šole napilo, kar je privedlo do predoziranja pri enem izmed učencev, ki je zaradi tega padel v komo. Le srečno naključje je privedlo do tega, se je situacija končala brez posledic, saj so ga njegovi opiti sošolci zapustili.	-šolska pot -zabave	-po odhodu iz šole -ko prihajajo in odhajajo k interesnim dejavnostim v šolo ali drugam -na zabavah	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: pitje alkohola je v našem kraju zelo razširjeno, zato se učenci zelo kmalu seznanijo z njim. Problem je, ker prihaja do prekomernega pitja zaradi dokazovanja sovrstnikov, ter nepomoči v primeru, če je alkohola preveč.</p> <p>za soc. delavko: problem je predvsem v dostopnosti alkohola v našem kraju, saj nihče ne upošteva pravila, da se mladoletnim osebam alkohola ne prodaja. Prav tako je problem različnih nasilnih dejanj, katerih vzrok je alkohol, predvsem zgodnje spuščanje v spolnost.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-učenci se med seboj pogovarjajo in si izmenjujejo mnenja, nekateri so zelo proti pitju alkohola -o pitju so se pogovarjali tudi pogovarjali tudi na razrednih urah	-pomagali drug drugemu v situacijah, ko je preveč popitega alkohola -drug drugega spodbujali k treznosti	-imeli so sestanke na to temo -pogovarjali so se s svojimi otroki	-bolj spremljali svoje otroke, kje so in kaj delajo -zvečer otroke pričakali doma, tako da bi vedeli, ali so v alkoholiziranem stanju	-pogovarjali so se z učenci -spremljajo učence in ugotavljajo, če je slučajno do zaužitja alkohola prišlo med časom pouka	-bili bolj pozorni na učence

Tabela 9.4.3 Internet svetovalna delavka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			x

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Učenci so zelo veliko na internetu in preko njega spoznavajo različne ljudi. Po lanskoletni raziskavi je bilo na naši šoli kar 17 primerov, ko so pedofili otrokom pošiljali svoje gole slike in jih nagovarjali, naj se tudi sami tako slikajo in naj jim jih pošljejo.	-doma	-ko staršev ni doma -popoldne ali zvečer	-osnovnošolci -ljudje, ki jih spoznajo na internetu

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: Učenci so zelo izpostavljeni na internetu še posebno, ker se preko različnih klepetalnic stalno ocenjujejo med seboj, pri čemer bolj gola slika prinese več pozitivnih komentarjev.</p> <p>za soc. delavko: Učenci se ne zavedajo, da je internet medij, ki ga lahko drug uporablja tudi za negativne stvari in da si na internetu lahko kar koli, ne pa ravno tisti, za katerega se predstavljajo. Problem je predvsem v tem, da starši nimajo nadzora nad svojimi otroci.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-nekateri se pogovarjajo med seboj -ne dajejo vseh svojih podatkov na internet	-obveščali starše ali učitelje o kakšnih sumljivih namigih, ki so jih dobili preko interneta	-preprečujejo otrokom dostop do interneta -pregledujejo zgodovino obiskanih internetnih strani	-računalnike prenesli iz otroških sob v skupne prostore in imeli tako vsaj delni nadzor nad uporabo interneta	-opozarjajo učence o nevarnostih na internetu	-svetovali še staršem

Tabela 9.4.4 Previsoka pričakovanja staršev svetovalna delavka

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREVISOKA PRIČAKOVANJA STARŠEV			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
Starši preveč zahtevajo od svojih otrok, ne meneč se za to, da njihov otrok nečesa ne zmore, ker ima posebne potrebe. Ali pa ne sprejemajo otrokovega značaja in ga zato stalno kaznujejo	-doma	-ko so z otrokom	-osnovnošolci -njihovi starši

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroka: otrok je stalno pod pritiskom, misli, da ga starši nimajo radi</p> <p>za soc. delavko: otrok zgubi samozavest, saj se od njega pričakuje, da bo nekaj, kar ni. Zato prikriva svoje ocene in se zapira sam vase, kar še dodatno otežuje njegovo delo.</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-sošolcu pomagajo pri učenju -ga spodbujajo	-učenec, ki ima to težavo, bi to moral povedati razredniku ali soc. delavki	-sodelujejo s šolo in sledijo navodilom, ki jih dobijo v njej -se pogovorijo z otrokom	-še bolj sodelovali s šolo -poiskali terapevtsko pomoč	-pomagajo učencu, da bi lažje razumel snov -stopijo v kontakt s starši	-imeli dodatne ure za takšne otroke

9.5 OPIS SITUACIJ TVEGANJA S KODAMI, KI IZHAJAJO IZ OSNOVNIH IZJAV

9.5.1 Učenci

Tabela 9.5.1.1 Fizično nasilje učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
FIZIČNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-pretepanje -zapiranje poti v šolo -klofute, odrivanje	-šola -šolska pot -Mravljišče	-na poti v šolo in iz nje -med odmori -popoldne oz. zvečer v Mravljišču	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
-stalno spravljanje na sošolce -ne hodijo v Mravljišče -izogibanje šolske poti -uporaba nevarnejših lokalnih poti

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-druženje v skupinah -se branijo -v težjih primerih obvestijo razrednika -pokličejo starše, da jih pridejo iskati	-vsako nasilno dejanje prijavili razredniku	-nam govorijo, kako se moramo upreti nazaj -ne spustijo otrok ven	-pogovor s starši nasilnih otrok -pomoč namesto prepovedi izhodov	-pogovor z učenci -grožnja s kaznimi -v hujših primerih obvestijo starše in soc. delavko	-bili bolj pozorni na nasilje v šoli -dejansko izvajanje kazni

Tabela 9.5.1.2 Psihično nasilje učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PSIHIČNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-spravljanje na sošolce -opravljanje, žaljenje, zbadanje, ignoriranje	-šola -šolska pot -interesne dejavnosti	-med odmori -med poukom -na poti v šolo ali iz nje -na krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
-občutek sramu -želja po sprejetosti -zbijanje samozavesti -ponavadi eni in isti učenci.

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-se odzovejo nazaj -ignoriranje -v težjih primerih obvestijo razrednika	-o več primerih obvestili razrednika	-pogovor z otroki -pridejo tudi v šolo	-pogovor s starši otroka, ki izvaja nasilje	-ne naredijo nič -v težjih primerih obvestijo soc. delavko	-kaznovati nasilneže -jih napotiti k soc. delavki -tečaj lepega vedenja

Tabela 9.5.1.3 Spolno nasilje učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
SPOLNO NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-otipavanje deklet -žalitev deklet	-šola -šolska pot -interesne dejavnosti	-med odmori -na poti v šolo ali iz nje -na krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
-neprijetno dotikanje -zafrkavanje na podlagi spola -občutek sramu, nezadovoljstva s svojim telesom

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor med seboj -skupaj nastopijo proti nasilnežem	-povedali staršem ali razredniku			-v hujših primerih se pogovor z nasilneži -grožnja s kaznimi	-posebne kazni za tako vedenje -več pozornosti namenjeno tovrstnemu nasilju

Tabela 9.5.1.4 Internet učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-pomanjkanje časa za učenje	-doma	-ob odsotnosti staršev -popoldne in zvečer	-osnovnošolci -starši

4. Zaznavanje, problem
-premalo časa za druge stvari -manj druženja s prijatelji -pomanjkanje spanja

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-omejitev časa za internet	-več druženja s prijatelji	-onemogočiti dostop do interneta ali računalnika -nadzor nad vsebinami	-večji nadzor nad časom za računalnikom	-pogovor o nevarni uporabi interneta	

Tabela 9.5.1.5 Alkohol učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-zastupitev z alkoholom -zapustitev zastrupljenega -pomoč dveh sošolk, obvestili starše	-šolska pot -pred šolo -na zabavah	-po koncu pouka -na zabavi -pri druženju s prijatelji	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
-pitje alkohola -prevelika količina alkohola -zapustitev zastrupljenca

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor s starši in razrednikom ter soc. delavko -obvestitev staršev o najdbi opitega sošolca	-pomoč udeležencev pitja -manj pitja	-pogovor z otroki -kazen za udeležence	-večji nadzor nad početjem otrok	-panični odziv -kasneje pogovor z učenci	-izobraževanje za učence -načrt interviranja

Tabela 9.5.1.6 Preobremenjenost učenci kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREOBREMENJENOST	X		X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-premalo časa z učenje in interesne dejavnosti	-šola -doma	-med poukom -med učenjem	-osnovnošolci -učitelji -starši

4. Zaznavanje, problem
-preobremenjenost z ocenjevanjem znanja -preveliko pričakovanje staršev

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-opravičilo za spraševanje -učenje -izgovarjanje	-več učenja	-pridige o pomembnosti izobrazbe -prepoved izhodov	-prepoved uporabe računalnika -ukinitev žepnine	-upoštevanje opravičil	-napovedano spraševanje

9.5.2 Starši

Tabela 9.5.2.1 Alkohol starši kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-zastupitev z alkoholom -zapustitev zastrupljenega -pomoč dveh sošolk, obvestili starše - alkohol močno prisoten med mladimi	-šolska pot -na zabavah	-po koncu pouka -ko so brez nadzora staršev	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka:</p> <ul style="list-style-type: none"> -dokazovanje pred vrstniki -radovednost -alkohol poskusijo v krogu družine <p>Za starše:</p> <ul style="list-style-type: none"> -prevelika količina alkohola -zapustitev zastrupljenca -dekleta lahko žrtve zlorab

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor na razrednih urah	-povedati staršem za vsako uporabo alkohola	-pogovor z otroki -izobraževanje za učence	-bili več s svojimi otroki -spremljanje otrok na interesne dejavnosti	-seznanitev s situacijo na šoli	-izobraževanje za učitelje

Tabela 9.5.2.2 Prepovedane droge starši kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-strah pred eksperimentiranjem z drogo -veliko marihuane, tudi druge droge	-šolska pot -na zabavah	-po koncu pouka -ko so brez nadzora staršev	-osnovnošolci -srednješolci -odrasli odvisniki

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka: -dokazovanje pred vrstniki -pomanjkljivo znanje otrok o drogah</p> <p>Za starše: -strah pred eksperimentiranjem z drogo -ne vedo kako bi otrokom pomagali</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor na razrednih urah	izobraževanje	-pogovor z otroki -pregledovanje sob	-- -izobraževanje -večji nadzor nad početjem otrok -posvetovanje s soc. delavko	-imajo znanje o uporabi drog	-izobraževanje

Tabela 9.5.2.3 Nasilje starši kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-opravljanje, žaljenje, zbadanje, ignoriranje	-šola -šolska pot -interesne dejavnosti -na igrišču	-med šolskim letom -med počitnicami	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka:</p> <ul style="list-style-type: none"> -občutek sramu -fizično nasilje -dekleta jokajo -opuščanje interesnih dejavnosti <p>Za starše:</p> <ul style="list-style-type: none"> -občutek nemoči -ne vedo kako se odzvati -strah pred anaroksijo -strah pred samomori

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor s prijateljem/prijateljico -skupaj nastopijo proti nasilnežem	-povedali staršem ali razredniku	-pogovor z otroki -dajanje opore	-večkrat biti na razpolago otrokom	-pogovor z učenci	-kaznovati nasilneže

Tabela 9.5.2.4 Internet starši kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-izpostavljenost slabim informacijam -sklepanje prijateljstev -17 učencev iz te šole tarča pedofilov	-doma	-ko so na računalniku	-osnovnošolci -osebe, ki jih spoznajo prek interneta

4. Zaznavanje, problem
<p>Za otroka:</p> <ul style="list-style-type: none"> -premalo časa za druge stvari -manj druženja s prijatelji <p>Za starše:</p> <ul style="list-style-type: none"> -izguba dnevnega ritma -manj druženja s prijatelji -izpostavljenost slabim informacijam

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-omejitev časa za internet -ne objavljajo svojih podatkov	-obvestiti starše o čudnih dogodkih – vabilih -več druženja s prijatelji	-pogovor z otroki -onemogočiti dostop do interneta ali računalnika	-računalnik prenesti v skupni prostor	-pogovor z učenci	-obvestitev staršev ob internetni zlorabi

9.5.3 Razrednik

Tabela 9.5.3.1 Alkohol razrednik kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-pitje alkohola -zastрупitev z alkoholom -zapustitev zastрупljenega -pomoč dveh sošolk, obvestili starše	-šolska pot	-po koncu pouka	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke: -pitje alkohola</p> <p>za učitelja: -zapustitev zastрупljenca</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor s starši in razrednikom ter soc. delavko	-pomoč udeležencev pitja	-pogovor z otroki -kazen za udeležence	-večji nadzor nad početjem otrok	-pogovor z učenci	-izobraževanje za starše

Tabela 9.5.3.2 Nasilje razrednik kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
NASILJE	X	X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-zapiranje poti v šolo -opravljanje, žaljenje, zbadanje, ignoriranje	-šola -šolska pot -interesne dejavnosti	-na poti v šolo in iz nje -med odmori -na krožkih	-osnovnošolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke:</p> <ul style="list-style-type: none"> -slabo počutje v razredu -uporaba nevarnejših lokalnih poti -dekleta jokajo <p>za učitelja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -neinformiranost o nasilju

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor med seboj -v težjih primerih obvestijo razrednika	-vsako nasilno dejanje prijavit razredniku	-pogovor z otroki	-po pomoč prišli tudi v šolo k razredniku oz. soc. delavki	-pogovor z učenci -v hujših primerih obvestijo starše in soc. delavko	-bili bolj pozorni na nasilje v šoli

9.5.4 Svetovalna delavka

Tabela 9.5.4.1 Prepovedane droge svetovalna delavka kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREPOVEDANE DROGE		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-dostop do prepovedanih drog preko prijateljev -eksperimentirali z alkoholom -zastrupitev z alkoholom -visoka verjetnost za eksperimentiranjem s prepovedanimi drogami	-šolska pot -na zabavah	-po koncu pouka -na poti na interesne dejavnosti -na zabavi	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke:</p> <ul style="list-style-type: none"> -eksperimentiranje -dokazovanje pred vrstniki <p>za soc. delavko:</p> <ul style="list-style-type: none"> -predoziranje -odvisnost – nazadovanje v življenju

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-medsebojna pomoč -obvestitev starejših o uporabi drog	-imeli več znanja o drogah -seznanitev z reševanjem kritičnih situacij	-pogovor z otroki	-večji nadzor nad početjem otrok	-pogovor z učenci -obvestijo starše	-izobraževanje

Tabela 9.5.4.2 Alkohol svetovalna delavka kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
ALKOHOL		X	

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-pitje alkohola -zastripitev z alkoholom -zapustitev zastrupljenega	-šolska pot -na zabavah	-po koncu pouka - na poti na interesne dejavnosti -na zabavi	-osnovnošolci -srednješolci

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke:</p> <ul style="list-style-type: none"> -pitje alkohola -dokazovanje pred sovrstniki Zapustitev zastrupljenca <p>za soc. delavko:</p> <ul style="list-style-type: none"> -dostop do alkohola – neupoštevanje zakonodaje v trgovinah in barih -nasilje zaradi alkohola -zgodnje spuščanje v spolnost

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor med seboj -nekateri zelo proti alkoholu -pogovor s starši in razrednikom ter soc. delavko	-pomoč udeležencev pitja -spodbujanje k treznosti	-izobraževanje -pogovor z otroki	-večji nadzor nad početjem otrok -preverjanje treznosti	-pogovor z učenci -preprečevanje pitja v šoli	-bili bolj pozorni na učence

Tabela 9.5.4.3 Internet svetovalna delavka kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
INTERNET			x

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-sklepanje prijateljstev -17 učencev iz te šole tarča pedofilov	-doma	-ob odsotnosti staršev -popoldne in zvečer	-osnovnošolci -ljudje, ki jih spoznajo na internetu

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroke:</p> <ul style="list-style-type: none"> -izpostavljenost učencev ocenjevanju <p>za soc. delavko:</p> <ul style="list-style-type: none"> -preslaba informiranost otrok o nevarnostih na internetu -pomanjkanje nadzora staršev nad otroki

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-pogovor med seboj - ne objavljajo svojih podatkov	- obvestiti starše o čudnih dogodkih – vabilih	-onemogočiti dostop do interneta ali računalnika -nadzor nad vsebinami	-računalnik prenesti v skupni prostor	-pogovor z učenci	-svetovali staršem

Tabela 9.5.4.4 Previsoka pričakovanja staršev kodirano

1. Situacije tveganja	2. Okolje		
	Šola	Prosti čas	Dom
PREVISOKA PRIČAKOVANJA STARŠEV			X

3. Značilnosti situacije			
Opis	Kje	Kdaj	Kdo je vpleten
-prevelike zahteve staršev -nesprejetje otrokove posebnosti ali značaja	-doma	-ko so z otrokom	-osnovnošolci -njihovi starši

4. Zaznavanje, problem
<p>za otroka: -stalni pritisk -občutek, da ga starši nimajo radi</p> <p>za soc. delavko: -izguba samozavesti -prikrivanje ocen -zapiranje vase</p>

5. Vloga akterjev					
Učenci		Starši		Učitelji	
že	bi lahko	že	bi lahko	že	bi lahko
-učenje -spodbujaje	-o tem povedati razredniku ali soc. delavki	-sodelujejo s šolo in sledijo navodilom, ki jih dobijo v njej -pogovor z otrokom	-še bolj sodelovali s šolo -terapevtska pomoč	-pomoč učencu -pogovor s starši	-dodatne ure

9.6 ZDRUŽEVANJE IZJAV AKTERJEV

Tabela 9.6.1 Fizično nasilje združevanje izjav

Okolje		-šola O, S, R
		-prosti čas O, S, R
		-dom
Značilnosti situacije	Opis	-pretepanje O -zapiranje poti O, R -klofute, odiranje O, S
	Kje	-šola O, S, R -šolska pot O, S, R -Mravljšče O -interesne dejavnosti S, R -na igrišču S
	Kdaj	-med odmori O, R -na krožkih R -popoldne oz. zvečer O -med šolskim letom S -med počitnicami S
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O, S, R -srednješolci S
Zaznavanje problema	Za otroka	-stalno spravljanje na sošolce O -ne hodijo v Mravljšče O -izogibanje šolske poti O, R -uporaba nevarnejših lokalnih poti O, R -občutek sramu S -dekleta jokajo S -opuščanje interesnih dejavnosti S -slabo počutje v razredu R
	Za starše	-občutek nemoči S -ne vedo kako se odzvati S
	Za razrednika	-neinformiranost o nasilju R
	Za svetovalnega delavca	
Vloga akterjev	Učenci – že	-druženje v skupinah O -se branijo O, S -v težjih primerih obvestijo razrednika O, R -pokličejo starše, da jih pridejo iskati O
	Učenci – bi lahko	-vsako nasilno dejanje prijavili razredniku O, R -povedali staršem ali razredniku S
	Starši – že	-nam govorijo kako sem moramo upreti nazaj O -ne spustijo otrok ven O -pogovor z otroki S, R
	Starši – bi lahko	-pogovor s starši nasilnih otrok O -pomoč namesto prepovedi izhodov O -večkrat biti na razpolago otrokom S -po pomoč prišli tudi v šolo k razredniku oz. soc. delavki R
	Učitelji – že	-pogovor z učenci O, S, R -grožnja s kaznimi O -v hujših primerih obvestijo starše in soc. delavko O, R
	Učitelji – bi lahko	-bili bolj pozorni na nasilje v šoli O, R -dejansko izvajanje kazni O, S

Tabela 9.6.2 Psihično nasilje združevanje izjav

Okolje		-šola O, S, R
		-prosti čas O, S, R
		-dom
Značilnosti situacije	Opis	-spravljanje na sošolce O -opravljanja, žaljenja, zbadanja ali ignoriranja O, S, R
	Kje	-šola O, S, R -šolska pot O, S, R -interesne dejavnosti O, S, R -na igrišču S
	Kdaj	-med odmori O, R -med poukom O -med potjo v šolo in iz nje O, R -na krožkih O, R -med šolskim letom S -med počitnicami S
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O, S, R -srednješolci S
Zaznavanje problema	Za otroka	-občutek sramu O, S -želja po sprejetosti O -zbijanje samozavesti O -ponavadi eni in isti učenci O -fizično nasilje S -dekleta jokajo S, R -opuščanje interesnih dejavnosti S -slabo počutje v razredu R
	Za starše	-občutek nemoči S -strah pred anaroksijo S -strah pred samomori S
	Za razrednika	-neinformiranost o nasilju R
	Za svetovalnega delavca	
Vloga akterjev	Učenci – že	-se odzovejo nazaj O -ignoriranje O -v težjih primerih obvestijo razrednika O, R -pogovor med seboj S, R -skupaj nastopijo proti nasilnežem S
	Učenci – bi lahko	-o več primerih obvestili razrednika O, R -povedali staršem ali razredniku S
	Starši – že	-pogovor z otroki O, S, R -dajanje opore S -pridejo tudi v šolo O
	Starši – bi lahko	-pogovor s starši otroka, ki izvaja nasilje O -večkrat biti na razpolago otrokom S -po pomoč prišli tudi v šolo k razredniku oz. soc. delavki R
	Učitelji – že	-ne naredijo nič O -v težjih primerih obvestijo soc. delavko O -pogovor z učenci S, R -v hujših primerih obvestijo starše in soc. delavko R
	Učitelji – bi lahko	-kaznovati nasilneže O, S -jih napotiti k soc. delavki O -tečaj lepega vedenja O -bili bolj pozorni na nasilje v šoli R

Tabela 9.6.3 Spolno nasilje združevanje izjav

Okolje		-šola O
		-prosti čas O
		-dom
Značilnosti situacije	Opis	-otipavanje deklet O -žalitev deklet O
	Kje	-šola O -šolska pot O -interesne dejavnosti O
	Kdaj	-med odmori O -na poti v šolo in iz nje O -na krožkih O
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O
Zaznavanje problema	Za otroka	-neprijetno dotikanje O -zafrkavanje na podlagi spola O -občutek sramu, nezadovoljstva s svojim telesom O
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
Vloga akterjev	Učenci – že	-pogovor se med seboj O -skupaj nastopijo proti nasilnežem O
	Učenci – bi lahko	-povedali staršem ali razredniku O
	Starši – že	
	Starši – bi lahko	
	Učitelji – že	-v hujših primerih se pogovorijo z nasilneži O -grožnja s kaznimi O
	Učitelji – bi lahko	-posebne kazni za tako vedenje O -več pozornosti namenjeno tovrstnemu nasilju O

Tabela 9.6.4 Internet združevanje izjav

Okolje		-šola
		-prosti čas
		-dom O, S, SD
Značilnosti situacije	Opis	-pomanjkanje časa za učenje O -izpostavljenost slabim informacijam S -sklepanje prijateljstev S, SD -17 učencev iz šole tarča pedofilov S, SD
	Kje	-doma O, S, SD
	Kdaj	-ob odsotnosti staršev O, SD -popoldne in zvečer O, SD -ko so na računalniku S
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O, S, SD -starši O -osebe, ki jih spoznajo na internetu S, SD
Zaznavanje problema	Za otroka	-premalo časa za druge stvari O, S -manj druženja s prijatelji O, S -pomanjkanje spanja O -izpostavljenost učencev ocenjevanju SD
	Za starše	-izguba dnevnega ritma S -manj druženja s prijatelji S -izpostavljenost slabim informacijam S
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	-preslaba informiranost otrok o nevarnostih na internetu SD -pomanjkanje nadzora staršev nad otroki SD
Vloga akterjev	Učenci – že	-omejitev časa za internet O, S -pogovor med seboj SD -ne objavljajmo svojih podatkov S, SD
	Učenci – bi lahko	-več druženja s prijatelji O, S -obvestili starše o čudnih dogodkih – vabilih S, SD
	Starši – že	-onemogočiti dostop do interneta ali računalnika O, S, SD -nadzor nad vsebinami O, SD -pogovor z otrokom S
	Starši – bi lahko	-večji nadzor nad časom za računalnikom O -računalnik prenesli v skupen prostor S, SD
	Učitelji – že	-pogovor O, S, SD
	Učitelji – bi lahko	-obvestitev staršev ob internetni zlorabi S -svetovali staršem SD

Tabela 9.6.5 Alkohol združevanje izjav

Okolje		-šola
		-prosti čas O, S, R, SD
		-dom
Značilnosti situacije	Opis	-pitje alkohola R -zastrupitev z alkoholom O, S, R, SD -zapustitev zastrupljenega O, S, R, SD -pomoč dveh sošolk, obvestili starše O, S, R -alkohol močno prisoten med mladimi S
	Kje	-šolska pot O, S, R, SD -pred šolo O -na zabavah O, S, SD
	Kdaj	-po koncu pouka O, S, R, SD -pri druženju s prijatelji O -na zabavi O,SD -ko so brez nadzora staršev S -na poti na interesne dejavnosti SD
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O, S, R, SD -srednješolci O, S, SD
Zaznavanje problema	Za otroka	-pitje alkohola O, R, SD -prevelika količina alkohola O -zapustitev zastrupljenca O, SD -dokazovanje pred vrstniki S, SD -radovednost S -alkohol poizkusijo v krogu družine S
	Za starše	-prevelika količina alkohola S -zapustitev zastrupljenca S -dekleta lahko žrtve zlorab S
	Za razrednika	-zapustitev zastrupljenca R
	Za svetovalnega delavca	-dostop do alkohola – neupoštevanje zakonodaje v trgovinah in barih SD -nasilje zaradi alkohola SD -zgodnje spuščanje v spolnost SD
Vloga akterjev	Učenci – že	-pogovor s starši in razrednikom ter soc. delavko O, S, R, SD -obvestitev staršev o najdbi opitega sošolca O -pogovor med seboj SD Nekateri zelo proti alkoholu SD
	Učenci – bi lahko	-pomoč udeležencev pitja O, R, SD -manj bi pili O -povedati staršem za vsako uporabo alkohola S -spodbujanje k treznosti SD -manj pitja O
	Starši – že	-pogovor z otroki O, S, R, SD -kazen za udeležence O, R -izobraževanje S, SD
	Starši – bi lahko	-večji nadzor nad početjem otrok O, R, SD -bili več s svojimi otroki S -spremljanje otrok na interesne dejavnosti S -preverjanje treznosti SD
	Učitelji – že	-paničen odziv O -kasneje pogovor z učenci O, R, SD -seznanitev s situacijo na šoli S

		-preprečevanje pitja v šoli SD
	Učitelji – bi lahko	-izobraževanje za učence O -izobraževanje za učitelje S -izobraževanje za starše R -načrt interviranja O -bili bolj pozorni na učence SD

Tabela 9.6.6 Preobremenjenost združevanje izjav

Okolje		-šola O -prosti čas -dom O
Značilnosti situacije	Opis	-premalo časa za učenje in interesne dejavnosti O
	Kje	-šola O -doma O
	Kdaj	-med poukom O -med učenjem O
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci O -učitelji O -starši O
Zaznavanje problema	Za otroka	-preobremenjenost z ocenjevanjem znanja O -preveliko pričakovanje staršev O
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	
Vloga akterjev	Učenci – že	-opravičilo za spraševanje O -učenje O -izgovarjanje O
	Učenci – bi lahko	-več učenja O
	Starši – že	-pridige o pomembnosti izobrazbe O -prepoved izhodov O
	Starši – bi lahko	-prepoved uporabe računalnika O -ukinitev žepnine O
	Učitelji – že	-upoštevanje opravičil O
	Učitelji – bi lahko	-napovedano spraševanje O

Tabela 9.6.7 Prepovedane droge združevanje izjav

Okolje		-šola
		-prosti čas S, SD
		-dom
Značilnosti situacije	Opis	-strah pred eksperimentiranjem z drogo S, SD -veliko marihuane, tudi druge droge S -dostop do prepovedanih drog preko prijateljev SD -eksperimentirali z alkoholom SD Zastrupitev z alkoholom SD
	Kje	-šolska pot S, SD -na zabavah S, SD
	Kdaj	-po koncu pouka S, SD -ko so brez nadzora staršev S -na poti na interesne dejavnosti SD
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci S, SD -srednješolci S, SD -nekaj odraslih odvisnikov S
Zaznavanje problema	Za otroka	-dokazovanje pred vrstniki S, SD -eksperimentiranje SD -pomanjkljivo znanje otrok o drogah S
	Za starše	- strah pred eksperimentiranjem z drogo S -ne vedo kako bi otrokom pomagali S
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	-predoziranje SD -odvisnost – nazadovanje v življenju SD
Vloga akterjev	Učenci – že	-pogovor na razrednih urah S -medsebojna pomoč SD -obvestitev staršev o uporabi drog SD
	Učenci – bi lahko	-izobraževanje S, SD -seznanitev z reševanjem kritičnih situacij SD
	Starši – že	-pogovor z otrokom S, SD -pregledovanje sob S
	Starši – bi lahko	-izobraževanje S -večji nadzor nad početjem otrok S, SD -posvetovanje s svetovalno delavko S
	Učitelji – že	-imajo znanje o uporabi drog S -pogovor z učenci SD -obvestijo starše SD
	Učitelji – bi lahko	-izobraževanje S, SD

Tabela 9.6.8 Previsoka pričakovanja staršev združevanje izjav

Okolje		-šola
		-prosti čas
		-dom SD
Značilnosti situacije	Opis	-prevelike zahteve staršev SD -nesprejetje otrokove posebnosti ali značaja SD
	Kje	-doma SD
	Kdaj	-ko so z otrokom SD
	Kdo je vpleten	-osnovnošolci SD -njihovi starši SD
Zaznavanje problema	Za otroka	-stalni pritisk SD -občutek, da ga starši nimajo radi SD
	Za starše	
	Za razrednika	
	Za svetovalnega delavca	-izguba samozavesti SD -pokrivanje ocen SD -zapiranje vase SD
Vloga akterjev	Učenci – že	-učenje SD -spodbujanje SD
	Učenci – bi lahko	-o tem povedati razredniku ali soc. delavki SD
	Starši – že	-sodelujejo s šolo in sledijo navodilom, ki jih dobijo v njej SD -pogovor z otrokom SD
	Starši – bi lahko	-še bolj sodelovali s šolo SD -terapevtska pomoč SD
	Učitelji – že	-pomoč učencu SD -pogovor s starši SD
	Učitelji – bi lahko	-dodatne ure SD

10. POVZETEK

Diploma je sestavljena iz dveh delov – teoretičnega in empiričnega. V teoretičnem delu sem se najprej usmeril na vprašanje tveganja na splošno. Definicije tveganja so se spreminjale skozi čas in so zelo raznolike. V tej diplomski nalogi tveganje razumemo kot nekaj, kar je prisotno ves čas v našem življenju oz. kot pravi Flaker (1994: 189) »...je tveganje eno prvinskih določil modernega človeka. Če nam ne bi bilo dovoljeno tvegati, bi se počutili le pol človeka«. Nato sem opisal dejavnike tveganja za uživanje alkoholnih pijač in prepovedanih drog. V literaturi sem našel raznolike odgovore na vprašanje, zakaj se nekdo odloči uživati alkoholne pijače in prepovedane droge. Gre za dejavnike, ki izhajajo iz človeka samega in iz skupnosti, ki ga obdaja. Po pregledu dejavnikov tveganja sem navedel nekatere varovalne dejavnike, ki ščitijo posameznika pred škodljivo uporabo alkoholnih pijač in prepovedanih drog. Nato sem nadaljeval z dejavniki tveganja nasilja med mladimi in definicijo nasilja z vzroki za nastanek nasilja in opisom lastnosti, ki jih imajo ponavadi otroci, ki so udeleženi v nasilnih dejanjih kot žrtev ali povzročitelji nasilja. Temu je sledil pregled varovalnih dejavnikov nasilja med mladimi. Nadaljeval sem z opredelitvijo skupnostnega dela s njegovimi poudarki, cilji ter metodami. Temu je sledilo skupnostno delo v šoli, kjer poudarim, zakaj je dobro, da šola sodeluje s starši, nato pa sem opisal še delo šole, ki bi moralo biti osnovano na konceptih delovnega odnosa. Temu je sledilo poglavje o preventivi z definicijami preventive in podzvrsti preventive. Navedel se cilje preventive in tipične samoobrambne mehanizme, ki nasprotujejo uvajanju preventive. Posebej sem opredelil še značilnosti preventive v šoli ter zaključil s pregledom nekaterih preventivnih akcij, ki delujejo v Sloveniji na področju dela z mladimi. Sledil je opis projekta Inštituta Antona Trstenjaka Lepo je živeti, kot enega od možnih načinov preventive na področju alkohola.

V empiričnem delu predstavljam rezultate raziskave med učenci osmega razreda, njihovimi starši, razrednikom in šolsko svetovalno delavko. Vprašalnik je bil že vnaprej pripravljen v okviru raziskovalnega projekta z naslovom *Učenci in dijaki v tveganih življenjskih situacijah: strategije obvladovanja tveganih življenjskih slogov v šoli in doma*, ki poteka na Fakulteti za socialno delo. Na podlagi tega vprašalnika sem opravil fokusni skupini s učenci in njihovimi

starši ter dva intervjuja z razrednikom in svetovalno delavko. Pridobljene rezultate sem obdelal s kvalitativno analizo. Ugotovil sem, da se učenci srečujejo z različnimi tveganimi situacijami, med katerimi izstopa uživanje alkohola, tvegana situacija, ki so jo navedli prav vsi zajeti v raziskavo. Ostale tvegane situacije, ki so se pojavile, pa so fizično, psihično in spolno nasilje, uživanje prepovedanih drog, uporaba interneta, preobremenjenost učencev in previsoke zahteve staršev. Ugotovil sem, da je najbolj tvegana lokacija, kjer se dogajajo skoraj vsa ugotovljena tveganja, šolska pot. Kot velik problem pa so vsi akterji navedli neinformiranost, saj jim učenci/otroci o svojih težavah ne povedo, tako da šola in starši ne morejo ustrezno reagirati na mladostniške stiske in težave, ali pa jih preprosto spregledajo.

V sklepnem delu diplome pa sem podal nekaj predlogov, ki bi lahko tvegane situacije preprečili, ali pa jih vsaj omilili, pri tem pa sem upošteval tudi skupnostni pristop, ki ponavadi ni prisoten. Pri tem pa lahko izpostavim predvsem željo za preventivno delovanje na vseh ugotovljenih tveganih situacijah in predlog za uvajanje t.i. koncepta zmanjševanja škode, ki do sedaj v šoli ni bil prisoten in sicer kot izobraževanje učencev za pomoč sovrstniku, ko do prekomernega uživanja alkoholnih pijač in prepovedanih drog že pride.